

Uit

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi

Unge stater, eldre historier

Politisk historiebruk i gresk nasjonsbygging: 1832–1923

—

Alexander Koumiotis

HIS-3900 – Masteroppgave i historie. Mai 2019

Innhold

Kapittel 1: Introduksjon	1
1.2. Problemstilling	7
1.3. Nasjon og nasjonsdannelse	9
1.4. Historiebruk	12
1.5. Tidligere forskning	17
1.6. Metode	20
Kapittel 2: Historiebruk av antikken	22
2.1. Politisk utvikling: En nasjons oppstandelse (1832–1844)	22
2.2. Intellektuelle figurers innflytelse	26
2.3. Praktisk historiebruk	29
2.4. Konklusjon	40
Kapittel 3: Historiebruk av middelalderen	41
3.1. Politisk utvikling: Voksesmertten inntreffer (1844–1864)	42
3.2. Intellektuelle figurers innflytelse	46
3.3. Praktisk historiebruk	54
3.4. Konklusjon	63
Kapittel 4: Historisk symbiose	65
4.1. Politisk utvikling: Megali Ideas vekst og fall (1864–1923)	66
4.2. Intellektuelle figurers innflytelse	71
4.3. Praktisk historiebruk	78
4.4. Konklusjon	89
Kapittel 5: Oppsummering	92
Kildeliste	102

Kapittel 1. Introduksjon

Det moderne Hellas har en historie som strekker seg over nesten to århundrer. I løpet av denne tiden har landet klart å gå fra Europas bakgård til å bli et moderne liberalt demokrati i vår egen tid. Landet, kjent som demokratiets vugge, ble grunnlagt på liberale, demokratiske prinsipper som følge av en uavhengighetskrig med Osmanriket, og innføringen av allmenn stemmerett så tidlig som 1844 betyr at Hellas har en av de lengste parlamentariske historiene i Europa.¹ På tross av denne tidlige demokratiske utviklingen, ble de neste 78 årene hovedsakelig brukt på en jakt for økt territorium i et forsøk på å gjenskape Det bysantinske riket. Da dette endte med katastrofe i 1922, så hadde Hellas opplevd mange ulike intellektuelle strømninger, og et historisk selvilde som kan beskrives som dynamisk. I løpet av denne tiden ble en fast moderne gresk nasjonalidentitet smidd med historie som ypperste redskap, og i denne oppgaven skal jeg se nærmere på nettopp den politisk-ideologiske historiebrukens rolle i det greske nasjonsprosjektet.

Den greske statens opprettelse i 1832 er en markant hendelse i moderne europeisk historie og historien om nasjonsbygging. Hellas ble den første nye staten på 1800-tallet til å dukke opp med internasjonal annerkjennelse på Europakartet, og ble en inspirasjon for senere uavhengighetsbevegelser. Grekerne var for eksempel ikke de første til å gjøre opprør mot osmanerne. Serberne gjorde suksessfulle opprør uten vestlig støtte både i 1804 og 1815, men måtte i 1829 kun ta til takke med en grad av autonomi som ikke medførte full uavhengighet. Utover 1800-tallet oppsto revolusjoner i enhver krok av Europa. Romania, Montenegro, og Serbia fikk full uavhengighet i 1878. Mektige land som Tyskland og Italia måtte vente til 1860-tallet for å få annerkjennelsen Hellas hadde fått over 30 år før. Fra dette ståstedet kan den greske revolusjonen sees på som den første vellykkede av de nasjonale revolusjonene som etterfulgte den franske.² Fokuset for denne oppgaven er på historiebruk i det moderne Hellas, og slik forskning omhandler hvem, hvordan og hvorfor fortiden mobiliseres og i hvilke sammenhenger historie benyttes til diverse formål.³

¹ Aristedes Hatzis. «A Political History of Modern Greece (1821–2018)». I Alain Marciano & Giovanni Battista Ramello. *Encyclopedia of Law and Economics*. New York: Springer, 2019: 1

² Roderick Beaton & David Ricks. *The making of modern Greece: Nationalism, Romanticism & the Uses of the Past (1797–1896)*. Bodmin: Ashgate Publishing Limited, 2009: 1-2

³ Teemu Ryymin. *Historie og politikk - Historiebruk i norsk politikkutforming etter 1945*. Oslo: Universitetsforlaget, 2017: 10

Mange land kjenner nok en viss byrde ved å bære en historie på sine skuldre. Spesielt sant er nok dette for det moderne Hellas. Mye av grunnen til opprettelsen av en moderne gresk stat kan nemlig skyldes på 1800-tallets nasjonalromantiske historiefokus, kombinert med den vestlige beundringen for antikkens greske kultur. En kultur som hadde fått minimalt med fokus fra grekerne som levde i Osmanriket i århundrene før uavhengighetskrigen brøt ut i 1821.⁴ På den andre siden, må det moderne Hellas tåle sammenligningen med en majestetisk antikk arv som den aldri vil klare å leve opp til med alle sine meritter. Et eksempel på den posisjonen antikkens Hellas har innen vestlig intelligentsia er at USA på et tidspunkt vurderte å erklære antikk gresk som sitt offisielle språk.⁵ Et mer moderne eksempel var da det britiske parlamentet diskuterte gresk EU-medlemskap, og Sir Ian Gilmour foreslo at medlemskap ville være en passende tilbakebetaling fra Europa for den kulturelle og politiske gjelden man skylte til en 3000 år gammel gresk arv.⁶ Når man ser den oppmerksomheten Hellas får gjennom sin historiske arv, er det ikke rart historiker Richard Clogg har gått så langt som å diagnostisere det moderne Hellas for å lide av «progonplexia», enkelt oversatt som fortidsbesettelse.⁷ Da den tidligere lederen for det britiske Labour Party, Neil Kinnock, en gang lovet returneringen av Partenonskulpturene «Elgin Marbles» lå begrunnelsen i at de er like gresk som Wembley Stadium er engelsk.⁸ Men er dette rasjonelt ettersom det å være gresk gjerne har tatt på en ny mening fra hva det betydde for over 2000 år siden?

Den nasjonale identiteten som vokste frem på 1800-tallet hadde historiske røtter, men samsvarte ikke med de kulturelle og politiske organisasjonsformene som fantes i antikken. Antikkens Hellas var organisert i små bystater med en befolkning som var lojal til egen by kontra en fellesgresk identitet. Antikkens grekere var dog klar over at de delte kulturelle likhetstrekk som språk, religion, og tradisjoner med andre bystater. Dette var dog undergravd takket være den intense krigføringen som til stadig herjet territoriet kjent som Hellas mellom dens byer.⁹

Etter den klassiske perioden, som tok slutt ved Alexander den stores felttog, var Hellas kontrollert av en rekke imperium. Dette la til rette for en problematikk i moderne tid rundt

⁴ Richard Clogg. *A Concise History of Greece*. Cambridge: Cambridge university press, 2002: 1.

⁵ Clogg, 2002: 1.

⁶ Clogg, 2002: 2.

⁷ Clogg, 2002: 2.

⁸ Richard Clogg. «The Greeks And Their Past». I Dennis Deland & Harry Hanak. *Historians as Nation-Builders. Central and South-East Europe*. The Macmillan Press Ltd, 1988: 16-17

⁹ Theodore G. Zervas. *(Re)Creating a National Identity in 19th Century Greece: National Identity, Education, and European Perceptions of Greece*. Chicago: North Park University, 2017: 2

tolkningen av gresk historie som preget av et uklart forhold mellom brudd og kontinuitet. Det romerske, Det bysantinske, og til slutt Det osmanske riket utgjorde styresmaktene over det meste av det man kan kalle for gresk historie. Det romerske og Det bysantinske riket var sterkt påvirket av antikk gresk sivilisasjon og fra 800-tallet var Bysants totalt språklig hellenisert.¹⁰ Antikke elementer som ble bli integrert i det kulturelle liv i Bysants var klassisk litteratur, amfiteater og hippodromer.¹¹ Justinian ble likevel ansvarlig for et skille med den intellektuelle arven fra fortiden, da han stengte universitetet i Athen. Kjærlighet for hedensk filosofi var ikke forenelig med ønsket om religiøs harmoni.¹²

Siden Det bysantinske rikets fall i 1453 hadde den greske verden vært del av Det osmanske imperiet. Osmanerne løste oppgaven med å herske over ulike folkegrupper med opprettelsen av et system kalt «Millet». Millet betyr nasjon, og folk ble delt inn som følge av religiøs orientering med relativ høy grad av autonomi. Den ortodokse millet ble kalt «Millet-i rum», og omfattet grekere, bulgarere, serbere, albanere, valakere, rumenere og kristne arabere.¹³ Denne gruppen besto altså av gresk talende, så vel som ikke gresk talende folkegrupper. Gresk ble tiltalt som «Romioi», og administrasjonen av den ortodokse kirke var alltid i «romernes» hender. På denne måten forble gresk et språk med litterær og kulturell betydning for alle de ortodokse kristne i Osmanriket.¹⁴

Ifølge Victor Roudometof var nasjonalisme fraværende innen det ortodokse samfunnet på Balkan.¹⁵ Folkegruppene innad i Rum-Millet var ethnier som kunne skifte fra den ene til den andre, og etnisitet var ofte assosiert med bestemte yrker. Selv om kirkeelitene var gresk-talende benyttet de religiøs identitet fremfor etnisk identitet som sitt øverste kriterium. Denne ortodokse universalismen eksisterte sammen med millenarisme. Overbevisningen om at osmansk herredømme over de kristne var straff for deres synder, og frigjørelse ville skje parallelt med Jesu gjenkomst.¹⁶ Sultanen hadde utnevnt patriarken av Konstantinopel til den spirituelle og politiske lederen av rum-millet med en gang osmanerne tok over som styringsmakt. Et resultat av dette var at patriarkens makt økte stabilt frem til det punktet at det gresk-ortodokse samfunnet kapret flere høye posisjoner innad i den osmanske

¹⁰ Hatzis, 2019: 1

¹¹ Rowena Loverance. *Byzantium*. Cambridge: Harvard University Press, 2004: 26-27

¹² Loverance, 2004: 28-29

¹³ Clogg, 2002: 10-11

¹⁴ Yannis Hamilakis. *The Nation and its Ruins: Antiquity, Archaeology, and National Imagination in Greece*. Oxford: Oxford University Press, 2007: 75

¹⁵ Victor Roudometof. *From Rum Millet to Greek Nation: Enlightenment, Secularization, and National Identity in Ottoman Balkan Society, 1453–1821*. Volume 16, Number 1, May 1998: 32

¹⁶ Roudometof, 1998: 32

administrasjonen på begynnelsen av 1800-tallet. Siden slutten av 1600-tallet hadde det vokst frem en gruppe religiøse intellektuelle rundt patriarkens område, Fener, kalt Fanarioter. Disse dominerte innflytelsesrike posisjoner som «Dragoman», imperiale tolker.¹⁷

På slutten av 1700-tallet vokste det frem en gruppe fremadstormende kjøpmenn som ble viktige for gjenopplivningen av nasjonal bevissthet. Greske handelsmenn kom til å dominere eksport og import i Osmanriket, og gresk ble «Lingua franca» når det kom til handel på Balkan.¹⁸ Disse benyttet handelsvakuemet som oppsto i Middelhavet takket være den andre hundreårskrigen (1689–1815) mellom Frankrike og Storbritannia, og Napoleonskrigene (1803–1815). Resultatet ble en voldsom økonomisk vekst på de greske øyene.¹⁹

Handelsmennene støttet byggingen av biblioteker og skoler, samt subsidiering av litteratur til grekere som levde innad og utad Osmanriket. Unge grekere fikk nå penger til å studere i Vest-Europa, hvor de kom i kontakt med ideene rundt den franske revolusjon, opplysningstiden og romantisk nasjonalisme. Viktigst av alt var forståelsen for hvor mye antikkens greske språk og sivilisasjon hadde å si for europeere. Dette hadde stor betydning for nasjonsprosjektet, siden det medførte at grekere med minimal kunnskap om sin eldre historie kom til å se på seg selv som arvinger til en kultur som mye av den førende delen av verden idealiserte.²⁰ Den greske opplysningstiden som nå oppsto underminerte kirkens autoritet. Gjennom å introdusere antikkens Hellas og vest-europeiske idealer til velstående ortodokse grekere var grunnlaget for en revolusjon lagt.²¹

«History is not only a science. It is at once the Gospel of the present and the future of the Motherland».²²

De første moderne greske nasjonalistene så hovedsakelig til antikken for inspirasjon. Da den østerrikske historikeren Jacob Philipp Fallemayer på 1830-tallet stilte spørsmålstegn ved den lineære forbindelsen mellom antikke og moderne grekere, skapte det stort bryderi blant greske intellektuelle.²³ Det dominerende synet blant disse første forkjemperne for en moderne gresk stat var at grekerne hadde vært okkupert siden år 338 f.kr i form av

¹⁷ Hatzis, 2019: 2

¹⁸ Clogg, 2002: 21- 23

¹⁹ Hatzis, 2019: 2

²⁰ Clogg, 2002: 23-27

²¹ Hatzis, 2019: 3

²² Konstantinos Paparrigopoulos. Gjengitt i Richard Clogg, 1988: 15

²³ Clogg, 2002: 2.

makedonerne, deretter av romerne og til slutt av tyrkerne. Den greske uavhengighetskrigen fant sin legitimitet i form av at grekerne var etterkommere av antikken.²⁴

Spenningen knyttet til hva som skulle utgjøre kjernen i moderne gresk identitet var sentralt som konfliktområde allerede fra de første tankene rundt en uavhengig stat fant sted i 1780. De vestlig-orienterte grekerne som var inspirert av den franske revolusjonen og republikanisme ønsket en antikk identitet som «hellener», eller den mer vest-europeiske språklige versjonen «grekere». De innflytelsesrike konservative, som sto nært patriarken av Konstantinopel, omfavnet den kristne identiteten først og fremst med identitet som «romer», i bysantinsk forstand. Disse reagerte kritisk til det de oppfattet som en ateistisk trussel fra de vestligvendte grekerne.²⁵

Den engelske politikeren John Cam Hobhouse kommenterte på sin reise til Hellas rundt 1810 at det virket som at det var en viss trivialitet å spørre grekerne om antikke figurer som Leonidas, siden sannheten var at de fleste hadde en forvirret persepsjon rundt slike helteskikkelser. Ifølge Hobhouse regnet de fleste sin storhetstid for å starte med romeren Konstantin den store (272–337 e.kr). Videre påpekte han at folkets håp dreier seg rundt gjenopprettelsen av Bysants, og at disse vanlige innbyggerne aldri har lekt med tanken om opprettelsen av en konføderasjon basert på de antikke republikkenes statssystem.²⁶ Dette forteller noe om kompleksiteten rundt moderne gresk identitet. Den moderne greker hadde lite til felles med den antikke sivilisasjonen som levde for rundt 2000 år siden. Den historiske identifikasjonen lå heller med Øst-Romerriket (Bysants), som tross alt var mer eller mindre et imperium med kontinuitet innen styringsform, lov og kultur fra 395 til 1453.²⁷ Religion og stat hadde gått hand i hand med keiseren som kirkens overhode.²⁸ Når man tar i betraktning at befolkningen var del av et bysantinsk rike hvor ortodoks kristendom var det fremste kulturelle kjennetegnet, deretter ble organisert i samfunn etter religiøs overbevisning i Osmanriket, er det ikke rart Hellas sto ovenfor en omfattende oppgave med å bygge en stat legitimert i lys av å være etterkommere av antikkens grekere.

²⁴ David Ricks & Paul Magdalino. *Byzantium and the Modern Greek Identity*. Bodmin: Routledge, 1998: 1.

²⁵ Hercules Millas. «History Writing Among Greeks and Turks: Imagining the self and the other». I Stefan Berger & Chris Lorenz. *The Contested Nation: Ethnicity, Class, Religion and Gender in National Histories*. Houndsmill: Palgrave Macmillan, 2008: 491

²⁶ John Cam Hobhouse. *A Journey Through Albania, and Other Provinces of Turkey in Europe and Asia, to Constantinople, During the Years 1809 and 1810*. London, 1813: 588.

²⁷ Sverre Bagge. *Europa tar form*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 2004: 49

²⁸ Bagge, 2004: 51

Offentlig historiebruk har som sitt fremste mål utviklingen av nasjonal identitet.²⁹ Nasjonsprosjektet henger udiskutabelt sammen med historiebruk gjennom at historie benyttes som inspirasjonskilde og redskap. Historien har et bredt potensial, og det er historiebruken som avgjør hvilket potensial som realiseres. De fleste grupper søker sin legitimitet og stolthet i forestillinger om felles opphav og fortid. Derfor er historie slik en ekstrem viktig komponent i identitetsskapelsen.³⁰ Skapelse av identitet innebærer at man får en konkret oppfattelse av hva man er og ikke er. Det er en viktig komponent for å utvikle personlighet og betydningsfulle relasjoner til andre mennesker. Historisk identitet er også viktig siden den gir en oppfattelse av hvor man selv står i det historiske hendelsesforløpet.³¹ Minne og identitet kan altså ikke adskilles siden det er vanskelig å ha en identitet uten minner. Kollektiv som deler et felleskap av minner vil ha lik forståelse for hva som gjør den gruppen spesiell og ulik fra alle andre.³² Forestillinger som lik etnisitet, historisk utvikling, og urettferdig behandling fra omverdenen vil være ekstremt effektiv siden de er med på å plassere individet i en historisk kontekst.³³ Anthony Smith hevder identifikasjon med fortiden er nøkkelen til skapelse av nasjoner, siden kun gjennom å huske fortiden sammen kan man skape en kollektiv identitet som kan bringe en ofte heterogen folkegruppe sammen på tross av deres personlige egen-interesser.³⁴ Når vi vet hvor vi har vært, så vet vi hvor vi skal. Dette er kjernen til fenomenet «historiebevissthet». Historiebevissthet kan enkelt forklares som måten vi mennesker orienterer vår tidsforståelse på, som et samspill mellom forståelsen av nåtiden, fortiden og perspektiver på fremtiden.³⁵

Alle de ulike spenningene blant intellektuelle med sine egne historiske narrativ viser at historie ikke følger en forutbestemt, teologisk retning, men at historien kan være et redskap som aktiveres og formes av moderne aktører som historikere og statsledere. Det interessante i Hellas sitt tilfelle har man «vært» mange ulike steder i løpet av historien. Hva er det som avgjør hvilke av disse «stedene» som utgjør det sentrale i folks forståelse av egen historie? På grunn av at ulike tider står ovenfor ulike utfordringer, er det gjerne naturlig at aktiveringen

²⁹ Jan Bjarne Bøe, Ketil Knutsen. *Innføring i historiebruk*. Kristiansand: Cappelen Damm Høyskoleforlaget, 2012: 91

³⁰ Ola Svein Stugu. *Historie i bruk*. Fagernes: Valdres trykkeri, 2008: 35

³¹ Stugu, 2008: 37

³² Stugu, 2008: 38

³³ Stugu, 2008: 39

³⁴ Anthony D. Smith. *Memory and Modernity: Reflections on Ernest Gellner's Theory of Nationalism*. Nations and Nationalism, 2, ASEN, 1996: 384

³⁵ Lise Kvande & Nils Naastad. *Hva skal vi med historie? Historiedidaktikk i teori og praksis*. Oslo, Universitetsforlaget AS, 2013: 45

av ulike historiske perioder skjer til ulik tid. Dette vil min oppgave vil ta for seg med separert fokus på antikkens Hellas, Makedonia og bysantinsk middelalder.

1.2. Problemstilling

Hovedspørsmålet jeg skal besvare er:

På hvilke måter benyttet statsledere seg av eldre historie innen den greske nasjonsbyggingsprosessen i perioden fra 1832 til 1923?

Jeg vil ta for meg historiebrukens rolle i formingen av den moderne greske nasjonalstaten, og forklare hvordan ulike typer historiebruk med utgangspunkt i ulike historiske perioder har blitt aktivert ettersom statens utfordringer har endret seg. Det geografiske området moderne Hellas befinner seg på har en rik og mangfoldig historie, noe som la til rette for et bredt utvalg typer historiebruk til ulike formål i moderne tid. Landets innbyggere hadde over en meget lang periode vært tilknyttet Det bysantinske riket, deretter dyrket en religion-sentrert identitet i Osmanriket, før nasjonen ble født på ny i lys av antikken. Kompleksiteten rundt historisk identitet i dette landet er et emne som gjør analysen av historiebruk interessant.

Hovedfokuset mitt er å analysere de politiske aktørene, som konger og statsministere. Disse ble dog sterkt påvirket av intellektuelle, og i noen tilfeller gjør de intellektuelle tenkernes politiske ambisjoner at linjen mellom intellektuell akademiker og politiker er uklar. Ola Svein Stugu poengterer for eksempel at historikerne i de europeiske nasjonsprosjektene selv var nasjonalister med ønske om å få opp den nasjonale selvfølelsen i sine land, samt å skaffe internasjonal status ved hjelp av historie.³⁶ Historiker Roderick Beaton hevder at sett fra et moderne perspektiv ligger det spesielle elementet med det greske nasjonsprosjektet som fenomen ikke i hvorvidt overbevisningen rundt grekernes antikke opprinnelse er sann eller ikke. Heller ligger det interessante i å se på den suksessfulle prosessen greske eliter har gått gjennom for å sørge for at moderne Hellas faktisk har hatt en slik status fra 1820-tallet frem til i dag.³⁷ Forskning rundt historiebruk omhandler hvem, hvordan og hvorfor fortiden mobiliseres, og i hvilke sammenhenger historie utnyttes til diverse formål.³⁸

Min posisjon er at nasjonsbyggingsprosessen ble fundamentalt påvirket av hvordan de

³⁶ Stugu, 2008: 59-60

³⁷ Roderick Beaton, David Ricks. *The Making of Modern Greece: Nationalism, Romanticism & the Uses of the Past (1797–1896)*. Bodmin: Ashgate Publishing Limited, 2009: 7.

³⁸ Ryymin, 2017: 10

stadig endrende politiske kontekstene førte til et dynamisk historiebilde i den greske nasjonalhistorien. Med et så bredt utvalg av historie å benytte seg av skulle det bare mangle at synet på hva som faktisk utgjør kjernen i gresk historie har endret seg over tid. Det spesielle med mitt prosjekt er at jeg skal se på aktiveringen av forskjellige historiske epoker i konstruksjonen av nasjonal historiebevissthet. Ola Svein Stugu skriver at det på 1800-tallet pågikk en fortolkningskamp mellom hvilken fortid moderne Hellas skulle identifisere seg med, den bysantinske eller antikke, og at valget falt på den antikke selv om den bysantinske arven var mer gjeldene i folks dagligliv med tanke på religion.³⁹ Dette er etter mitt syn problematisk, siden jeg mener at begge periodene ble aktivert på ulike tidspunkt, på ulike måter. For meg ser det ut som at det har blitt benyttet tre ulike narrativ til forming av den moderne nasjonen ettersom de politiske og sosiale utfordringene har endret seg. Disse delene består av den greske antikken, den bysantinske middelalderen, og utviklingen av en særegen moderne gresk fusjon av antikk, makedonsk og bysantinsk historie. I min hoveddel skal jeg se separat på når de ulike historiske periodene har blitt benyttet, på hvilke måter de har fungert instrumentelt og årsakene til at de har blitt benyttet til ulik tid.

Jeg vil avgrense min oppgave til å omhandle historiebruken i perioden fra kongeriket Hellas offisielle fødsel i 1832, frem til Lausannetraktaten sluttet fred mellom Hellas og Tyrkia i 1923. Avgrensningen setter jeg fordi det er disse årene som er mest sentrale i formingen av den greske identiteten og Hellas sitt territorielle omfang som i stor grad er gjeldende frem til nå. Perioden gir konkrete eksempler som skal tjene som representative innblikk i hvordan historisk betydning, av klare politiske årsaker, ofte ble prioritert foran det tilsynelatende mest funksjonelle alternativet. Til slutt vil jeg poengtere masteroppgavens begrensede sideomfang, og at å strekke analysen lengre enn en periode på 91 år ville utvannet dybden og detaljnivået til analysene. Jeg vil klassifisere min masteroppgave innen moderne historie, siden den først og fremst omhandler moderne forvaltning av eldre historie.

Politisk-ideologisk historiebruk kan uttrykkes gjennom mange ulike kanaler. Med tanke på at det er en statsmakt jeg skal analysere, vil offentlig historiebruk være en del av oppgaven. I og med at mitt fokus hovedsakelig dreier seg om å analysere legitimering og identitetsskapelse, vil jeg fokusere på hvordan språk, arkeologi, monumenter, fiendebilder, religion, myter, irredentisme, utdanning og idrett har formidlet historie ment for å tjene den greske statens overordnede mål. Disse målene var i tur og orden overlevelse, ekspansjon, og

³⁹ Stugu, 2008: 65

inkorporering av nytt territorium. Formidlerne av historie er mange, noe som forklarer hvorfor jeg skal analysere flere ulike aspekter i hovedkapitlene mine. Politisk historiebruk ble manifestert på varierte måter ettersom årene gikk, men disse vil uansett ha klare fellestrekk siden de var motivert av ideologi og politikk.

Underproblemstillinger jeg kommer til å ta for meg er vestens rolle i formingen av gresk historiebevissthet og intellektuelle samfunnsaktørers ulike ønsker om hvilken politisk og kulturell retning landet skulle følge. Antikkens Hellas blir fortsatt sett på som den vestlige sivilisasjonens vugge. Imidlertid har moderne Hellas et anspent forhold til hva det betyr å tilhøre Europa. Dette nettopp på grunn av de ulike historiske epokene regionen har vært gjennom, og derfor har kulturell innflytelse fra. Å skulle finne en fast identitet etter å besitte historisk arv fra «Europas skapere», de kristne bysantinerne, og til slutt som undersåtter for de muslimske osmanerne er ingen en enkel oppgave, og kunne ha ført til en usammenhengende, fragmentert identitet.

1.3. Nasjon og nasjonsdannelse

Offentlig historiebruk har hatt et hovedmål over noe annet, nemlig utviklingen av nasjonal identitet. Dette foregikk gjennom det man kan betegne som det nasjonale prosjektet, også kalt nasjonsbygging.⁴⁰ I noen tilfeller brukes begrepet nasjon om stater, mens andre ganger oppfattes det som en folkegruppe uavhengig om en stat er involvert. Begrepet folk har samme problem siden det noen gang omhandler det romantiske synet som sier at et folk konstitueres av felles etnisk og språklig bakgrunn. Et annet syn vil si at et folk innebærer et felleskap av individer med like statlige rettigheter uavhengig av etnisk opprinnelse.⁴¹ Jan Bjarne Bøe peker på at det finnes nasjonale stater, og multinasjonale stater på samme måte som det finnes nasjoner spredt over flere stater, slik som dagens kurdere.⁴² Osmanriket var en multinasjonal stat som sakte men sikkert opplevde oppløsning ettersom flere nasjoner, blant annet grekere, ønsket selvstendighet.

Miroslav Hroch trekker frem 4 punkter for å forklare hvorfor nasjonshistorie er en sentral del av nasjonal selvforståelse. For det første styrker nasjonshistorie enkeltmenneskets identifikasjon med nasjonen, siden nasjonshistorien styrker troen på nasjonen som en enhet med indre sammenheng. For det andre legitimerer nasjonshistoriens nasjonens eksistens,

⁴⁰ Bøe, 2012: 95

⁴¹ Stugu, 2008: 47

⁴² Bøe, 2012: 95-96

gjerningen siden den fremstilles som et resultat av uunngåelig historisk utvikling. For det tredje kan folk kjenne seg som en del av et større felleskap kontra dødelige individer. Følelsen av kontinuitet med fortiden gir både kontakt med forfedre og håp om en fremtid. Til slutt fungerer nasjonshistorien som en kilde til normer og verdier. Samfunnsmessige modeller for positiv og negativ oppførsel legitimeres ved å peke på nasjonale verdier med basis i fortiden.⁴³

Historiebruk er et viktig element innen skapelsen av nasjonale identiteter siden man løfter enkelte elementer over andre og setter merkelapper som norske eller greske på dem. Ettersom tiden endrer seg, endrer også målene innen den kontinuerlige byggingen av nasjonen seg. Det finnes mange mislykkede nasjonsprosjekter å se tilbake på, deriblant Skandinavismen⁴⁴, eller i mitt greske eksempel: «Megali Idea», gjenskapelsen av Det bysantinske riket gjennom Hellas og eventuell forflytning av hovedstaden til Konstantinopel.⁴⁵ De prosjektene som viser seg å lykkes er ikke alltid de som er mest historiefaglig korrekte, men derimot har et element av myte i seg. De virkelige mytene er de som ikke settes spørsmål ved i det daglige, men som derimot har blitt til overbevisninger sett på som en objektiv tolkning av virkeligheten.⁴⁶

I og med at tolkningen av fortiden er så foranderlig, byr det på spørsmålet rundt når forestillingen om nasjoner tok feste. Det modernistiske synet er at dagens nasjoner er produkter av den ideologiske nasjonalismen som utviklet seg fra starten av 1800-tallet, og at utviklede nasjoner ikke kan snakkes om før den franske revolusjonen. Dette synet ble gjort populært av Elie Kedourie fra 1960-tallet, og har siden den tid utgjort det dominerende paradigmet innen studiet av nasjonalisme.⁴⁷ Eric Hobsbawm er en representant for et slikt syn, og ser på fortellinger om nasjonal fortid og kultur som oppfinnende tradisjoner med formål om å kontrollere menneskemasser i en moderne verden.⁴⁸

Nasjoner og nasjonalismens opphav forklares som konsekvenser av kapitalisme, industrialisme, materialisme, statsbyråkrati, klassekonflikt eller en kombinasjon av den utviklingen disse elementene har hatt i den vestlige verden.⁴⁹ Patrick Geary peker på sin side at nasjonsskapelsen skjer i tre ledd. Det begynner med at historikere konstruerer myter om

⁴³ Stugu, 2008: 48-49

⁴⁴ Bøe, 2012: 98

⁴⁵ Stathis N. Kavylas. *Modern Greece. What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press Inc, 2015: 44-45

⁴⁶ Bøe, 2012: 99

⁴⁷ Beaton, 2009: 8

⁴⁸ Stugu, 2008: 51

⁴⁹ Smith, 1996: 383

fortiden basert på historisk data. Ved å konstruere en lineær forståelse av nasjonen, som kan spores tilbake til fortiden, så legger man til rette for at militære ledere eller politikere skal kunne plante disse tankene i folket og dermed få støtte til nasjonalistiske eventyr.⁵⁰ Ifølge modernistisk teori kan det meste av skriftene skrevet av moderne grekere og deres utenlandske støttespillere avskrives enten som perennialisme; troen på at nasjoner alltid har eksistert, eller primordialisme; troen på at nasjoner representerer den naturlige, ideelle menneskelige samfunnsformen. Slike syn kan ifølge modernister unnskyldes ved å se på de som et ledd i fortidens nasjonsbyggende prosjekter, men som uakseptabelt synspunkt for moderne akademikere å besitte.⁵¹

Anthony D. Smith hevder på den andre siden at mange moderne nasjoner kan spores tilbake til førmoderne etniske grupper, kalt ethnier. Om disse kan danne grunnlag for moderne stater avhenger av om de har fått utviklet nasjonale identiteter ved hjelp av myter, minne, tradisjoner og nedarvede symboler. I den moderne verden blir mytene, minnene og tradisjonene gjenfortolket i moderne øyne, men skaper fortsatt en form for tilknytting til den førmoderne tiden. Siden folkegrupper derfor naturlig nok er preget av sine fortidsforestillinger, så må politikere orientere seg etter disse om de ønsker støtte til prosjekter.⁵² Nasjonalisme er basert på historisk forenklete tolkninger av tidligere hendelser som tenderer til å i overkant mytologisere deler av historie.⁵³ På tross av et samfunns tidsmessige endringer vil man som regel kunne peke på trekk som man deler med fortiden. Dette kan være elementer som navn, territorier, språk, kunst, myter, symboler, heltetradisjoner og fokus på tidligere gullaldere. Moderne nasjonalstater oppstår bestemte steder på grunn av bestemte eldre historier som har relevans hos folket, og ikke med en ren konstruert historie som kan skapes hvor som helst ut av hva som helst.⁵⁴ Denne måten å se på nasjonalisme på betegnes som etno-symbolisme, og ønsker enkelt sagt å spore de etniske opprinnelsene til moderne nasjoner tilbake før moderne tid.⁵⁵

Angående det greske tilfellet så Anthony Smith på moderne grekere som et eksempel på nasjonsbygging, kontra nasjonskonstruering, på grunn av det han så på som en re-tolkning av før-eksisterende kulturelle aspekter og re-strukturering av etniske forbindelser. Dette

⁵⁰ Patrick J. Geary. *The Myth of Nations*. Woodstock, Princeton University Press, 2002: 155-157

⁵¹ Beaton, 2009: 9

⁵² Stugu, 2008: 51-52

⁵³ Zervas, 2017: 6

⁵⁴ Smith, 1996: 376-377

⁵⁵ Beaton, 2009: 9

kunne sees gjennom grekernes kontinuitet gjennom navn, språk og landskap.⁵⁶ Smith kan etter mitt syn dog være litt i overkant bekreftende av sin egen teori i dette tilfellet. Noen av de sentrale elementene ved nasjonsbyggingen kan sees på som rene moderne historiske konstruksjoner istedenfor videreførelser, noe som oppgaven min illustrerer.

1.4. Historiebruk

Siden min oppgave dreier seg spesifikt rundt politisk historiebruk, så er det nødvendig å klargjøre hva begrepet historiebruk faktisk innebærer. Dette er hovedsakelig på grunn av at politisk historiebruk regnes som en underkategori historiebruk. For å gjøre dette skal jeg gå inn på sentrale figurer innen feltet historiebruk og ta for meg deres overordnede begreper og teorier.

Den faglige betydningen av begrepet «historie» har en dobbelt betydning. På den ene siden vil bety det som faktisk har skjedd, og på den andre siden fremstillingen av hva som har skjedd.⁵⁷ Historie i form av det som har skjedd betyr den kaotiske, ubehandlede fortiden som aldri kommer tilbake. En total objektiv fremstilling av den vil med ganske stor sikkerhet være umulig, og derfor vil nye meningsgivende fremstillinger av fortiden komme hver generasjon. Noen ganger kan det være nytt kildemateriale som forårsaker nye historiefremstillinger, men enda oftere vil det være nye samtidsrelevante spørsmål som ender med å kaste nytt lys over fortiden. Slike spørsmål kan finne sine svar i re-tolkning, drøfting og problematisering av gamle kilder på nytt, og det er nettopp en slik benyttelse av historiske kilder som vi kaller for historiebruk.⁵⁸ Kort sagt omhandler forskning om historiebruk hvem, hvordan og hvorfor fortiden mobiliseres.⁵⁹ Historiebruk er et interessant analyseobjekt siden man kan stille det grunnleggende spørsmålet om hvorfor historiske fremstillinger basert på samme kildemateriale skiller seg fra hverandre.⁶⁰ Den faktiske historien i seg selv er ikke nødvendigvis det viktigste, derimot tolkningen av den og hvilken betydning den får i nyere tid. Historien har et bredt potensial, og historiebruken avgjør hvilket potensial som realiseres.⁶¹

Folkenborg benytter seg av betegnelsen politisk-ideologisk historiebruk for å omfavne historiebruk rundt verdier og verdensanskuelser linket sammen med politisk handling.

⁵⁶Anthony D. Smith. *Nationalism: Theory, Ideology, History*. Cambridge: 2001: 83-84

⁵⁷ Håkon Rune Folkenborg, *Én fortid – mange fortellinger*. Oslo: CAPELLEN DAMM AS, 2018: 15.

⁵⁸ Folkenborg, 2018: 15

⁵⁹ Ryymin, 2017: 10

⁶⁰ Folkenborg, 2018:15.

⁶¹ Stugu, 2008: 11.

Politisk-ideologisk historiebruk handler om å skape forbindelser mellom fortiden, og moderne ideologier, styresett, verdier og måter å organisere samfunnet på.⁶² En sentral hensikt vil være å samle oppslutning for eller mot etablerte regimer. Den dominerende funksjonen til denne type historiebruk er legitimering. Det er lett å se seg blind på sitt eget samfunns ideologiske, moralske og politiske fellesverdier siden de gjerne uttrykkes som absolutte sannheter til enhver tid. Tett tilknyttet den legitimerende funksjonen kommer den identitetsskapende funksjonen inn i bildet, særlig der det kan gagne politikere å skape ett narrativ rundt «oss» kontra «dem».⁶³ Ved å benytte seg av historie i politisk rettferdiggjøring låner man legitimerende autoritet fra fortidens bragder.⁶⁴ For å sitere Ola Svein Stugu: «Den som kan forme biletet av fortida, vil ha tilgang på retoriske reiskapar som kan vere nyttige også i samtida.»⁶⁵

Offentlig historiebruk er tett knyttet til politisk historiebruk. Linken kommer av at det gjerne benyttes statlige midler for å finansiere historieformidlende medier som minnesmerker og museer for å skape legitimitet og identitet.⁶⁶ Minnesmerkens legitimerende og identitetsskapende formål er ment å være i form av faste verdier som skal følges inn i fremtiden. Derimot ser man ofte at ettersom moralske overbevisninger endres med tiden kan det oppstå en dissonans mellom hva et minnesmerke opprinnelig var ment å fortelle, kontra hva mennesker i en annen tid vil forbinde med det.⁶⁷ Minnesmerker er en fellesbetegnelse på monumenter, bautaer og statuer som er reist med formål om å minne noe eller noen. Offentlige minnesmerker benyttes gjerne til å løfte fram handlinger eller enkelte individer som i øynene til regimet, har gjort noe positivt for «oss».⁶⁸ Stilendringer i offentlig historiebruk kommer gjerne i takt regimefall, krig eller okkupasjoner. Gamle statuer rives ned for å bane vei for en ny historiebruk som skal tjene de nye politiske målene som måtte dukke opp. Der identitet og verdioppfatninger alltid vil endre seg med tiden, så er minnesmerker hugget i stein ofte representative for et klart uforanderlig budskap som ikke lenger passer inn i nye regimers historiebruk. Nedrivning av minnesmerker kan sies å ha eksistert like lenge som reisningen av dem har eksistert.⁶⁹

⁶² Folkenborg, 2018: 45.

⁶³ Folkenborg, 2018: 45-46.

⁶⁴ Folkenborg, 2018: 141.

⁶⁵ Stugu, 2008: 9.

⁶⁶ Folkenborg, 2018: 111.

⁶⁷ Folkenborg, 2018: 112.

⁶⁸ Folkenborg, 2018: 113-114.

⁶⁹ Folkenborg, 2018: 116

Sammen med minnesmerker så er museer et viktig organ for offentlig historiebruk. Museer samler, bevarer, undersøker, formidler og stiller ut historiske objekter rundt tidligere mennesker og deres samfunn. I praksis fungerer de som forvaltere av kollektiv identitet.⁷⁰ Å minnes er i utgangspunktet en individuell prosess, men en sentral funksjon for offentlig historiebruk er skapelsen av kollektive minner. Hva medlemmer av et samfunn innehar i sine hoder kan i stor grad manipuleres og formes av politikere. Dette innebærer det som Stugu kaller for dyrkingen av en hegemonisk minnekultur, og innebærer systematisk promotering av enkelte minner foran andre.⁷¹ Minner det nødvendige redskapet som skaper kontinuitet mellom et samfunns fortid og fremtid. Grupper identifiserer seg med hverandre på basis av hva som blir husket, og slik blir minnet det viktigste når det kommer til å skape tilhørighet, solidaritet og sosial orden.⁷²

Historiske felleskap konstrueres og forsterkes rundt «minnesteder». Dette omfatter ikke bare fysiske steder, slik som Athens Akropolis, men også «steder i sinnet», slik som nasjonale helligdager.⁷³ Et lignende begrep brukes av Jan Bjarne Bøe i form av historiekultur. For Bøe innebærer historiekultur kilder, gjenstander, ritualer og sedvaner med en historisk tilknytning som er med på å binde sammen fortiden, nåtiden og fremtiden. Museum, minnesmerker, høytider, festivaler og felles tanker og oppførsel kan være uttrykk for en historiekultur som er satt i bruk for å forme samfunnet i en ønsket retning.⁷⁴ Nasjonale ideologier med en standardisert fellesfortelling utgjør grunnmuren i det Benedict Anderson kaller for «forestilte felleskap». Altså felleskap dannet av individer som ikke har noen direkte forbindelse med hverandre, men likevel forbindes ved hjelp av et tankemessig felleskap. Dette skaper en tilknytning til både menneskene og den statlige institusjonen som holder felleskapet sammen.⁷⁵

Historisk utvikling er et begrep hvor legitimerende og verdivurderende behandling av historie står sentralt. Innen historievitenskap handler mye om å identifisere ulike historiske endringsprosesser for å kunne si noe legitimt om historisk utvikling. Historie kan brukes til å fortelle et narrativ om en oppadgående utvikling innen eksempelvis vitenskapelig troverdighet, trosfrihet, menneskerettigheter, likhet og demokrati. Innen politisk-ideologisk historiebruk handler det om å skape et narrativ om at de verdiene som skal implementeres kan

⁷⁰ Folkenborg, 2018: 124

⁷¹ Stugu, 2008: 24-25

⁷² Stugu, 2008: 26

⁷³ Bård A. Berg & Einar Niemi. *Bruk og misbruk av nordnorsk historie*. Speculum Boreale 4. Tromsø: 2004: 17

⁷⁴ Bøe, 2012: 16

⁷⁵ Stugu, 2008: 49-50

spores tilbake i historien for å skape en fortelling med kontinuitet om at disse verdiene har vært i stadig uunngåelig utvikling og at det dermed vil være bra å satse klart på dette feltet. Her er det snakk om bruk og ikke-bruk av historie, der noe blir vektlagt og noe utelatt for å skape en koherent overbevisende fortelling som folk kan tro på.⁷⁶

Når troen på at historiske hendelser har skjedd på bakgrunn av en overordnet hensikt og derfor følger et klart mønster er det legitimt å klassifisere det som historisk determinisme. En dogmatisk religiøs historieforståelse bærer eksempelvis tydelige deterministiske preg. Innen Islam, Jødedom og Kristendom har man for eksempel oppfattelsen om en begynnelse som følge av en skapelse. Videre har man et mål man skal oppfylle frem til dommedag kommer hvor man enten møter paradiset eller fortapelse. Etter historiefaget for alvor ble etablert som vitenskap ble den religiøse strukturen på mange måter videreført innen nasjonsbyggingen. Hensikten til historien gikk nå ut på at nasjonen skulle realisere seg selv i form av sammensmelting av folk og land til en nasjonalstat. Slik kunne de eventuelt best få delta som politiske enheter.⁷⁷ Anthony D. Smith hevder at det ikke eksisterer noen form for nasjonalisme, og få nasjoner i det store og det hele, som ikke har gitt seg selv en spesiell misjon eller unik skjebne å gå i møte med. Denne type kollektive oppdrag forutsetter kollektive minner som legitimerer misjonen. Denne skjebnen er både grunnen og resultatet til den særegne kulturen til nøyaktig den respektive nasjonen, og uten en slik nasjonal oppgave eller fremtid å streve etter har ikke nasjonen mye grunn til å eksistere.⁷⁸

Denne utviklingen ble også til ettersom naturvitenskapen var historiefagets forbilde. På samme måte som Darwins narrativ om at menneskets evolusjon og mening kan oppsummeres som «survival of the fittest», bidro nasjonalistiske historikere til en oppfatning om at det var nasjonalstatens gitte mening å kjempe om makt og innflytelse. I historikeren Von Rankes tid ble nasjonalstaten en sentral aktør med nasjonalisme som ideologisk veiviser. Historikere ga nasjonalistene legitimitet gjennom å vise til historiske felleskap basert på kultur og etnisitet. Sterke og tilpasningsdyktige nasjoner kom til å seire over svakere, og dermed drive historien videre.⁷⁹ I Hellas sitt tilfelle peker Konstantinos Paparrigopoulos seg ut som en bidragsyter til en slik historietolkning, noe jeg vil gå nære inn på i kapittel 4.

På ett sett har historiefaget mye å takke 1800-tallets politiske fokus for. Det oppblomstrende fokuset på nasjonal identitet fra politisk side trengte å bli formidlet i den

⁷⁶ Folkenborg, 2018: 142

⁷⁷ Folkenborg, 2018: 146-147

⁷⁸ Smith, 1996: 384

⁷⁹ Folkenborg, 2018: 147-148

offentlige sfære. Historikeres ønske om økt historiebevissthet gikk hand i hand med politikernes fokus på å rette vanlige menneskers fokus mot den lange, ærerike fortiden til nasjonen.⁸⁰ Siden historikere ikke kun hadde staten som tema, men gjerne en nasjon, så ble et sentralt spørsmål hvordan en nasjon kunne nå sitt mål om en egen nasjonalstat.

Historieskrivninga var i seg selv nasjonalistisk med funksjon om å skape nasjonal tilhørighet innad i landet og høy status internasjonalt.⁸¹ I Hellas sitt tilfelle er det ingen eksempler som passer bedre enn «Megali Idea», som jeg skal gå nøye inn på i kapittel 3 og 4.

Når vi er inne på offentlig historiebruk er det ikke til å unngå å komme innom skolen som historieformidler. Skolen er samfunnets viktigste sosialiserer og formidler av et samfunns verdier, holdninger og ståsted.⁸² Benedict Anderson sitt syn er at nasjoner og nasjonalismer er moderne produkter skapt for å realisere politiske og økonomiske mål.⁸³ Et viktig ledd innen dette er masseproduksjon av bøker og distribueringen av dem til folket. Skolebøker om historie skal gjerne skape en følelse av nasjonal enhet og promotere lojalitet mot nasjonen. Nye nasjoner gir seg selv mytologiske historier angående formasjonen av nasjonen og/eller knytter den til antikkens historie.⁸⁴

Skoleelever formes til det samfunnet skolen planlegger ved hjelp av regler, undervisning og læremidler. I autoritære regimer har vanligvis historiebøkene vært viktige for å gi elever en forståelse om hvorfor det er nødvendig at regimet sitter med makten.⁸⁵ Sven Sødning Jensen kaller den type historieundervisning som foregikk fra 1900-tallet av for den objektivistiske historieundervisningen. Undervisningens ideal var å basere seg på objektiv forskning og utgi seg for å være verdinøytrale. Hovedlinjen var dog at historiefaget handlet om nasjonal vekking og frigjøring, og med tanke på at lærebøker ofte formidler en nasjons offentlige autoriserte syn på seg selv og historien er det kanskje naturlig i denne perioden.⁸⁶ Mange slike mønstre vil jeg komme inn på når jeg tar opp opprettelsen av greske skoler i Makedonia i kapittel 4.

Språk er redskapet vi mennesker bruker til å bygge våre sosiale grupper.⁸⁷ Tatt dette i betraktning kan man forstå hvorfor nasjonale identiteter ofte defineres av sine språk. Dette er

⁸⁰ Stugu, 2008: 59

⁸¹ Stugu, 2008: 59-60

⁸² Bøe, 2007: 145

⁸³ Zervas, 2017: 5

⁸⁴ Zervas, 2017: 5

⁸⁵ Bøe, 2007: 145

⁸⁶ Stugu, 2008: 125-126

⁸⁷ Sue Wright. *Language Policy and Language Planning: From Nationalism to Globalisation*. Palgrave Macmillan 2004, 53

sant for Hellas hvor språk og religion var de to hovedsakelige pekepinnene på hva det betydde å være gresk. I land som Hellas, Tyrkia og Israel har grunnleggerne av disse nasjonene avgjort at den nasjonale identiteten burde være justert til «essensen» til det nasjonale språket, og at det nasjonale språket i retur, burde reflektere og uttrykke nasjonalidentitetens essens.⁸⁸ Dette betyr at nasjonalidentitet og nasjonalspråk har utviklet seg gjennom en prosess av gjensidig innflytelse og avhengighet. John Joseph har kritisert akademikeren Benedict Anderson for å i boken «*Imagined Communities*» kun fokusere på hvordan språk former nasjonale identiteter, og ingenting på hvordan nasjonale identiteter former språk.⁸⁹ Et språk er først og fremst et analytisk redskap, ikke et fysisk organ.⁹⁰ Med dette som utgangspunkt kan man se på det greske språket, hovedsakelig skriftspråket, som en høyst ideologisert konstruksjon som medfører at brukerne anskaffer bestemte overbevisninger ved å bruke det.⁹¹ Det spesielle med Hellas i denne sammenheng er at det vokste frem to skriftspråk som begge hevdet å formidle den nasjonale greske karakteren. Nasjonal identitets innflytelse på utviklingen av det greske språket er en analyse som jeg vil gå inn på i kapittel 2 og 4.

1.5. Tidligere forskning

Mitt tema er svært lite belyst i norsk målestokk, og som jeg har vært inne på tidligere så har Ola Svein Stugu formidlet at det på 1800-tallet pågikk en fortolkningskamp mellom hvilken fortid moderne Hellas skulle identifisere seg med, den bysantinske eller antikke, og at valget falt på den antikke selv om den bysantinske arven var mer gjeldene i folks dagligliv med tanke på religion.⁹² Dette eksempelet fra boken «*Historie i bruk*»⁹³, pensum i historiedidaktikk på UiT er ikke ment for å være et dyptgående eksempel, men underkommuniserer dog kompleksiteten til den greske nasjonsskapelsen ved å trekke et endelig skille mellom antikken og middelalderen. Jeg har inntrykk av at bysantinsk arv og bysantinsk historie er generelt noe det er lite fokus på i Norge. Som jeg skal demonstrere i denne oppgaven var det ikke slik at en periode nødvendigvis ble valgt foran noen andre, men heller at på grunn av Hellas rike historie så kunne ulike historiebruker tilpasses bestemte utfordringer som landet sto ovenfor.

⁸⁸ Peter Mackridge. *Language and National Identity in Greece, 1766–1976*. New York: Oxford University Press, 2009(a): 179

⁸⁹ John E. Joseph. *Language and Identity: National, Ethnic, Religious*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004: 13

⁹⁰ Joseph, 2004: 39

⁹¹ Mackridge, 2009: 179

⁹² Stugu, 2008: 65

⁹³ Ola Svein Stugu. *Historie i bruk*. Fagernes, Valdres trykkeri, 2008.

Det er etter min erfaring få sammenhengende bøker som tar for seg en komparativ undersøkelse av ulike bruk av historie i det greske nasjonsprosjektet. Mange ser mer tematisk på hvordan arkeologi eller språk ble brukt, men ikke i et samlet verk som deler historiebruken inn i 3 klare epoker og går gjennom historiebruken lineært etter årene, slik jeg har oppfattet. Generelle historiebøker om moderne Hellas sier noe om historiebruk, men det er ikke hovedfokuset. Jeg vil trekke frem «*A concise history of Greece*»⁹⁴ av Clogg, «*Modern Greece: What Everyone Needs to Know*»⁹⁵ av Kavylas, «*Modern Greece: A History since 1821*»⁹⁶ og «*Greece: The Modern Sequel*»⁹⁷ av Koliopoulos og Veremis, «*Modern Greece*»⁹⁸ av Gallant og «*Modern Greece: A Short Story*»⁹⁹ av Woodhouse. Grigoriadis tar i «*Instilling Religion in Greek and Turkish Nationalism: A Sacred Synthesis*»¹⁰⁰ for seg religionens utvikling fra motstander til samarbeidspartner for nasjonalismen i Hellas, og fokuserer med det på det jeg vil klassifisere som historiebruk av middelalderen.

Mackridge fokuserer i «*Language and National Identity in Greece, 1766–1976*»¹⁰¹ på den språklige uenigheten som har preget Hellas i 200 år. Boken er særlig interessant i et historiebruksfokus med tanke på at den tar opp de ulike politiske målene som ble forbundet sammen med de greske skriftspråkene. Kontroversen sto mellom de som ønsket et spark som demonstrerte tilknytningen til antikken mot de som mente at det moderne muntlige språket var en naturlig utvikling fra antikkens gresk som uttrykte den greske folkesjelen bedre.

Kitromilides fokuserer i «*Enlightenment and Revolution: The Making of Modern Greece*»¹⁰² på å ta for seg de intellektuelle trendene og ideologiene som har vært med på å forme staten med fokus på det som kalles den greske opplysningstiden og konfliktene den produserte. Konfliktene mellom opplysningsideer og det tradisjonelle kirkeledede samfunnet har formet dagens Hellas og dette har ført til at skapelsen av en moderne, liberal stat har mislyktes. Den vestlige opplysningstidens påvirkning var essensiell i formingen av en

⁹⁴ Richard Clogg. *A Concise History of Greece*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002

⁹⁵ Stathis N. Kavylas. *Modern Greece. What everyone needs to know*. New York: Oxford University Press Inc, 2015.

⁹⁶ John S. Koliopoulos & Thanos Veremis. *Modern Greece: A History since 1821*. Wiley-Blackwell, 2010.

⁹⁷ John S. Koliopoulos & Thanos Veremis. *Greece: The Modern Sequel. From 1821 to the Present*. C Hurst & Co Publishers Ltd, 2002.

⁹⁸ Thomas Gallant. *Modern Greece*. London: Hodder Headline, 2001.

⁹⁹ Christopher Montague Woodhouse. *Modern Greece: A Short History*. London: Faber and Faber, 1991.

¹⁰⁰ Ioannis N. Grigoriadis. *Instilling Religion in Greek and Turkish Nationalism: A "Sacred Synthesis"*. New York: Palgrave Macmillan, 2013.

¹⁰¹ Peter Mackridge. *Language and National Identity in Greece, 1766–1976*. New York: Oxford University Press, 2009.

¹⁰² Paschalis Kitromilides. *Enlightenment and Revolution: The Making of Modern Greece*. Massachusetts: Harvard University Press, 2013.

ny gresk selvforståelse som bygde på verdier som vitenskap, kunst, rettferdighet og demokrati. Opplysningens største fiende i Hellas var dog den greske revolusjonen i seg selv ettersom nasjonalisme og konservativ kristendom gjemte seg bak opplysningsideene om romantisme, revolusjon og nasjonalstat.

Roderick Beaton & David Ricks problematiserer i «*The Making of Modern Greece: Nationalism, Romanticism, & The Uses of The Past (1797–1896)*»¹⁰³ det at den greske staten fikk fullstendig autonomi i 1832 og som resultat ble en ekstremt eksperimentell statsdannelse etter den europeiske oppskriften. Det tas opp hvordan først antikken og deretter Bysants ble brukt for å danne en fast moderne gresk identitet. Boken behandler perioden fra 1797 til 1896, og fokuserer på ulike typer historiebruk, men er sammensetting av ulike forfatteres artikler og har derfor ikke en klar rød tråd.

«*Byzantium and the Modern Greek Identity*»¹⁰⁴ av David Ricks og Paul Magdalino består av et utvalg artikler fra ulike forfattere som presenterer utviklingen innen ulike syn moderne grekere har hatt på Bysants og hvordan dette har påvirket litteratur, språk, lov og kultur. De filhelleniske samfunnene rundt i Europa ville se på moderne grekere som direkte etterkommere fra antikken, noe som betydde å ignorere den bysantinske og osmanske perioden som moderne grekere hadde vært gjennom. Boken tar for seg historiebruken bak Bysants rehabilitering, men er sammensatt av flere forfattere med ulike mål for hver artikkel, noe som ikke gjør det til et sammenhengende verk.

Featherstones «*Europe in Modern Greek History*»¹⁰⁵ er sammensetning av ulike artikler om det ansente forholdet mellom Hellas og Europa. Boken er ikke i seg selv skrevet som en analyse i historiebruk, men tar for seg de greske forsøkene på å bli mer europeisk, ved hjelp av blant annet historie som middel. Boken dekker ujevnt perioden fra uavhengigheten frem til vår egen tid, og fokuserer ikke mye på utviklingen av de ulike narrativene som ble brukt til ulike mål.

Yannis Hamilakis undersøker i «*The Nation and its Ruins. Antiquity, Archaeology, and National Imagination in Greece*»¹⁰⁶ hvordan arkeologi og klassiske antikviteter bidro til skapelsen av moderne Hellas og nasjonsforestillingen til grekere. Han argumenterer for at

¹⁰³ Roderick Beaton & David Ricks. *The making of modern Greece: Nationalism, Romanticism, and the Uses of the Past (1797–1896)*. Bodmin: Ashgate Publishing Company, 2009.

¹⁰⁴ David Ricks & Paul Magdalino. *Byzantium and the modern Greek Identity*. London: Ashgate Publishing limited, 1998.

¹⁰⁵ Kevin Featherstone. *Europe in Modern Greek History*. London: Hurst, 2014.

¹⁰⁶ Yannis Hamilakis. *The Nation and its Ruins: Antiquity, Archaeology, and National Imagination in Greece*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

nasjonalisme er en hverdagslig ideologi som er under konstant konstruksjon, enten fra toppen til nedover i samfunnet, eller fra bunn til topp. Han argumenterer for at den antikke greske tilknyttingen ikke kommer fra fantasi, men at arkeologer har sett på seg selv som forvaltere av den beundringsverdige fortiden. Vestlig hellenisme ble omdannet til innfødt hellenisme og hadde som mål å skape kontinuitet mellom de ulike historiske periodene. Derfor ble bysantinsk kultur, kristendom og monarki inkorporert i det nasjonale narrative. Hamilakis fokuserer spesifikt på arkeologi og monumenter knyttet til historiebruk av både antikken og middelalderen.

Karakasidou skriver i «*Fields of Wheat, Hills of Blood*»¹⁰⁷ spesifikt om å skape Hellas i Makedonia. Hun tar opp konflikten mellom de etniske identitetene og nasjonalistiske ideologiene som preget Makedonia fra 1870 til 1990. Det interessante for min oppgave er delen som omhandler opprettelsen av greske skoler og kirker i regionen for å skape nasjonal identitet før Balkankrigene.

Med utgangspunkt i det jeg oppfatter som et manglende sammensatt verk som ser på sammenhengene mellom ulike typer politisk historiebruk, så skal min tre-delte analysemodell skape økt klarhet innen dette feltet. Min tredelte analyse vil systematisk ta for seg bruk av antikken, middelalderen, og historiske symbioser i avdelte kapitler i oppgaven.

1.6. Metode

På grunnlag av den tidligere forskningen og dens mangler, skal min tilnærming til temaet for det første være mer systematisk i den forstand at jeg grovt sett skiller mellom tre forskjellige typer historiebruk: Historiebruk av antikken, historiebruk av middelalderen, og til slutt en symbiose av de to forrige sammen med makedonsk historie. Min analyse være mer nyansert med tanke på drøfting av samspillet mellom ulike historiske perioder, og se utviklingene innen den greske historiebruken som et resultat av ytre og indre politiske faktorer.

Min oppfatning er at ren bruk av antikk historie var mest sentral fra begynnelsen av, og før det greske kongerikets opprettelse i 1832, og strakte seg frem til grunnlovens skapelse i 1844. Etter 1844 får middelaldersk historiebruk en mer sentral plass i det greske nasjonsprosjektet. Antikken legges ikke helt vekk, men får en mye mindre plass enn tidligere i skyggen av den bysantinske middelalderens økte popularitet. Fra 1864 er symbiosen mellom

¹⁰⁷ Anastasia Karakasidou. *Fields of wheat, Hills of Blood*. Chicago: University of Chicago Press, 1997.

antikken og middelalderen sentral, og utover perioden sluttet sirkelen ved at flere elementer historie, slik som den makedonske, inkorporeres i det nasjonale narrative. Denne klare inndelingen av aktivering av ulike historiske perioder i politiske narrative er noe av det spesielle med min oppgave, da mange skildringer om gresk historiebruk ikke nødvendigvis skiller mellom de historiske periodene, eller har en oppfatning om at antikken «vant» fremfor andre perioder. Sistnevnte perspektiv kommer til uttrykk hos Ola Svein Stugu, som skriver at det på 1800-tallet pågikk en fortolkningskamp mellom hvilken fortid moderne Hellas skulle identifisere seg med; den bysantinske eller antikke, og at valget falt på den antikke selv om den bysantinske arven var mer gjeldene i folks dagligliv særlig med tanke på religion.¹⁰⁸ Dette er etter mitt syn delvis sant, da hovedsakelig begrenset til den første delen av 1800-tallet, og jeg skal vise til hvordan og hvorfor utnyttelsen av antikken var viktig på denne tiden, samt som den ble mindre i tiden som fulgte.

Kapitlene er bygget opp slik at jeg først går igjennom den politiske utviklingen staten gikk gjennom ved hver epoke, hvor jeg gjør rede for de sentrale utfordringene og målene man sto ovenfor å løse. Deretter vil jeg gå inn på de intellektuelle figurene som var med på å komme opp med teoriene som skulle ligge til grunn for politisk handling. Neste del vil omhandle hvordan utfordringene man sto ovenfor ble løst med konkrete eksempler på historiebruk gjennomført av politiske figurer. Etersom periodene var ulike, med forskjellige utfordringer og mål, vil ikke manifestasjonene av historiebruken nødvendigvis skje ved benyttelse av de samme formidlingsorganene. Noen perioder vil historiebruken være svært konkret, gjennom for eksempel reisningen av monumenter, mens andre ganger vil historiebruken være mer indirekte, gjennom samfunnsviktige elementer som religion. Strukturen på kapitlene er delvis inspirert av Patrick Geary sin teori om at nasjonsskapelsen skjer i tre ledd. I starten konstruerer historikere myter om fortiden basert på historisk data. Dette legger til rette for at militære ledere eller politikere skal kunne formidle nasjonalistiske budskap til folket og dermed få støtte til nasjonalistiske eventyr tilbake.¹⁰⁹ Det er de to første leddene jeg skal drive historisk analyse på i Hellas, ettersom det er vanskelig å empirisk vise til hvor bra folket responderte på enhver type historiebruk av politikerne.

En viss problematikk er at skillet mellom intellektuelle aktører og politikere ikke alltid er klart. I denne tiden var historieskrivningen nasjonalistisk, og intellektuelle hadde gjerne egne politiske mål de fremmet med sin akademiske aktivitet. I Hellas sitt tilfelle skulle flere

¹⁰⁸ Stugu, 2008: 65

¹⁰⁹ Geary, 2002: 155-157

slike intellektuelle få seg politiske stillinger i ulike regjeringer utover 1800 og 1900-tallet, noe går mer inn på i kapittel 2, 3 og 4. Utdanning er for eksempel et element jeg skal se nærmere på, og vil demonstrere denne problematikken klart.

Jeg vil kvalitativt trekke frem enkelte eksempler å undersøke for å illustrere den dynamiske historiebruken. I mitt siste kapittel vurderer mine funn opp mot teoriene til Geary og Smith, og se hvorvidt jeg mener de passer. Eksemplene mine hentes ut fra hva jeg selv oppfatter som sentrale aspekter rundt gresk politisk-ideologisk historiebruk, samt hva andre tidligere forfattere og sekundærlitteratur har valgt å vektlegge innen det greske nasjonsprosjektet før meg. Jeg skal utføre min historiske analyse hovedsakelig basert på engelskspråklig sekundærlitteratur om gresk historie, og oversatte taler som mitt kildemateriale. Dette er på grunn av begrenset språkkunnskap i gresk, men også for at de mest sentrale verkene innen emnet enten er oversatt fra gresk eller er skrevet av engelskspråklige akademikere.

Kapittel 2: Historiebruk av antikken

I dette kapittelet skal jeg svare på hvilke måter antikkens greske historie ble utnyttet som redskap gjennom historiebruk i nasjonsbyggingsprosessen. Med antikk historie, mener jeg i denne sammenhengen det greske polissamfunnet med Athen og Sparta i føringen, som vokste frem på 700-tallet f.kr og tok slutt på 300-tallet f.kr med Makedonernes erobring av Hellas. Jeg skal begynne med å kartlegge den sårbare politiske situasjonen som staten befant seg i på begynnelsen av den avgrensede perioden jeg har satt (1832–1844), og se på hvilke utfordringer som gjorde at historie kunne benyttes målbevisst til bestemte behov. Jeg vil deretter gå inn på de viktigste og mest innflytelsesrike tenkerne, hovedsakelig Adamantios Korais, som produserte teoriene som skulle ligge til grunn for de politiske avgjørelsene. Videre skal jeg se konkret på hvordan historiebruken i praksis ble manifestert gjennom elementer som skapelsen av fiendebilder, språkpolitikk, og dannelsen av monumenter. Til slutt skriver jeg om avslutningen på perioden, hva historiebruken resulterte i og hvilken suksess den bar med seg. Antikken tok i begynnelsen av den greske statsdannelsen en særegen plass som det ypperste redskapet for å sikre det overordnede målet om overlevelse som fersk stat.

2.1. Politisk utvikling: En nasjons oppstandelse (1832–1844)

Den viktigste hendelsen som definerer den politiske utviklingen i denne perioden er den formelle anerkjennelsen av den moderne greske staten som Kongeriket Hellas i 1832, og ender med opprettelsen av en konstitusjonell grunnlov i 1844. Tilbake i 1814 ble «Philiki Etairia» grunnlagt med det ene målet å befri «moderlandet» fra Osmansk kontroll gjennom væpnet opprør.¹¹⁰ Innen 1821 hadde organisasjonen hundrevis av medlemmer, hovedsakelig i Konstantinopel, Peloponnes, og De egeiske øyene. Planen var å skape en full revolusjon på Balkan med oppstart i Donau-fyrstedømmene og Peloponnes.¹¹¹ Organisasjonen henvendte seg til høytstående grekere som tjenestegjorde hos den russiske tsaren til å ta opp kampen. General Alexander Ypsilantis samlet styrker i Valakia med håp om at andre folkegrupper på Balkan skulle bli med på et angrep på osmanerne. Dette skjedde ikke, og hæren ble tilintetgjort i juni, 1821. Ikke lenge etter dette brøt det ut opprør på Peloponnes hvor grekere drev ut tyrkere og fikk kontroll over deler av Egeerhavet. Nyhetene om det greske opprøret nådde idealistiske vest-europeere, og ikke lenge etter dro fremadstormende frivillige til Hellas for å slåss for saken, deriblant poeten Lord Byron.¹¹² Nøkkelen til opprørets suksess var at osmanske styrker var opptatt i året før og etter revolusjonen med å bekjempe opprøret til den mektige krigsherren Ali Pasha i Ioannina. Dette gjorde at osmanske myndigheter ikke hadde kapasitet til å slå ned det greske opprøret.¹¹³

Revolusjonen gikk sakte ettersom ulike faksjoner av frihetskjemper sloss like mye mot hverandre som mot tyrkere, og det ble det klart at man trengte hjelp utenfra hvis revolusjonen skulle lykkes. Britiske, russiske og franske styrker samarbeidet mot osmanerne ved slaget i Navarino i 1827, og etter tunge forhandlinger mellom de tre stormaktene ble den første moderne greske stat skapt på et landområde som strekte seg fra Arta i vest til Volos i øst. Staten inneholdt Peloponnes, Sør-Roumeli og øyer nært fastlandet, og inneholdt mindre enn en tredjedel av Greske innbyggere i Osmanriket.¹¹⁴

¹¹⁰ Clogg, 2002: 31

¹¹¹ Hatzis, 2019: 3

¹¹² Clogg, 2002: 31-33

¹¹³ Hatzis, 2019: 4

¹¹⁴ Clogg, 2002: 39-43

115

Denne intervensjonen av stormaktene var i utgangspunktet noe helt utenkelig ettersom den politiske doktrinen i Europa var å følge Metternich-systemet. I kjølevannet av avslutningen på Napoleonskrigene sto den prominente østerrikeren Metternich i front for en politikk som gikk ut på å motsette seg alle territoriale forandringer og slå ned på all revolusjonær virksomhet som kunne destabilisere kontinentet.¹¹⁶ Selv om den greske revolusjonen truet den status quo som Wienerkongressen hadde etablert i 1815, så skapte den delte følelser rundt i Europa. Metternich mistenkte at revolusjonen ikke kun var et lokalt kristent opprør mot de «ondskapsfulle» osmanerne, men heller starten på den første av flere revolusjoner på Balkan, noe som ville utgjøre en trussel mot de multietniske imperiene.¹¹⁷ Her var dog de fil-hellenske intellektuelle rundt i Europa, som Byron og Jeremy Bentham, uvurderlige for å skape støtte til den greske revolusjonen fra Europa.¹¹⁸

Disse var hovedsakelig interessert i Hellas for to grunner. For det første sporet Europa sine intellektuelle røtter tilbake til antikkens Hellas, og for det andre søkte europeere til antikkens grekere for å finne løsninger på sin egen verden. Som et samfunn med en historie

¹¹⁵ Bildets markerte område markerer omfanget til den greske stat i 1832. Hentet fra:

<http://panathinaeos.com/2014/02/23/the-burning-of-frigate-hellas-in-1831-by-admiral-miaoulis/>

¹¹⁶ norske leksikon (2005 - 2007), Store. (2018, 29. mai). Clemens von Metternich. I Store norske leksikon. Hentet 9. april 2019 fra https://snl.no/Clemens_von_Metternich

¹¹⁷ Hatzis, 2019: 4

¹¹⁸ Hatzis, 2019: 4

og en forestilt fremtid, ble Hellas innlemmet i 1800-tallets europeiske diskurs om nasjonalisme, identitet, og nasjonalstatsbygging så snart Europa begynte å spore sine røtter til Hellas.¹¹⁹

En stor utfordring staten sto ovenfor var skapelsen av en fellesgresk identitet. Selv om det på grunn av uavhengighetskrigen hadde oppstått et samhold som strakte seg forbi de intellektuelles innflytelse, så var det fortsatt mye jobb som måtte gjøres ikke kun for å skape en stat, men en nasjon som omfattet mer enn religion, familie og landsbytilhørighet.¹²⁰ Ifølge Alexis Politis var det ønsket om en nasjonal bevissthet som trakk europeere flest til å se mot middelalderen, siden det var der man kunne søke sin nasjons opprinnelse.¹²¹ Hos grekerne derimot, kunne man strekke fortiden tilbake til antikken. Navn som Platon, Homer og Leonidas, samt det historiske narrativet om konflikt mellom Europa og Asia gjorde at antikkens Hellas skulle forme den moderne greske identiteten. Dette var et mer attraktivt narrativ å spille på, istedenfor den bysantinske historien i forsøk på å høste sympati fra Europa. Å forme nasjonal bevissthet rundt antikken tjente målet om et uavhengig, gjenfødt Hellas, selv om dette gikk på bekostningen av et narrativ om kontinuitet.¹²²

Fokus på Bysants virket mot greske politiske interesser siden antikkens berømte skikkelser var mer idealisert hos de vest-europeiske stormaktene.¹²³ Vestlig syn på moderne grekere spilte en stor rolle i begynnelsen av den greske nasjonsbyggingen. Den greske avhengigheten av de europeiske stormaktene ble demonstrert allerede i 1832 da Frankrike, Storbritannia, Russland forhandlet seg imellom, uten Hellas, om vilkårene for Ottos påtakelse av den greske tronen.¹²⁴ Bruken av antikkens historie var altså først nøkkelen til den greske stats fødsel, og forble dens viktigste redskap til overlevelse. Hellas videre eksistens var avhengig av støtte fra i utgangspunktet anti-revolusjonære stormakter. Denne støtten kunne skaffes ved hjelp av å sikre sin rett til historiske forfedre, og i neste ledd ta ære for disse forfedrenes bragder.

I 1844 ble den første konstitusjonelle greske grunnloven underskrevet. Med tanke på de demokratiske styringsformene som forbindes med antikkens Athen, er det naturligvis hentet inspirasjon fra antikken i dannelsen av grunnlov. Dog førte ikke dette umiddelbart til at

¹¹⁹ Zervas, 2017: 31

¹²⁰ Clogg, 2002: 46

¹²¹ Alexis Politis. «From Christian Roman Emperors to the Glorious Greek Ancestors». I David Ricks & Paul Magdalino. *Byzantium and the modern Greek Identity*. London: Ashgate Publishing limited, 1998: 13

¹²² Politis, 1998: 13

¹²³ Politis, 1998: 14

¹²⁴ Clogg, 2002: 46

Hellas ble den progressive staten de opplysningsorienterte tenkerne hadde kjempet for. Etter Otto motvillig gikk med på å gi en nasjonalforsamling tillatelse til å opprette en grunnlov, ble et nytt regjeringssystem etablert. Otto ble erklært konstitusjonell monark med et tokammersystem under seg. Et område hvor bruken av antikk historie stikker seg frem er begrepsbruken på disse to institusjonene. Underhuset, som besto av representanter valgt av folket (mannlige eiendomseiere over 25 år) ble kalt «Vouli». ¹²⁵ Dette begrepet «βουλή» ble i antikken brukt for nemd og besto i det demokratiske, antikke Athen av 500 menn valgt med loddtrekning. Oppgavene deres besto av å assistere forsamlingen (ekklesia), samt å ta hand om finansielle og utenrikspolitiske saker. ¹²⁶ Den andre institusjonen ble navngitt «Gerousia», og fungerte som senat bestående av medlemmer utvalgt av kongen. ¹²⁷ Gerousia betyr elderråd, og var et begrep brukt i Sparta og andre polisstater under aristokratisk styre. ¹²⁸ Hellas ble på papiret et av de mest demokratiske statene i Europa. ¹²⁹

2.2. Intellektuelle figurers innflytelse

Fascinasjonen for antikkens Hellas oppblomstret i tiden før gresk uavhengighet, og opplysningsorienterte grekere ble viktig for å kaste lys over den politiske situasjonen grekerne befant seg i. Adamantios Korais regnes som hovedfiguren i den greske opplysningstiden, og satt på den kontroversielle meningen om at den greske revolusjonen kom for tidlig. Den daværende generasjonen grekere hadde for lite utdanning og var rett og slett for uopplyst. ¹³⁰ Korais var født i Smyrna, men bosatt i Frankrike, for øvrig den nasjonen han mente lignet antikkens grekere mest. Han leverte uvurderlige bidrag til den greske uavhengigheten gjennom å jobbe med oversettelse av antikk litteratur og språkforskning. Han fikk status som den største hellenisten av sin tid. ¹³¹

Korais hadde lite til overs for Bysants, og uttalte at å så mye som å lese en eneste side fra en bysantinsk forfatter var nok til å gjøre han kvalm. ¹³² Korais adopterte sitt syn på Bysants fra Edward Gibbons nedlatende standpunkt om at Det bysantinske imperiet ikke

¹²⁵ Thomas Gallant. *Modern Greece*. London: Hodder Headline, 2001: 40-41

¹²⁶ Sarah B. Pomeroy. *A Brief History of Ancient Greece: Politics, Society, and Culture*. Oxford University Press, 2014: 133-136

¹²⁷ Gallant, 2001: 41

¹²⁸ Pomeroy, 2014: 368

¹²⁹ Gallant, 2001: 41

¹³⁰ Clogg, 2002: 245-246

¹³¹ Richard Clogg. «The Greeks and Their Past». I Dennis Delant & Harry Hanak. *Historians as nation builders*. The Macmillan Press Ltd, 1988: 18

¹³² Clogg, 2002: 2

representerte noe annet enn Romerrikets gradvise nedgang og fall.¹³³ Dette var et syn de fleste opplysningsorienterte grekere som levde i diasporaen rundt i Europa delte. Inspirert av den franske revolusjonen og republikanske idealer, var det så tidlig som 1780 frem til 1830 oppfordringer fra disse om å bekjempe det osmanske tyranniet. Spenningen med kirken var sentral i denne perioden.¹³⁴ Patriarken av Konstantinopel hadde figurert som øverste leder for grekerne gjennom milletsystemet, og ved ethvert opprør i denne gruppen mot styringsmakten ble patriarken henrettet. Kirken var altså ingen forkjemper for gresk uavhengighet, siden gresk uavhengighet ville bety mindre makt samt henrettelser for lederskapet.¹³⁵ Det er ikke nødvendigvis slik at å få slutt på osmansk herredømme ikke appellerte til kirken, dog er det ingen tvil om at opplysningsfilosofenes tanker, som revolusjonen tross alt var grunnlagt på, virket for truende for dem.¹³⁶ Da revolusjonen brøt ut i 1821 svarte patriark Grigoris V med å ekskommunisere alle som tok opp våpen i revolusjonens navn, noe som bidro til at grekere i store byer i Osmanriket holdt seg rolig. Dette var dog ikke nok til å slippe sultanens vrede, og på påskesøndag, 10.april 1821, ble patriarken drept for å ikke klare å forhindre opprørene i Peloponnes og De egeiske øyene.¹³⁷

Hovedlinjene for Korais tankegang kan deles inn i fire stadier. For det første forbinder han kjærlighet for land med kjærlighet for kultur, utdanning, vitenskap, kunst, Europa og gresk antikk. For Korais er ikke fordypningen i studier om antikken en måte å unnsnippe nåtiden, men heller et våpen å bruke mot det tyrkiske tyranniet i sin egen samtid. For det andre fungerer fiendebildet mot tyrkerne som en refleksjon av avvisningen av den østlige osmanske despotismen. Denne avvisningen fungerer som et ledd i hans kritikk av alle dynastiske imperier som har eksistert siden det athenske demokrati. Dette innebærer det makedonske, romerske, bysantinske og til slutt det osmanske.¹³⁸ På dette grunnlaget, måtte revolusjonen være av intellektuell, kulturell og språklig art. Oversettelse av omfattende europeisk litteratur var nødvendig for å vekke den antikke ånden til de greske forfedrene, og dette måtte skje gjennom krig mot analfabetisme og en 2000 år lang arv fylt av despotisme. Kun som del av Europa, kunne Hellas ta inn over seg den verdien som dens forfedre kunne

¹³³ Peter Mackridge. «Byzantium and the Greek Language Question in the Nineteenth Century». I David Ricks & Paul Magdalino. *Byzantium and the modern Greek Identity*. London, Ashgate Publishing limited, 1998: 49

¹³⁴ Millas, 2008: 491

¹³⁵ Millas, 2008: 495

¹³⁶ Ioannis N. Grigoriadis. *Instilling Religion in Greek and Turkish Nationalism: A "Sacred Synthesis"*. New York: Palgrave Macmillan, 2013: 17

¹³⁷ Grigoriadis, 2013: 20

¹³⁸ Stephanos Pasmazoglou. «"Europe", "Turkey" and Greek Self-Identity». I Kevin Featherstone. *Europe in Modern Greek History*. London: Hurst, 2014: 46

tilby.¹³⁹ Til slutt poengterte Korais at det kun var i Europa man kunne gjenkjenne tanken om «den avskyelige tyrker». Av denne grunn gjorde Korais alt i sin makt for å overføre det negative synet på tyrkerne fra Vest-Europa, samt hyllesten av den spesifikke greske antikken til å bli det dominerende synet blant den greske intelligentsiaen på hans tid.¹⁴⁰ Det endelige målet for Korais var å gjenopprette Hellas til sin tidligere rettmessige posisjon som en leder av Europas nasjoner. «Being honored by Hellenic name, you also have primarily to honor this name, by restoring humiliated Hellas to its ancient height and Splendor».¹⁴¹

Dette fiendebildet har vært grunnleggende i den greske politiske sfære helt siden. Et narrativ om at grekere og tyrkere alltid hadde vært fiender, og av den grunn, alltid kommer til å være det har blitt en selvfølge. Trikset med å dele folk inn i venner og fiender har også blitt brukt om de som har gått imot de nasjonale greske narrative. Hvis en intellektuell fra utlandet har vært kritisk til gresk behandling av historie, har en vanlig forsvarsmekanisme vært å karakterisere vedkomne som «turkofil». Når det gjelder grekere har fornærmelsen «Turkosporoi», nemlig tyrkersønner, blitt brukt flittig om politikere, intellektuelle eller borgere som har kritisert politiske beslutninger tatt i trå med den nasjonale greske historiebevisstheten.¹⁴² Denne utformingen av det tyrkiske fiendebildet ble en mektig rød tråd innen gresk nasjonalistisk tankegang.¹⁴³ Den levde gjennom opplysningstiden, den greske revolusjonen og kom senere til å bli midtpunktet i Megali Idea. Kitromilides påpeker at den mest sannsynlig er den eneste bidragene fra opplysningstenkerne som ikke ble betvilt av forkjemperne for Megali Idea.¹⁴⁴

Den andre intellektuelle som ikke kan unngås å nevnes er forfatteren Rigas Velestinlis, som var den største forkjemperen for republikanisme blant grekerne. Han så for seg en potensiell sekulær stat uten klasseskiller bestående av alle mulige undertrykte nasjonaliteter; grekere, bulgarere, armenere, albanere, valakere og tyrkere. Han ble henrettet i 1798 av osmanske myndigheter for å oppmuntre til revolusjon, og ble husket som en martyr som døde for den greske nasjonen istedenfor de konkrete ideene sine.¹⁴⁵ Dette er et mønster som går igjen i moderne gresk historie. Linjen mellom hvem som kan regnes som en intellektuell figur

¹³⁹ Pasmazoglou, 2014: 46

¹⁴⁰ Pasmazoglou, 2014: 46-47

¹⁴¹ Adamantios Korais. Gjengitt i Grigoriadis, 2013: 16

¹⁴² Pasmazoglou, 2014: 47

¹⁴³ Paschalis Kitromilides. *Enlightenment and Revolution: The Making of Modern Greece*. Massachusetts: Harvard University Press, 2013: 330

¹⁴⁴ Kitromilides, 2013: 330

¹⁴⁵ Millas, 2008: 492-493

og politisk aktivist er ikke klar, siden de intellektuelle som regel hadde klare politiske mål for hvilken retning landet skulle ta. Opplysningsorienterte tenkere konstruerte store mengder intellektuelt materiale med formål om et moderne, progressivt Hellas, som senere ble benyttet til mer pragmatiske, populistiske formål av mer konservative aktører.

2.3. Praktisk historiebruk

Fiendebilder

Nøkkelen til å overbevise et revolusjonstrøtt Europa om å godkjenne en gresk stat, lå i å skape en myte rundt gresk eksepsjonalisme. På grunn av at grekerne var arvinger til det majestetiske antikke Hellas, var ikke dette en revolusjon som hvilken som helst annen, men det var en nasjonal frigjøring av et gammelt folk som hadde lidd århundrer under tyrkisk undertrykkelse.¹⁴⁶ Den antikke glorifisering var med på å adskille Hellas fra sin moderne politiske og sosiale kontekst, nemlig som en del av europeiske nasjonalistiske bevegelser.¹⁴⁷ Den greske uavhengighetskrigen var unik siden det var et resultat av den eldre greske kampen mot orientalsmen, og ikke sett på som et varsel på den utviklingen vi skjedde på Balkan ettersom Osmanriket stadig ble svakere.

Det å være arvtageren til en eldre sivilisasjon var i stor grad oppmuntret av europeiske intellektuelle. Den greske revolusjonen utnyttet fullt og helt at Europa var inne i romantikken som periode, og hadde en muslimsk fiende i Osmanriket som kunne tjene fiendebildet som «de andre». Dette bildet var en av få ting som går igjen hos alle de ulike intellektuelle aktørene innen formingen av Hellas, enten det er opplysningsfilosofene eller kristne konservative. Bildet av tyrkeren skulle opptre som en motpol til grekeren, og karakterisert som despotisk, barbarisk, usivilisert, korrump, ond og utnyttende. Dette var ikke ulikt bildet vesten hadde av Europas syke mann, Osmanriket, på samme tidspunkt. Jo mer negativt syn man klarte å skape av tyrkerne, jo mer støtte og legitimering fikk man for revolusjon.¹⁴⁸ Dette kan ses på som et klassisk eksempel på hvorfor historie er så viktig innen skapelse av identitet.

Grupper søker sin legitimitet og stolthet i forestillinger om opphav og fortid, og sitter igjen med en klar tanke om hva man er og ikke er. Man får en historisk identitet som plasserer individer inn i et kollektivt historisk hendelsesforløp der gjerne fiendebilder og andre

¹⁴⁶ Millas, 2008: 493

¹⁴⁷ Hamilakis, 2007: 103

¹⁴⁸ Millas, 2008: 495

politiske triks kommer med på kjøpet.¹⁴⁹ De fleste akademikere er enige i at språk, religion og historie er de mest sentrale elementene som skaper en kollektiv identitet.¹⁵⁰ Grekere som levde i Osmanriket hadde gjerne kommunisert på både gresk og tyrkisk, vært med å feire muslimske høytider, og hatt kirker som ikke kunne differensieres fra moskeer i utseende. Dog er elementene for å skape et «oss-dem» konseptualisering definitivt til stede. Tyrkere var tross alt muslimer der grekere var kristne. Gresk og tyrkisk var også to fundamentalt ulike språk, og religiøs og familiær organisasjon skilte seg fra hverandre.¹⁵¹

De greske stereotypene om tyrkere og deres innflytelse på grekerne i Osmanriket ble formet innad et europeisk rammeverk.¹⁵² Den mest prominente akademikeren fra den europeiske opplysningstiden, Voltaire, skrev mange angrep på det han oppfattet som den tyrkiske ødeleggelsen av den antikke greske arven. I hans bok «*Essai sur les mœurs et l'esprit des Nations*» fra 1762, skrev han blant annet:

The Fatherland of the Miltiades, the Leonidas, the Alexanders, the Sophocles and the Platos, was transformed rapidly into barbaric (by the Ottoman Turks). The Greek language since then was corrupted.¹⁵³

I will always be inimical and aggressive against those who have devastated, impoverished and brutalized the whole world of Greece. You cannot honestly demand from me to sympathize with the destroyers of the fatherland of Homer, Sophocles and Demothenes...¹⁵⁴

Adamantios Korais la seg på samme linje som Voltaire når det kom til sin retorikk om tyrkerne: «Turk and wild beast were to my thinking synonyms, and they remain so for my whole life».¹⁵⁵

Den osmanske guvernøren av Epirus, Ali Pasha, kommenterte i 1819, to år før revolusjonens utbrudd: «dere gir ikke barna deres navn som Yannis, Petros, Kostas lengre, men Leonidas, Temistokles, Aristides! Dere planlegger noe helt sikkert.»¹⁵⁶ Pashas poeng var at grekerne hadde begynt å navngi barna sine etter antikke krigshelter på bekostning av religiøse figurer. Dette var med på å gjøre krigen til et narrativ om sivilisasjon mot barbarisme. På en måte var det en fortsettelse på antikkens perserkriger. For eksempel ble det i den athenske avisen «*Ephimeris ton Athinon*» i 1824 publisert en artikkel navngitt «slaget

¹⁴⁹ Stugu, 2008: 35-38

¹⁵⁰ Zervas, 2017: 27

¹⁵¹ Zervas, 2017: 27-28

¹⁵² Pasmazoglou, 2014: 45

¹⁵³ Voltaire, gjengitt i Pasmazoglou, 2014: 45

¹⁵⁴ Voltaire, gjengitt i Pasmazoglou, 2014: 45

¹⁵⁵ Adamantios Korais, gjengitt i Pasmazoglou, 2014: 46

¹⁵⁶ Ali Pasha. Gjengitt i Hamilakis, 2007: 77-78

ved Marathon», som handler om at General Gourgas slo leir noen dager ved Marathon, nær Pans hule, med omkring 300 soldater. Her er det referanser til både gresk mytologi gjennom Pan. Perserkrigene minnes gjennom å løfte frem Marathon og tallet 300, der sistnevnte er ment for å minnes spartanernes heroiske slag ved Termopylene.¹⁵⁷

Språkpolitikk: Katharevousa

Adamantios Korais sitt viste seg å ha mye innflytelse på den nye greske staten etter sin død i 1833. Hans mest innflytelsesrike bidrag til å «opplyse» grekerne kom i form av skriftspråket katharevousa. Korais følte skam på vegne av tilstanden til det greske språket når han menget seg med sine intellektuelle venner i Paris. Det greske språkets korrumperte tilstand var en refleksjon av det han oppfattet som 1500 år med okkupasjon, som startet med Phillip av Makedonia og nådde sitt bunnpunkt med tyrkerne. Den eneste måten å kurere språket på var å rense det for fremmedspråklige låneord, og installere de morfologiske reglene fra antikk gresk i tillegg til tapt vokabular. Dette ville etter hans syn skape en ny type gresk borger som var verdig sine forfedre.¹⁵⁸

Korais var også den personen som, på grunn av sin påvirkning fra vesten, foreslo betegnelsen «grekere» istedenfor «romere» for å betegne moderne grekere. Ved å bruke betegnelsen «Hellas», skapte det en umiddelbar assosiasjon til antikkens hellas hos vestlige intellektuelle, og ikke det området som ortodokse kristne refererte til som «Romania/Rumeli». Bruken av ordet «greker» var viktig siden det appellerte til det antikke greske med å skape et skille mellom antikken og den middelalderske «romerske» politiske og religiøse identiteten.¹⁵⁹ Den suksessfulle opptakelsen av ordet «greker» eller «hellener» reflekterer seier i skapelsen av en sekulær identitet som gikk bort fra kirkens fokus på religiøs identitet slik det hadde vært som «Rum-millet».¹⁶⁰ Begrepene «Hellas» og «hellensk» er antikke begreper som ble brukt i den antikke verden for å henvise til territorielle, lingvistiske og kulturelle bånd i den greske verden. Mot slutten av Romerriket tok begrepene en ny betydning til å være det samme som «pagan» eller «ukristen». Etersom kristendom spredte seg blant de gresktalende folkene fikk begrepet en negativ konnotasjon, nettopp fordi de var linket sammen med en ukristen fortid i en tid hvor grekerne heller benyttet begrepet romer om seg

¹⁵⁷ Hamilakis, 2007: 78

¹⁵⁸ Peter Mackridge. «A Language in the Image of the Nation: Modern Greek and Some Parallel Cases». I Roderick Beaton & David Ricks. *The making of modern Greece: Nationalism, Romanticism, and the Uses of the Past (1797–1896)*. Bodmin: Ashgate Publishing Company, 2009b: 182

¹⁵⁹ Roudometof, 1998: 26

¹⁶⁰ Roudometof, 1998: 26

selv.¹⁶¹

Tanken bak Korais begrepsbruk var at moderne grekere skulle gjenopplive sin historiske opprinnelse, og gjennom å inkorporere den vest-europeiske kunnskapen om antikken kunne man reise seg til sin tidligere storhetsplass i verden. For å være verdig den antikke greske identiteten var «opplysning» det viktigste redskapet, og skulle skape kontinuitet mellom antikken og moderne tid.¹⁶² Disse begrepene var også med på å gi den tidlige nasjonalistbevegelsen et sekulært preg, helt i tråd med Korais syn på ortodoks kristendom et stort hinder for modernisering.¹⁶³

Etter den greske revolusjonens utbrudd var Korais usikker på hvor deltakende han skulle fortsette å være, i og med at han mente den kom for raskt.¹⁶⁴ Han søkte politiske råd hos den amerikanske presidenten Thomas Jefferson, og svaret reflekterer amerikanske intellektuelles beundring av Korais klassisistiske prosjekt:

“I have thus, dear sir, according to your request, given you some thoughts, on the subject of national government. they are the result of the observations and reflections of an Octogenary who has past fifty years of trial and trouble in the various grades of his country’s service. they are but the outlines which you will better fill up, and accomodate to the habits and circumstances of your countrymen. should they furnish a single idea which may be useful to them, I shall fancy it a tribute rendered to the Manes of your Homer, your Demosthenes, and the splendid constellation of Sages and Heroes, whose blood is still flowing in your veins, and whose merits are still resting, as a heavy debt, on the shoulders of the living and the future races of men. While we offer to heaven the warmest supplications for the restoration of your countrymen to the freedom and science of their ancestors, permit me to assure yourself of the cordial esteem and high respect which I bear and cherish towards yourself personally”.¹⁶⁵

Det spesielle med Hellas tilfelle er at det vokste frem to skriftspråk som skulle forvalte den greske identiteten, katharevousa og demotisk gresk. Katharevousa vokste frem takket være lærere, politikere, journalister og offentlige ansatte. Språket ble omfavnet av borgerskapet og den politiske elite, men fikk merkelig nok begrenset offentlig støtte. Utvikling av grammatikk og ordbøker ble lagt på skuldrene til dedikerte enkeltpersoner.¹⁶⁶

Der det ikke fantes ord for moderne konsepter brukes ord produsert av katharevousa fortsatt den dag i dag. Eksempler på dette er «πανεπιστήμιον» for universitet,

¹⁶¹ Grigoriadis, 2013: 14

¹⁶² Roudometof, 1998: 26

¹⁶³ Grigoriadis, 2013: 15

¹⁶⁴ Paschalis Kitromilides. *Adamantios Korais and the European Enlightenment*. Oxford: Voltaire Foundation, 2010: 116

¹⁶⁵ Thomas Jefferson. Gjengitt i Kitromilides, 2010: 116-117

¹⁶⁶ Mackridge, 2009b: 183

«δημοσιογράφος» for journalist, «λεωφορείον» for buss, og «υπουργείον» for departement.¹⁶⁷ Når det gjelder utrenskningen av «barbariet» i språket, så ble ord som «γκουβέρνο», av det italienske «governo» erstattet med «κυβέρνησις». Ordet for stat, «ντοβλέτι», av det tyrkiske «devlet» ble erstattet med κράτος. Til og med et folkelig ord som «φαμελιά» av det italienske «famiglia» ble erstattet av «οικογένεια»). Som oftest var det ord til formell bruk som overlevde, der mer praktiske hverdagsord gikk i glemmeboka. Forsøket på å erstatte ordet for slips, «γραβάτα» fra det italienske «cravatta», med «λαιμοδέτης» mislyktes for eksempel.¹⁶⁸

Utover 1800-tallet oppmuntret språklige purister til økt bru av antikt vokabular i katharevousa på bakgrunn av ideologi. Fokuset på forbindelsen mellom språk og nasjonen eksemplifiseres i Korais innledning til Heliodoros, der han skrev:

Akkurat som det er sant at når det gjelder hver enkelt person at en manns karakter er kjent ved hans tale, så er det på samme måte, at karakteren til en hel nasjon er kjent gjennom dets språk.»¹⁶⁹

Et språk som er skapt først og fremst for å være et ideologisk middel istedenfor et effektivt kommunikasjonsverktøy var dog dømt til å møte motstand.¹⁷⁰ Demotisk gresk ble systematisk formulert i 1888 av fransk-grekeren Jean Psycharis. Psycharis var akademisk lingvist i Paris og samarbeidet med medlemmer av den internasjonale greske handelseliten. Felles for disse var ønsket om å øke deltakelsen for vanlige grekere i formingen av den nasjonale kulturen, med håp om at dette ville resultere i «frigjøring» av det de så på som rettmessig gresk land i Osmanriket.¹⁷¹ Både Psycharis og Korais hadde altså politiske ambisjoner som språket skulle være med på å realisere. Psycharis skrev i sitt berømte manifest «Min Reise», at «Uansett hvem som leser meg vil forstå for hvilket formål jeg skriver Min Reise. Språk og hjemland er ett og samme.»¹⁷² Psycharis omtalte til tider sitt språklige ståsted som «ideen», som er en direkte referanse til «Megali Idea».¹⁷³ Jeg vil fokusere på utviklingen av demotisk gresk i kapittel 4.

Dannelsen av en sekulær gresk historiebevissthet medførte et skifte fra en bibelsk

¹⁶⁷ Mackridge, 2009b: 183

¹⁶⁸ Mackridge, 2009b: 183

¹⁶⁹ Karen Van Dyck. *The language question and the diaspora*. I Roderick Beaton & David Ricks, *The making of modern Greece: Nationalism, Romanticism, and the Uses of the Past (1797–1896)*. Bodmin: Ashgate Publishing Company, 2009: 191

¹⁷⁰ Mackridge, 2009b: 184

¹⁷¹ Mackridge, 2009b: 184

¹⁷² Adamantios Korais. Fra Van Dyck, 2009: 191

¹⁷³ Van Dyck, 2009: 191

forståelse av tid hos vanlige folk, til å bli erstattet av en bevissthet rundt et antikt opphav.¹⁷⁴ Å lære historien til den gjenoppdagede antikke verden fremsto som en praktisk nødvendighet diktet av den nye kollektive tankeretningen. Påvirkningen fra vesteuropeisk klassisisme er tydelig her. Europeeres vilje til å omfavne klassisk historie, gjerne fremfor sitt eget lands, brakte en del skam over kontemporære grekere som knapt viste navnene til sine idealiserte forfedre. For opplyste personer, var det en tragisk side ved denne ignoransen.¹⁷⁵ Den oppdagede følelsen av forbindelse med antikkens grekere bydde på spørsmålet rundt historisk kontinuitet. På hvilken måte kunne man ha kontinuitet med en sivilisasjon som eksisterte for over 2000 år siden? Den intellektuelle tradisjonen med antikken var attraktiv å samles rundt. Nettopp derfor ble det greske språket det mest attraktive bevismaterialet man kunne løfte frem som et bevis på den kulturelle overlevelsen til det greske folket på tross av sosiale omveltninger og okkupasjon av territoriene som den eldre sivilisasjonen hadde blomstret.¹⁷⁶ Problematikken ligger dog i, som jeg har vist språklige eksempler til, at språket hadde forandret seg betraktelig siden antikken og ble da offer for mange kunstige kontraksjoner med mål om å ha en antikk stil på bekostning av praktisk kommunikasjon.

Her er også stedsnavn relevant å kaste lys over. For å kunne gjenopplive grekerne, var det nødvendig å plassere de både i tid og sted. Historie og geografi gikk hand i hand med litteratur og arkeologi. Historikere innen antikken og geografer ble rekruttert for å identifisere antikke regioner og restene etter antikkens byer. Albanske, slaviske og tyrkiske navn ble forkastet og erstattet med greske. For eksempel ble Vostitsa til Aigion, Leontari ble Megalopolis, og Koulouri ble Salamis. Dette var grep tatt for å fjerne assosiasjonen til nyere historie og folkeslag, og forsterke den greske profilen. Stedsnavn som var gått ut av bruk for lang tid siden, og glemt selv av sine egne innbyggere, ble gjenoppdaget i antikk litteratur og tatt i bruk.¹⁷⁷

Hellas var et av de første landene til å introdusere obligatorisk grunnskoleutdanning i 1834, og til tross for begrensede midler skulle utdanningsnivået øke merkbart utover 1800-tallet. Som et resultat av dette oppnådde Hellas lave nivå av analfabetisme sammenlignet med land fra Balkan, øst og Sør-Europa. Blant mannlige migranter over 10 års alder som dro til USA fra 1900 til 1914 var kun en av fire analfabeter, sammenlignet med en av to italienske

¹⁷⁴ Paschalis Kitromilides. *Enlightenment and Revolution: The Making of Modern Greece*. Massachusetts: Harvard University Press, 2013: 76

¹⁷⁵ Kitromilides, 2013: 76

¹⁷⁶ Kitromilides, 2013: 76-77

¹⁷⁷ John S. Koliopoulos & Thanos Veremis. *Greece: The Modern Sequel. From 1821 to the Present*. C Hurst & Co Publishers Ltd, 2002: 243

fra samme periode. I 1855 gikk 5000 greske ungdommer på ungdomsskole, mens Frankrike på sin side kun hadde fire ganger så mange med 20 ganger større befolkning. På slutten av 1800-tallet hadde Hellas høyest antall universitetsstudenter utfra befolkningsgrunnlag i hele Europa, med overrepresentasjon innen menneskevitenskap og jus.¹⁷⁸

Gresk språk ble ikke et kriterium for gresk nasjonalitet under den greske revolusjonen, men skulle bli et mektig redskap når det kom til å tjene nasjonale interesser gjennom helleniseringen av de flerspråklige områdene fra de osmanske områdene. De fremmedspråklige medlemmene av den greske nasjonen skapte lite bekymring for greske nasjonalister.¹⁷⁹ Albanere og Valakere i Hellas ble ikke i denne perioden prøvd rekruttert til andre nasjonale prosjekter, og de utgjorde store grupper som hadde integrert seg godt, ofte språklig i tillegg, i det greske samfunnet og var med på å bekjempe tyrkerne. Andre flerspråklige grupper som de makedonske slaverne ble heller ikke sett på som dårligere enn gresktalende grupper, og ble referert til som bulgarere eller trakisk-bulgarere, og sett på som bulgarsktalende brødre. Det gresk dominerte ortodokse hierarkiet, den solide greske utdanningsintuisjonen og posisjonen gresk språk hadde innen handel i regionen var trumfkort å spille på for den ungen staten i flere tiår frem i tid.¹⁸⁰

Monumenter

I 1834 introduserte Georg von Maurer den første loven rundt arkeologi, inspirert av bayersk neo-klassisisme. Artikkel 61 av loven slår fast at «alle antikviteter innad i Hellas, som verk av det greske folks forfedre, skal bli betraktet som nasjonal eiendom av alle grekere generelt». Antikvitene ble betraktet som hellig arvegods, og beskyttelsen var en nasjonal plikt.¹⁸¹

Da Kong Otto entret Athen 28. august 1834, for første gang etter byen ble erklært som ny gresk hovedstad, ble anledningen benyttet til å markere starten på den athenske Akropolis sin restaurasjon.¹⁸² Alle de athenske autoritetene var samlet på Akropolis, gatene var dekorert med laurbær, og fra Propyleene til Partenon sto rekker og rader med hvitkledde athenske jomfruer bærende på flagg med gudinnen Athene avbildet. Kongen var plassert ovenfor

¹⁷⁸ Kavylas, 2015: 41-42

¹⁷⁹ Koliopoulos, 2002: 251

¹⁸⁰ Koliopoulos, 2002: 251-252

¹⁸¹ Daphne Voudouri. «The legal protection of antiquities in Greece and national identity». I Sofia Voutsaki & Paul Cartledge. *Ancient Monuments and Modern Identities A Critical History of Archaeology in 19th and 20th Century Greece*. New York: Routledge, 2017: 78-79

¹⁸² Hamilakis, 2007: 58

Partenon, på en trone dekorert med laurbær og myrt.¹⁸³ Scenen var nøye planlagt av byens sjefsarkitekt Leo von Klenzes, og kulminerte med at kongen plasserte en tromme på en rekonstruert søyle som en symbolsk handling på at restaureringsprosjektet var i gang.¹⁸⁴

Your majesty stepped today for the first time on this glorious Acropolis, after so many years of barbarism, walking on the road of civilization and glory, on which passed the Themistocleses, the Aristideses, the Kimons and the Pericleses, and this is and it should be in the eyes of the people, the symbol of your glorious reign... All remnants of barbarism will disappear, not only here but in the whole of Greece, and the remnants of the glorious past will be surrounded with new shine, as a solid basis for the present and the future¹⁸⁵

Dette var talen Klenze leverte på tysk til kongen foran hans nye landsmenn. Klenze sin ambisjon var å knytte gjenoppbyggingen av Partenon til den unge, uerfarne bayerske prinsen som verken delte språk eller religion med sitt nye folk. De materielle restene fra den klassiske fortiden kunne gi kongen en form for sårt tiltrengt legitimiteten som han trengte for å kalle seg kongen av Hellas.¹⁸⁶ Hele seremonien fanger opp flere typiske aspekter som påvirket den greske nasjonsbyggingen i sin helhet. Det dreier seg om en bayersk prins, valgt av de europeiske stormaktene, som deltar i en seremoni knyttet opp mot den greske antikken og som er planlagt av en bayersk arkitekt spesialisert i neoklassisk stil. Både grekerne som deltok i seremonien og kongen spilte på antikke elementer vel vitende om at «det opplyste Vest-Europa» var tilskuere, og at man var avhengig av å beholde deres støtte for å overleve både som nasjonalstat og monark.¹⁸⁷ Forbindelsen mellom antikkens Hellas og den moderne staten var et essensielt verktøy å ta i bruk for å sikre seg støtte fra idealistiske europeere. På den måten var antikkens monumenter tidlig en viktig komponent i legitimering av ressurser og statens eksistens.¹⁸⁸

Klenzes seremoni var et pompøst stykke teater. Samtidig er det muligens det viktigste arkeologiske og kultur-politiske øyeblikket i moderne gresk historie. De antikke monumentene ble nasjonalsymbolene til staten takket være denne seansen. Dette reflekteres i et av møtene til det nylig opprettede greske arkeologisamfunnet, da de i 1838 sa rett ut at «det er disse steinene som har skyld i vår politiske renessanse». Gjenreisningen av monumenter fra antikken ble en metafor for gjenreisningen av en ny gresk storhetstid som følge av nasjonal

¹⁸³ Hamilakis, 2007: 60

¹⁸⁴ Hamilakis, 2007: 59

¹⁸⁵ Leo von Klenze. Gjengitt i Hamilakis, 2007: 60-61

¹⁸⁶ Hamilakis, 2007: 63

¹⁸⁷ Hamilakis, 2007: 63

¹⁸⁸ Hamilakis, 2007: 63

oppvåkning.¹⁸⁹

Den athenske Akropolis fikk ved midten av 1800-tallet det passende kallenavnet «den hellige stein», og over de neste femti årene ble det satt i gang en utrenskning av alle spor av «barbarisme».¹⁹⁰ Hvert tyrkisk spor skulle fjernes, inkludert minareten plassert inni Partenon. Videre ble restene av rennesansepalasset som var bygget inn i inngangspartiet, Propyleene, fjernet. Det frankiske tårnet bygget av florentinerne, som var blitt et kjent landemerke for byen i flere århundrer ble også fjernet, sammen med flere romerske konstruksjoner og kristne relikvier.¹⁹¹

Først i 1890 ble Klenzes drøm erklært oppfylt, da den daværende lederen for restaurasjonen stolt kunne uttale at «Hellas har levert Akropolis tilbake til den siviliserte verden, rensket den for barbariske tilskudd, et edelt monument til det greske geni».¹⁹² Det man kan se på dagens Akropolis er med andre ord kun det arkeologene fra 1800-tallet valgte å etterlate seg, som hovedsakelig består av de klassiske monumentene bygget på 500-tallet f.kr, som domineres av Partenon.¹⁹³ Dette er et eksempel på skapelse av en hegemonisk minnekultur sentrert rundt promotering av antikken foran andre historiske perioder. Man regnet altså alt som ikke var fra antikkens Hellas som uttrykk for barbarisme.

Det Leo von Klenze så for seg som et fullført rennovasjonsprosjekt, samsvarer ikke nødvendigvis med det de lokale menneskene som overtok prosjektet frem til 1890 så for seg. Den greske romantikeren Alexandros Rangavis skrev et innlegg i åpningsparagrafen til den første utgaven av statens offisielle arkeologiske journal fra 1837 som har interessante paralleller og forskjeller fra Klenzes tale som fant sted tre år før:

«In the Glorious days of Greece, freedom produced all these beautiful works of art, the ruins of which are scattered in our land today; foreign despotism committed sacrilege upon them and destroyed them, and it was up to freedom again to restore their honor and to put them under its protecting aegis».¹⁹⁴

Det athenske arkeologiske samfunn fikk en sentral rolle i oppdagelsen, forvaringen, studeringen og promoteringen av antikviteter, og hadde et slags «sui generis» type forhold til staten, ettersom de ble gitt makt og privilegier som ellers kun var disponible av staten.¹⁹⁵ Teksten er del av forsøket på å skape en nasjonal myte rundt barbarers fornedring av klassiske

¹⁸⁹ Mary Beard. *The Parthenon*. Suffolk: Profile Books Ltd, 2002: 100-101

¹⁹⁰ Beard, 2002: 101

¹⁹¹ Beard, 2002: 102

¹⁹² Beard, 2002: 102

¹⁹³ Beard, 2002: 102

¹⁹⁴ Alexandros Rangavis. Gjengitt i Hamilakis, 2007: 61

¹⁹⁵ Voudouri, 2017: 81

monumenter. Fornedringen var bare en kort episode i den nasjonale reisen. Skjebnen skulle seire til slutt med at monumentene, som fungerende metaforer for nasjonen som gjenreises til sin gamle storhetstid som følge av nasjonal oppvåkning.¹⁹⁶ Felles for Klenze og Rangavis er ikke bare idealisering av fortiden, men retorikken berører konflikten mellom sivilisasjon og barbarisme. Hva de to figurene legger i begrepet barbarisme og hvem som utgjør barbarene er dog ikke åpenbart. Der begge mest sannsynlig inkluderte osmansk innflytelse i begrepet, så var det et noe fiendtlig syn på vest-europeerne som del av barbarbegrepet på grunn av den sporadiske okkuperingen av Hellas fra romersk tid til uavhengighetskrigen. Klenze hadde ikke noe problem med å beholde det frankiske tårnet siden det var en europeisk sivilisert skapelse, men tårnet ble likevel fjernet av senere arkitekter.¹⁹⁷

Det er med klart hvilke verdier som ble tillagt Partenon av politiske årsaker på 1800-tallet. I all hovedsak dreier det seg om å fremheve den antikke greske eksellensen, og den alene, for å legitimere sin rett til antikkens prestasjoner. Klassisistisk arkitektur har fått en høy status rundt i verden som følge av den moderne fascinasjonen av antikken, og benyttes til et bredt spekter av formål. Over hele verden finnes tilnærmede kloner av Partenon. Wallhalla i Tyskland ble bygget av ingen andre enn Leo von Klenze og regnes for å representere et såkalt «monument til tysk samhold».¹⁹⁸ Den mest nøyaktige etterligningen av Partenon finnes i Nashville i USA, også kalt «Athens of the south», og representerer den ledende kulturelle og akademiske rollen byen hadde i sørstatene fra 1850-tallet.¹⁹⁹ I Norge kan man trekke frem universitet i Oslos Domus Media som tydelig inspirert av Partenons arkitektur, noe som reflekterer Partenons funksjon som et internasjonalt symbol for kunnskap.²⁰⁰

Partenon var et seiersmonument for å markere seieren over perserne, og hegemoni over den greske verden, samt et religiøst symbol for Athens spesielle forhold til Gudinnen Athene.²⁰¹ Tatt dette i betraktning er den moderne politiske bruken et smart valg av den nye styringsmakten. Kongen kunne ta rollen som en gjenfødt Perikles, med formål om å gjenopprette hegemoni over den greske verden fra Athen. På samme måte som de antikke grekerne markerte sin seier over persisk barbarisme i eldre tid, markerte de moderne grekerne sin seier over de barbariske osmanerne i sin egen tid ved samme åsted.

¹⁹⁶ Hamilakis, 2007: 63-64

¹⁹⁷ Hamilakis, 2007: 64

¹⁹⁸ Beard, 2002: 5

¹⁹⁹ Beard, 2002: 7

²⁰⁰ Domus Media – bygningsfakta. Publisert 7. okt. 2014. Hentet fra: <https://www.uio.no/om/finn-fram/omrader/sentrum/se01/bygningsfakta.html> (10.2.2019)

²⁰¹ Anthony Kaldellis. *The Christian Parthenon*. Cambridge, Cambridge University Press, 2009: 14

I eldre reiseskildringer fra antikken ser det ikke ut som at Partenon er av spesielt stor interesse, noe som kan forklares med de mange andre monumenter som prydet Athens gater i denne perioden. Det var i Bysants Partenon ble et populært pilegrimsmål, ettersom den var blitt omgjort til kirke, og det er slik den har hatt sin største relevans før moderne tid. Partenon ble for eksempel aldri inkludert på listen over verdens syv underverker, som var en liste tegnet opp rundt 300 f.kr og stadig ble modifisert uten å inkludere Partenon.²⁰² I middelalderen ble Partenon berømt som en kirke til ære for «Theodokos», guds mor. Monumentet kunne blitt sett på som et symbol på kristendommens seier over paganismen, på jomfru Marias seier over Athene.²⁰³

I 1834 skulle man gjenskape Partenon som et rent antikt monument med fokus på sammenheng og ære til den greske sivilisasjon man så hardt jobbet for å legge krav på. Dette førte til en relativt vellykket legitimering av kongen, det moderne greske folket, og den identitetsmessige forbindelsen til antikken. De legitimerende og identitetsskapende funksjonene kommer av at man ser bak i tid for å finne verdier man skal følge inn i fremtiden. Dog er det slik vi har sett at hva monumenter som Partenon har representert gjennom historien har vært i kontinuerlig forandring ettersom våre moralske overbevisninger endres.²⁰⁴

Den greske statsministeren Ioannis Kolettis erklærte i 1844 at: «Hellas is destined to conduct politics alone, through its authors, its memories and its material remains».²⁰⁵ Restaurering var ikke bare forbeholdt eldre monumenter, men samme tankegang var gjeldende når det gjaldt hele byer. Det første eksempelet på dette var erklæringen av Athen som ny gresk hovedstad i 1834. Havnebyen Nafplio hadde fungert som hovedstad under uavhengighetskrigen, og var rent funksjonelt muligens et bedre alternativ enn det lille, geopolitisk ubetydelige Athen. Otto tok også avgjørelsen om å gjenoppbygge Sparta på sin antikke plassering, og den opprinnelige tanken var at det skulle fungere som landets andre hovedsete.²⁰⁶

Det vi kan se med en gang kongeriket opprettes er at vestlige modernitetsideer ble omfavnet. Dette inkluderer transformering av antikke objekter fra noe vanlig dagligdags, til monumenter med formål om skapelse av minnekultur, så vel som produkter av den vestlige gullalderen. Dette nye objektet som var det arkeologiske monument måtte separeres fra det

²⁰² Kaldellis, 2009: 15

²⁰³ Kaldellis, 2009: 194

²⁰⁴ Folkenborg, 2018: 112

²⁰⁵ Ioannis Kolettis. Gjengitt i Hamilakis, 2007: 83

²⁰⁶ Hamilakis, 2007: 83

daglige gjennom beskyttelse innad i museum der det kunne fremvises kontrollert til folket.²⁰⁷

Man skal ikke glemme at 1800-tallets kommersielle fotografer hadde et vestlig publikum som ønsket rene, stereotypiske bilder av antikke monumenter, og at fotografene gjerne tok bildene fra slik en vinkel at det omkringende kontemporære landskapet ble utelatt.²⁰⁸ De greske monumentene var blitt materielle manifestasjoner av europeiskhet for vesten, og nå også blitt hellige åsteder for den greske nasjonale imaginasjonen. Dette førte gjerne til at monumenter ble bygget opp til en idealisert form som aldri hadde eksistert, hvor arkeologer sto for skapelsen, og fotografer formidlet det bildet av Hellas folk ønsket og forventet å se.²⁰⁹

Hamilakis påpeker at arkeologiens store verdi ligger i å anskaffe fysiske og identifiserbare materialer som kan ligge til grunn for en konkret materiell forståelse for nasjonen. Arkeologi er da viktigere for nasjonalisme enn historie og folklore, som hovedsakelig gir en nasjon et lineært narrativ og kontemporære folk muligheten til å føle forbindelse med sine forfedre. Dette er på grunn av at arkeologi binder sammen ulike nasjonale tråder, produserer faktaene som objektiverer nasjonen og gir den status som ekte, evig og autentisk.²¹⁰ Hellas er ikke unik når det kommer til opprettelsen av en forbindelse mellom nasjonalisme og arkeologi, men det ble utnyttet i høy grad ved skaffe lover rundt relikvier og opprettelsen av statsstøttede organisasjoner for arkeologi.²¹¹

2.4. Konklusjon

For å runde av dette kapitlet vil jeg si at historiebruk av antikken var det viktigste elementet som var med på å gjenopplive gresk nasjonal bevissthet og sikre statens anerkjennelse. På grunn av at den greske revolusjonen ikke ble sikret på egenhånd, men trengte hjelp og videre støtte fra de europeiske stormaktene var det nødvendig å skape en identitet med forbindelse til de antikke grekerne som vestlige intellektuelle idealiserte, selv om dette ignorerte den kristne «rum» identiteten som allerede eksisterte. Dette var et Europa som hadde sett seg lei av krig og revolusjoner, og antikken ble grekernes nøkkel til å få deres selvstendighet.

Adamantios Korais var den viktigste intellektuelle figuren bak spredningen av den antikke greske identiteten i det moderne Hellas. Inspirert av opplysningstiden forkastet han

²⁰⁷ Hamilakis, 2007: 84

²⁰⁸ Hamilakis, 2007: 94

²⁰⁹ Hamilakis, 2007: 94-97

²¹⁰ Hamilakis, 2007: 86

²¹¹ Voudouri, 2017: 82

både den bysantinske og osmanske perioden grekerne hadde vært gjennom som despotiske regimer. Nøkkelen til å forkaste denne innflytelsen måtte skje gjennom å vekke den antikke greske opplystheden til liv, renske det greske språket for barbariske innslag, og til slutt ta sin rettmessige plass som et foregangsland i Europa.

Korais tanker inspirerte til en praktisk historiebruk som spredte seg over flere områder av emnet, og derfor ga varierte løsninger på utfordringene staten sto ovenfor. For det første er skapelsen av et fiendebilde mot tyrkeren sentral. Gresk eksepsjonalisme ble promotert ved at denne revolusjonen var ikke som enhver annen, men frigjøringen av et gammelt europeisk folk fra klørne til en orientalsk, muslimsk fiende. På mange måter var det en kontinuasjon av perserkrigene, og den gamle konflikten mellom vestlig frihet og østlig despotisme.

Det andre elementet historiebruk som var sentral, kom gjennom skriftspråket katharevousa. Katharevousa ble administrasjonsspråket i den greske staten, og var et konstruert språk som inkluderte døde antikke begreper for å renske ut fremmedord. Språket skulle tjene som bevis på fellestrekkene med de antikke forfedrene, og denne språklige assosiasjonsbesettelsen påvirket ikke bare vokabular, men stedsnavn og avgjørelsen om at moderne grekere kalte seg selv grekere, istedenfor romere.

Det siste elementet historiebruk, opprettelse av monumenter, ble hovedsakelig basert rundt restaurasjonen av den athenske Akropolis. Antikviteter var etter lovet regnet som nasjonal eiendom allerede i 1834, og kongens seremoni ved Partenon viser hvor stort fokuspunkt arkeologi var for den nye styringsmakten. Ved å tilknytte seg eldre monumenter skaffet Kong Otto seg legitimitet som monark, både ovenfor sitt nye folk, men kanskje enda viktigere, ovenfor det opplyste Europa man var så avhengig av for overlevelse. Akropolis ble rensket for alle modifikasjoner siden antikken, siden disse var manifestasjoner for barbarers overgrep mot den overlegne greske arkitekturen. Siden antikken har Partenon tjent mange ulike funksjoner, men ble i denne perioden re-lansert som et seiersmonument fra antikken der kongen tok rollen som en ny Perikles.

Det vi kan se med disse valgene innen historiebruk er at de tjente en klar politisk legitimerende funksjon for staten ovenfor Europa fremfor noe annet. Folkets behov var ikke førsteprioritet, noe som førte til den ekstreme misnøyen rundt Kong Otto som monark. Misnøyen, som kulminerte med en grunnlov, ble en sjanse for en ny type historiebruk å ta plass, ettersom utfordringene nå var forandret. Hellas hadde sikret sin status som arvinger fra antikken, men nå var tiden kommet for staten å ekspandere.

Kapittel 3. Historisk bruk av middelalderen

I dette kapittelet skal jeg svare på hvilke måter bysantinsk middelalderhistorie ble utnyttet som redskap innen gresk historiebruk i nasjonsbyggingsprosessen. Jeg skal begynne med å kartlegge den politiske situasjonen som staten befant seg i på begynnelsen av den avgrensede perioden jeg har satt (1844–1864), og se på hva som var utfordringene som gjorde at historie kunne benyttes målbevisst til bestemte behov. Jeg vil deretter gå inn på de viktigste og mest innflytelsesrike tenkerne, deriblant Spyridon Zambelios, som produserte teoriene som skulle ligge inspirere til politiske avgjørelsene. Videre skal jeg se konkret på hvordan historiebruken i praksis ble manifestert gjennom elementer som myteskapning, religion og irredentisme.

Selv om antikken forble et viktig historieideologisk motiv å benytte seg av utover 1800-tallet og videre inn i 1900-tallet, så ser man fra 1844 og frem til 1860/70-tallet en draging mot bysantinsk middelalderhistorie som det ypperste redskap. Økt fokusering på Bysants ga fødsel til en ny type ideologi som var fruktbar å formidle med tanke på legitimering av statens ekspansive mål. Bysants tjente rollen som modell for den sterke, ekspansjonistiske og ortodoks-kristne staten Hellas i denne perioden ønsket å bli. I dette kapitlet vil det komme frem hvorfor jeg er imot synet promotert av Stugu om at antikken «vant» over andre historiske perioder innen den moderne greske historiebevistheten. Antikken fikk nå en klar plass i skyggen ettersom den greske stat hadde sikret sin stabile selvstendighet gjennom den type historiebruk, og nå ønsket ekspansjon.

3.1. Politisk utvikling: Voksesmerten inntreffer (1844–1864)

Den viktigste hendelsen som definerte den politiske utviklingen i denne perioden er skapelsen av den første konstitusjonelle greske grunnloven, noe som la føringen på politiske avgjørelser frem til Ottos avgang i 1864. De første til å ha reel makt i kongeriket Hellas fra 1832 var regentene Armandsberg, Maurer og Heideck. Dette var på grunn av at Kong Otto ikke ennå var gammel nok til å påta seg det formelle ansvar som konge.²¹² Regentene så på mordet av Hellas første guvernør; den tidligere russiske utenriksministeren Kapodistrias, som en klar advarsel om at grekerne måtte styres med autoritet.²¹³ Kapodistrias hadde tatt over styringen av Hellas i 1827, og startet umiddelbart et program for administrativ organisering

²¹² Christopher Montague Woodhouse. *Modern Greece: A Short History*. London: Faber and Faber, 1991: 157

²¹³ Woodhouse, 1991: 157

som underminerte autoriteten til militærhøvdingene som hadde kjempet i uavhengighetskrigen. Resultatet av dette var hyppige opprør, før Kapodistrias ble myrdet i hovedstaden Nafplio i 1831.²¹⁴

En periode med religiøs gjenopplivning begynte i Hellas på 1830-tallet med skapelsen av «Det filortodokse samfunn», sponset i hemmelighet av Russland.²¹⁵ Denne organisasjonen hadde mål om å beskytte ortodoksi og frigjørelse av greske provinser i den europeiske delen av Osmanriket.²¹⁶ I de samme årene skapte tilstedeværelsen til protestantiske misjonærs aktivitet innen utdanning et bilde av at den liberale utviklingen i Hellas var skadelig for den ortodokse troen, noe som førte til at befolkningen ble dratt i en mer konservativ retning sammenlignet med de tidligere årene.²¹⁷

Mangelen på en konstitusjonell grunnlov førte til en misnøye som nådde kokepunktet, ikke bare fra de greske konstitusjonalistene, men også Storbritannia var kritisk til hvordan tyskerne styrte Hellas.²¹⁸ Allerede i 1839 ble en Filortodoks konspirasjon om å tvinge Otto til å konvertere eller abdisere avdekket. Det var stor misnøye på grunn av at hans protestantiske dronning Amalia ikke hadde produsert en tronarving, i tillegg til at høye skatter, som utgjorde en av få statlige inntektskilder og ble brukt til nedbetaling av lån til stormaktene, bidro til at misnøyen kulminerte med et statskupp i 1843.²¹⁹ Storbritannia og Frankrike fryktet på dette tidspunktet at Otto ville forstyrre freden i regionen med russisk samarbeid, på den andre siden oppmuntret Russland opposisjon mot kongen i håp om å kunne ha større innflytelse som følge av hans potensielle abdisering.²²⁰

Konstitusjonalistene og anti-katolikkene forente seg i sin misnøye, og i mars 1844 ble den første greske grunnloven underskrevet. Parlamentarisk styre ble nå teoretisk sett etablert, med bruk av underhus og senat. Resultatet hadde lite å si for demokratiet i praksis, foruten om at tyske ministre ble erstattet av greske krigshelter som ikke hadde antikkens bystater som sitt fremste politiske ideal. Et godt eksempel på dette er Hellas andre konstitusjonelle statsminister, Ioannis Kolettis. Kolettis hadde sin politiske erfaring fra retten til Ali Pasha i Ioannina, og skulle gjennom sine irredentistiske ideer øke kongens popularitet betraktelig.²²¹

²¹⁴ Kavylas, 2015: 37-38

²¹⁵ Kitromilides, 2013: 322

²¹⁶ Kitromilides, 2013: 322

²¹⁷ Kitromilides, 2013: 322

²¹⁸ Woodhouse, 1991: 159-161

²¹⁹ Clogg, 2002: 50-51

²²⁰ John S. Koliopoulos & Thanos Veremis. *Modern Greece: A History since 1821*. Wiley-Blackwell, 2010: 36

²²¹ Woodhouse, 1991:159-161

Under Ottos herredømme levde det 750 000 grekere i kongeriket, sammenlignet med over to millioner i Osmanriket.²²² Når det gjaldt de økonomiske utsiktene, så var de fruktbare slettene av Thessalia og det innsjøfylte Makedonia ikke en del av staten. De store byene med gresk preg, Smyrna og Thessaloniki, samt øya Kreta var under osmansk herredømme. Hellas sto ovenfor store utfordringer når det gjaldt å stimulere økonomisk vekst, tilfredsstille folkets umiddelbare grunnleggende behov, og nedbetale krigsgjeld.²²³

Perioden før grunnloven var karakterisert av kaos, manglende markante reformer og sterk voldelig politisk faksjonalisme mellom de ulike politiske grupperingene som hadde etablert seg.²²⁴ Disse ble kalt det franske partiet, det engelske partiet, og det russiske partiet, og reflekterer hvilket land medlemmene ville alliere seg med.²²⁵ Den lille konstitusjonelle revolusjonen førte ikke med seg noe blodbad eller kamper blant de ulike faksjonene. Alle var forent i sin misnøye mot kongen, og nettopp denne følelsen av å være forent ville kongen klare å utnytte i tiden om fulgte. Den første greske grunnloven endte opp som et redskap for å promotere middelalderske, kontra antikke athenske verdier. Selv om perioden fra 1832 til 1843 kan betegnes som et enevelde, så var den instrumentelle bruken av antikken sentral. Gjennom grunnloven fikk politikere som Kolettis makt til å spre konservative ideer med inspirasjon fra Bysants. Otto hadde også blitt kraftig kritisert av Storbritannia for manglende handlekraft i tilbakebetaling av lån, liberale reformer, og gjentatte fornærmelser mot ambassadører. Denne kritikken fra britene, kombinert med en midlertidig diplomatisk kollaps med Osmanriket økte kongens popularitet blant grekerne, og fikk han til å forstå at utnyttelsen av gresk irredentisme kunne lede oppmerksomhet vekk fra interne problemer over på eksterne fiender.²²⁶

Jakten på territoriell ekspansjon førte Hellas inn i flere militære konfrontasjoner hvor landets militære underlegenhet ble demonstrert med ydmykende konsekvenser. Krimkrigen (1853–1856) skulle bli den perfekte anledning for kong Otto å sette Megali Idea til verks. Forventningsfull om at Osmanerne ville gå på et nederlag mot Russerne, så erklærte Otto krig som den eneste kongen i den nære østen. Han hadde en hellig plikt å beskytte de kristne på Balkan og var overbevist om at Gud i all sin prakt aldri ville svikte den kristne sak.²²⁷ Den greske pressen hjalp til med å oppmuntre den nasjonalistiske stemningen som fulgte 400-

²²² Gallant, 2001: 34

²²³ Gallant, 2001: 34-35

²²⁴ Gallant, 2001: 40

²²⁵ Gallant, 2001: 32

²²⁶ Woodhouse, 162-163

²²⁷ Gallant, 2001: 43

årsdagen til Konstantinopels fall. Krigen ble erklært som den andre greske uavhengighetskrigen, og renessansen til det greske imperium.²²⁸ Frankrike og England var dog ikke lystne på at Hellas skulle hjelpe Russland i en konflikt som kunne gi russerne økt innflytelse i regionen, og de endte med å okkupere havnen i Pireus fra mai 1854 til februar 1857.²²⁹ Dette skjedde fire år etter Lord Palmersons sjøblokaden i Pireus som følge av Don Paco-hendelsen, og var en av de mest grove intervensjonene innen gresk politikk begått av de «beskyttende stormaktene».²³⁰

«A truly independent Greece is an absurdity. Greece can either be English or Russian, and since she must not be Russian, it is necessary that she be English.»²³¹

Krimkrigen var et vendepunkt i forholdet med de beskyttende stormaktene. Russland, som hadde fremstilt seg selv som beskytter av de ortodokse kristne i øst, begrenset seg selv som følge av mangelen på kristne opprør i regionen til å fremover hovedsakelig støtte slaverne i området. En konsekvens av dette ble økende slavofobi i Hellas, og en forståelse av at landet måtte forholde seg hovedsakelig til Storbritannia i utenrikspolitiske spørsmål på grunn av deres sjømilitære makt. Hellas ble presset av Frankrike og Storbritannia til å forbedre relasjonene til Osmanriket ved opprettelsen av konsulat på hverandres territorier i 1855 og en avtale som avsluttet grenseplyndringer i 1856 under en vestlig-vennlig regjering ledet av Mavrokordatos.²³²

I 1858, etter 25 år på den greske tronen hadde Otto aldri opplevd mer popularitet. På tross av dette ville han noen få år senere forlate landet.²³³ Ottos popularitet fikk en bratt nedgang som følge av hans manglende støtte til samlingen av Italia fra 1859 til 1860. Grekerne sympatiserte med de italienske nasjonalistene i oppfyllingen av sin nasjonale skjebne, og kong Otto ble sett på som en støttespiller til det undertrykkende Habsburg-imperiet. Otto og Amalia hadde heller ikke produsert noen ortodoks tronarving, og filortodokse sirkler begynte å advare mot den uønskede muligheten for en ny «latinsk» monark siden paret forble barnløs. Uten muligheten til å tiltale folket direkte henvendte kongen seg til stormaktene uten å bli hørt. Hele det greske samfunnet var forent i sitt hat mot

²²⁸ Koliopoulos, 2010: 40

²²⁹ Clogg, 2002: 53

²³⁰ Clogg, 2002: 53

²³¹ Sir Edmund Lyons, Britisk minister til Hellas (1841). Gjengitt i Clogg, 2002: 53

²³² Koliopoulos, 2010: 40-41

²³³ Gallant, 2001: 43

kongen og stormaktene var allerede på jakt etter en potensiell arvtaker.²³⁴ Kongens siste brøl kom gjennom et forsøk på å forme en allianse med Serbia, Montenegro, og Garibaldi i Italia for en militær ekspedisjon mot Osmanriket. Disse samtalene mislyktes, og førte til at offentlig opinion, så vel som Frankrike og Storbritannias syn på monarken sank til bunns.

Upopulariteten manifesterte seg først gjennom et attentatforsøk på Dronning Amalia sitt liv i 1861, deretter fulgte et militært opprør i Nafplio i 1862, og til slutt et nytt statskupp senere samme år som førte til at Ottos abdisering.²³⁵

3.2. Intellektuelle figurers innflytelse

Kolettis banet veg for fremtidig politisk innflytelse fra en gruppe unge intellektuelle som Socrates Petmezas betegner som «romantikerne» på bakgrunn av deres romantiske forhold til litteratur, selvilde og nasjonalisme.²³⁶ Gruppen besto av unge, kulturelle, tilflyttede grekere fra Osmanriket. Mange var etterkommere av høytstående grekere innen det osmanske samfunnshierarkiet kalt fanarioter, og hadde før grunnloven ikke opplevd noe annet enn forakt fra innfødte grekere som betegnet dem som opportuniste.²³⁷ Da Kolettis fikk makt som regjeringsleder og utdanningsminister ansatte han romantikerne hos det nylig grunnlagte universitetet i Athen. På denne tiden kunne utdanningsministerne innsette de professorene de selv ønsket helt fritt. Med tanke på at Kolettis i 1844 hadde lav oppslutning blant de daværende professorene ved universitetet, nølte han ikke med å plassere intellektuelle som var lojale mot han i maktposisjoner. Romantikerne fikk altså en sentral plass i den offentlige sfære siden de som regel ble ansatt av universitetet eller ble journalister.²³⁸

De ledende romantikerne etablerte to journaler som skulle gi næring til en ny måte å oppfatte gresk historie på. «Pandora» var grunnlagt i 1850 av Nikolaos Dragoumis, Alexandros Rangavis og Konstantinos Paparrigopoulos, hvorav Dragoumis overtok som eneredaktør i 1855 før han ble utenriksminister i 1862.²³⁹ «Spectateur d`Orient» var en skrevet på fransk og utgitt av Dragoumis, Rangavis, Konstantinos og Petros Paparrigopoulos,

²³⁴ Koliopoulos, 2010: 42

²³⁵ Gallant, 2001: 44

²³⁶ Socrates D. Petmezas. «From privileged outcasts to power players: the “Romantic” redefinition of the Hellenic nation in the mid-nineteenth century». I Roderick Beaton & David Ricks. *The Making of Modern Greece: Nationalism, Romanticism, and the uses of the past (1797–1896)*. Bodmin: Ashgate publishing Ltd, 2009: 123-124

²³⁷ Petmezas, 2009: 124-125

²³⁸ Petmezas, 2009: 127

²³⁹ Petmezas, 2009: 129

samt Vasiliou og Ioannis Soutsos.²⁴⁰ Problematikken som hadde oppstått rundt det østlige spørsmålet i sammenheng med Krimkrigens utbrudd hadde gitt romantikerne et publikum som strakte seg fra statlige intellektuelle helt til vanlige lesekyndige borgere. Dette var også en mulighet for de uglesette klerkene til å påvirke landet i en mer autoritær retning.²⁴¹

Georgios Vasiliou og Nikolaos Dragoumis presenterte et narrativ om den uforløste greske befolkningen, og la dermed geografisk grunnlag for nasjonale ønsker om økt territorium.²⁴² En svært innflytelsesrik romantiker var filosof, historiker, jurist, og senere guvernør av nasjonalbanken: Markos Renieris. Renieris sto for den siste omarbeidingen av den republikanske historieteorien, og var et rent angrep på opplysningstiden.²⁴³ Den nye filosofien hadde utgangspunkt i en grunnleggende kritikk av 1700-tallets liberale individualisme. I 1841 poengterte den italiensk-utdannede Renieris at liberal individualisme kun var en fragmentert sannhet. Mindreverdig ovenfor den visdommen som et sosialt kollektiv som folket, besitterne av sanne verdier og ekte kunnskap, innehar. Innen treenighetens doktrine ble antagonismen mellom selvet og felleskapet løst. Ekte enhet, som var det spirituelle kravet til tiden som ville etterfølge individualismen, var målet som skulle oppnås.²⁴⁴

Den nye filosofiens seier hadde spesielle implikasjoner for Hellas. Når Hellas hadde oppdaget meningen bak den sanne filosofien og fikk løst sine egne problemer, var Hellas forutbestemt til å løse problemene i østen i sin helhet. Den nye verdensanskuelsen som kom på plass i Hellas fra midten av 1800-tallet kom til full sirkel ved å forbinde forlatelsen av opplysningsideer med de politiske ambisjonene Hellas tok på seg i den nære østen.²⁴⁵ Hellas var ikke lengre kun en integrert del av vesten i dens evige konfrontasjon med den osmanske østen, men var heller møteplassen mellom øst og vest (øst i betydning Russland). Fra dette tankesettet ble en ny nasjonal misjon skapt, som gikk ut på å løse det østlige spørsmålet ved skapelsen av en ny kristen sivilisasjon.²⁴⁶ Den prominente samfunnsposisjonen Renieris fikk på midten av 1800-tallet gjorde at han kunne promotere sine irredentistiske ideer i samfunnet, noe som var med på å påvirke politiske handlinger tatt som følge av denne filosofiske

²⁴⁰ Petmezas, 2009: 129

²⁴¹ Petmezas, 2009: 129

²⁴² Petmezas, 2009: 130

²⁴³ Kitromilides, 2013: 325

²⁴⁴ Kitromilides, 2013: 325-326

²⁴⁵ Kitromilides, 2013: 325-326

²⁴⁶ Petmezas, 2009: 130

posisjonen.²⁴⁷

Romantikerne la vekt på lovgiving (romersk lov), skikker og sedvaner som de essensielle attributtene som utgjorde greskhet. Dette var en konservativ reaksjon på den vestlige innlemmelsen av Hellas, og fokuserte på å angripe «importerte» ideer rundt representative institusjoner og ekstremismen som var «allmenn stemmerett».²⁴⁸ Problemet rundt identitet innen gresk nasjonalisme var ofte et felt for uenighet. Dette kan ses i tankene rundt språk: hvordan kunne man integrere osmanske kristne inn i en nasjon de ikke kunne kommunisere med? Veldig få intellektuelle henvendte seg til demotisk gresk som et element å bygge gresk identitet rundt, selv om dette hadde vært med å skille grekere fra andre ortodokse folkeslag før revolusjonen. Romantikerne så ingen problem med å bruke katharevousa, og ønsket gjerne at språket skulle være så rent og klassisk som mulig. Dette kan forklares med et ønske om å inkorporere andre ortodokse folkeslag inn i den greske nasjonen, på tross av morsmål. Hellenisme var heller løftet opp som en religiøs og kulturell tradisjon, fremfor språklig.²⁴⁹

Siden den greske karakteren hovedsakelig omfattet lovgivning, skikker og kultur, så ble den ortodokse kirke pekt ut som den rette forvalter av greskhet. Nasjonal enhet ble sporet til noe som eksisterte innad i den samlede organisasjonen som utgjorde kirken, som var bevarer av språk og kultur. Siden kirken var det greske elementet som hadde overlevd siden Konstantinopels fall, så representerte kirken det grunnleggende greske prinsippet om sterk imperial autoritet. Denne opprettede primordiale linken mellom imperialmakt og gresk identitet var med på å legitimere de konservative aspektene ved kirke og stat innen det greske samfunnet, og belønningen var at romantikerne fikk hyppige ministerposter mot slutten av Ottos herredømme.²⁵⁰ Plasseringen av gresk identitet fra vesten mot østen varte frem til rundt 1870. Det bulgarske skisma satt en bremse på det romantikernes innflytelse ettersom det gikk opp for politikerne at denne doktrinen var utilstrekkelig for å takle utfordringene som skulle komme i form av skapelsen av et stort Bulgaria og pan-slavisme.²⁵¹

Temaet enhet dominerte den siste teoretiske behandlingen av antikkens historie som fortsatt var influert av opplysningsperiodens republikanske historiefilosofi. Georgios Kozakis-Typaldos «*Philosophical Essay on the Progress and Fall of Ancient Greece*» fra 1839

²⁴⁷ Kitromilides, 2013: 326

²⁴⁸ Petmezas, 2009: 130

²⁴⁹ Petmezas, 2009: 130-131

²⁵⁰ Petmezas, 2009: 132

²⁵¹ Petmezas, 2009: 133

forklarer prestasjonene til antikkens hellenisme ved å peke på samspillet mellom samfunnsdyktighet og frihet. Det var oppmykingen av den rigide republikanske moralitet og tap av kollektiv ånd som underminerte solidaritet i de antikke republikkene, og til slutt førte til fortapelse av gresk frihet. Man pekte på tre sentrale grunner til Romernes herredømme over grekerne. For det første var det jakten på ekstrem uavhengighet blant de greske republikkene, for det andre var det de samfunnsmessige konfliktene mellom og innad i republikkene, og det siste er politiske revolusjoner forårsaket av folkemassenes press på de republikanske institusjonene. Ufullstendig nasjonal enhet var de antikke grekernes største politiske og moralske feil, og det var opp til deres moderne etterkommere å lære av deres forfedres feil i denne forstand.²⁵²

Denne tanken ble utviklet og fremmet av Paparrigopoulos utover 1800-tallet. Der Korais bruker begrep som «de gresk-romerske kongene» når det gjelder bysantinske statsledere, bruker Paparrigopoulos uttrykk som «Den middelalderske greske staten» og «vårt middelalderske monarki».²⁵³ Bysants hadde sørget for enhet blant grekerne og et virkelig konsept av en stat som antikkens bystater ikke hadde mestret. Ikke minst hadde Bysants sørget for kristningen av grekerne og andre folk av den nære østen. På denne måten var ikke Bysants kun den staten som hadde bidratt fundamentalt til skapelsen av det moderne Europa, men også modellen og forkommeren til den moderne greske stat.²⁵⁴

Behovet for romantikernes historiefortolkning henger sammen med at narrativet om en sammenheng mellom moderne og antikke grekere ble utfordret. Fokuset på grekernes gjenfødelse var ikke intellektuelt holdbart, og broen mellom antikken og moderne tid måtte skapes på en bedre måte. Dette var åpenbart etter Jacob Fallemayer ga ut sitt verk «*Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters*».²⁵⁵ Denne kritikken traff nasjonsprosjektet rett i hjertet. Det kan nemlig ikke benektes at store deler av befolkningen på Peloponnes, inkludert øyer som Euboia, Hydra og Spetses snakket dialekter av albansk som følge av migrasjon fra middelalderen. Den språklige og etniske diversiteten ble ikke dekket over av grekerne, noe som kan forklares med at Hellas ikke hadde noen store konkurrenter i nasjonsprosjektet blant sine naboer i denne perioden.²⁵⁶

²⁵² Kitromilides, 2013: 325

²⁵³ Mackridge, 1998: 54

²⁵⁴ Mackridge, 1998: 54

²⁵⁵ Effi Gazi. «Theorizing and Practicing ‘Scientific’ History in South-Eastern Europe (Nineteenth–Twentieth Century): Spyridon Lambros and Nicolae Jorga*». I Stefan Berger. *Nazionalizing The Past*. Palgrave Macmillan, 2010: 201

²⁵⁶ Grigoriadis, 2013: 26

Bruken av bysantisk historie var nødvendig for å vise tilbake Fallemayers argument om at grekerne var blitt borte som en konsekvens av slavisk immigrasjon til Peloponnes fra 500 til 900-tallet e.kr.²⁵⁷ Spyridon Zambelios (1815–1881) var den første til å komme med en løsningen i sitt «*Bysantinske studier*» i 1857.²⁵⁸ Denne teorien ble senere videreutviklet av Paparrigopoulos, og kulminerte med «*History of the Greek Nation from the Most Ancient Times until the Present*» publisert i fem volum fra 1869 til 1874, et verk jeg skal gå mer inn på i kapittel 4.

Forsøkene på å kontre Fallemayers påstander var delvis motivert av ønsket om å oppklare forholdet mellom grekere og slaver innen den større ortodokse sfære, noe som også reflekterer den daværende debatten om Russland var landet Hellas burde se til politisk.²⁵⁹ Paparrigopoulos var ingen tilhenger av Bysants i starten av sin karriere, men hjalp til med inkorporeringen av Bysants i det nasjonale narrative. Paparrigopoulos produserte i 1843 sitt standpunkt som han senere skulle utvikle, om at slavisk tilstedeværelse i Peloponnes var korrekt, men at slaverne ble kulturelt absorbert og beseiret av hellenismen. I sin første forelesning ved universitetet i Athen i 1846 la han aldri vekt på rasemessig kontinuitet, men derimot en kulturell og spirituell kontinuitet mellom antikke og moderne grekere. Hellenismens ånd var så mektig at den kunne absorbere svakere, mindreverdige kulturer, slik som den slaviske. Her ser vi spor av hegeliensk historiefilosofi som var populær innen de fleste nasjonshistorikerens historietolkninger.²⁶⁰

«For me, the important (thing) is not how many Slavs came through Greece and which building did they construct; but whether Hellenism overpowered those and other foreigners; and this has been successfully resolved in the Peloponnese, as well as in Greece beyond the (Corinth's) isthmus, and in Thessaloniki and Epirus.²⁶¹

I 1852 skapte Zambelios begrepet gresk-kristen. Noe som reflekterte periodens forandrende syn på bysantinsk og kristen historie. Tidligere hadde Bysants blitt definert av opplysningstenkerne som teokratisk, absolutistisk og inkompatibel med demokratiske verdier.²⁶² Begrepet er det første eksempelet av fusjonering av ulike historiske perioder, og

²⁵⁷ Gazi, 2010: 201

²⁵⁸ Gazi, 2010: 201

²⁵⁹ Hamilakis, 2007: 115

²⁶⁰ Hamilakis, 2007: 115-116

²⁶¹ Konstantinos Paparrigopoulos i 1879. Gjengitt i Hamilakis, 2009: 116. Legg merke til at Epirus og Thessaloniki ikke var del av Hellas før 1913.

²⁶² Ioannis A. Tassopoulos. «Constitutionalism and the Ideological Conversion to National Unity under the Greek Constitution of 1864». I Caglar Keyder & Anna Frangoudaki. *Ways to Modernity in Greece and Turkey*. London: I.B.Tauris & Co Ltd, 2007: 13

består av klassisk hellenisme og ortodoks kristendom. Dette var det første eksempelet på en fusjonering av ulike historiske perioder som skulle bli et sentralt verktøy mot slutten av 1800-tallet, og jeg vil gå inn på dette detaljert i kapittel 4. Begrepet gresk-kristen reflekterer trenden innen gresk historisme som gikk ut på å integrere en moralistisk forståelse av klassisk filosofi inn i kristendommens rammeverk ved å poengtere de tidlige kirkefedrenes utdannelse innen klassisistisk litteratur. Dette betydde ikke å nedgradere klassisk sivilisasjon, som tross alt ga Hellas sitt store krav på ære og verdighet, men heller plassere det i skyggen av kristendom.²⁶³ Tolkningen av klassisk litteratur ble totalt forandret, ettersom den republikanske tolkningen promotert av Korais ble forlatt til fordel for en tolkning som gikk ut på en retorisk hylling av antikk gresk storhet. Den samfunnskritikken som hadde blitt inspirert av antikkens litteratur ble lagt vekk til fordel for ren glorifisering av sine forfedre som representerte en nøkkel til ære og internasjonal respekt.²⁶⁴

Zambelios snudde seg til studiet av gresk folkepoesi for å demonstrere kontinuiteten til den greske nasjonen slik den var reflektert gjennom sin kulturelle enhet. Denne enheten kunne finnes i moderne folkepoesi så vel som i antikkens litterære tradisjoner. Hvis, derfor, den historiske kontinuiteten mellom antikk og moderne hellenisme kunne bygges på basis av den genuine tradisjonen i populærkulturen som var overlevert gjennom den bysantinske middelalderen, kunne man ifølge Zambelios finne opprinnelsen til den moderne greske nasjonen i de bysantinske århundrene.²⁶⁵ Dette var et revolusjonerende blikk på Bysants sammenlignet med hvordan tidligere generasjoner intellektuelle hadde stilt seg til riket. Istedenfor at gresk sivilisasjon var preget av brudd og gjenfødslar, så ble Bysants nå sett på som perioden som bevarte gresk nasjonalitet og kultur og forsikret dens levekår under vestlige og barbariske invasjonar.²⁶⁶ Følgende utdrag fra 1857 demonstrerer Zambelios bidrag til nasjonal enhet. Han inkluderte dette som sin introduksjon til sitt arbeid om greske folkesanger, og er en lengre tekst hvor han foreslår en periodisering av gresk historie inn i antikk, middelalder og moderne epoker²⁶⁷:

We note three laws, three different unities, which constitute the entirety of the Greek struggle: (a) Greek unity, which connects regenerated Greece to ancient Greece; (b) Christian unity, which links the present struggle to all the struggles of the Christian religion; and (c) Roman unity, which springs from the Middle Ages and sets the

²⁶³ Kitromilides, 2013: 328

²⁶⁴ Kitromilides, 2013: 328

²⁶⁵ Kitromilides, 2013: 327

²⁶⁶ Kitromilides, 2013: 237

²⁶⁷ Grigoriadis, 2013: 26

limits of the modern Greek nation. In other words, three traditions are embodied in the people of Greece for the establishment of the nation: the historical, the spiritual, and the political – which means education and language, social harmony, national integrity. This is the... triumvirate of our national regeneration, and the termination of our political action.²⁶⁸

Zambelios sin historisme eliminerer ikke den greske antikken fullstendig. Det antikke opplysningselementet er ikke helt borte, men det tar en klar plass i skyggen bak hans enhetsfokuserte historieforståelse der Bysants har en klar lederrolle. Videre kan vi se at han er med på å skape en narrativ om Hellas som en ensom og venneløs nasjon som har måtte klare seg selv:

We proceed more or less unwillingly, pressed by enemies, spurred by antagonists and competitors. Would Greece exist today without the Persian, the Saracen, the Papist, the Iconoclast, the Frank, the Crusader, the Venetian, the Ottoman? I doubt... This is why modern Greek life, being pure and solitary... is entangled with the general history of the Middle Ages more than any other Christian era, and the causes of its existence and progress lie in counteracting both Western and Eastern nations.²⁶⁹

Ifølge Zambelios var effekten av den greske revolusjon i revitaliseringen av gresk sivilisasjon som hadde overlevd gjennom Bysants var kritisk:

The earthquake which broke out in the East in 1821 was heard until the West and raised the Greek people from zero to existence. . . . From there the literature of the Eastern Middle Ages was illuminated and revealed the hitherto unknown laws of intellectual Greece. The Roman Empire of Constantinople has become ever since a ring of two separated worlds, of the pagan Hellenic and the Christian; it became an evident and necessary link which attached to the initial European civilization the only unspoiled relic of antiquity that was rescued in modern times. In the same approximate way, the New Testament completed, illuminated and interpreted the Old Testament.²⁷⁰

Videre så går Zambelios vekk fra Korais og hans støttespillere i deres syn på ortodoksi som en trussel mot fullføringen av hellenismens potensial. Han benektet at det fantes noe konflikt mellom hellenisme og ortodoksi, og at de faktisk heller komplementerte hverandre²⁷¹:

The historic tradition extends its hand to the intellectual tradition; the Orthodox Church brotherly embraces Greek history. Hellenism and Christianity unveil their ancient friendship; remembrance and faith wholeheartedly establish an unbreakable alliance.²⁷²

²⁶⁸ Spyridon Zambelios. Gjengitt i Tassopoulos, 2007: 13

²⁶⁹ Spyridon Zambelios. Gjengitt i Tassopoulos, 2006: 13-14

²⁷⁰ Spyridon Zambelios. Gjengitt i Grigoriadis, 2013: 26

²⁷¹ Grigoriadis, 2013: 26-27

²⁷² Spyridon Zambelios. Gjengitt i Grigoriadis, 2013: 27

Zambelios mente at det var kirkehistorie, ikke imperialhistorie, som definerte hellenisme. Han pekte på tre kombinerte elementer som essensielle i sitt syn på hellenisme. Den første er etnologi, hvor han inkluderer ortodokse slaviske bidrag. Det andre er «Politeuma», enkelt sagt demokrati. Den siste er religion, hvor treenigheten sørger for at korset kan herske over fremmede kulturer. Kombineringen av disse tre elementene utgjør det Zambelios kaller for «historionomia», et begrep som omfatter forståelsen av den politiske nåtiden etter de retningslinjene av den nedarvede, spesifikt ortodokse, fortiden.²⁷³ Kontinuiteten var ikke kun religiøs, men også poetisk. På dette settet var «kleftene», i direkte betydning tyver, motstandsmenn som levde i fjellene i Hellas under den osmanske okkupasjonen, like betydningsfulle bidragsytere til gresk poesi som hvem som helst annen, og nettopp den som passet til et moderne publikum takket være sin folkelighet og etniske tilhørighet. Det var gresk natur som hadde gitt kleftene sine poetiske ferdigheter, og det var disse heltene som sørget for en gresk renessanse takket være deres moderne fortolkning av den greske «genos».²⁷⁴

I sin «*Vyzantinai Meletai*» fra 1857, kommer Zambelios attraksjon til skjematisme frem. Keiseren forsvarte staten, synoden troen, og skolen læringen. Disse holdt stand i elleve århundrer, og etter 1453 forsvarte prestene og kleftene den greske nasjons overlevelse. Intellektuelle var klar over denne kontinuiteten, men religion sikret dette for vanlige mennesker.²⁷⁵ Hellenisme og kristendom viste på denne måten en ny side ved sitt vennskap, et vennskap som hadde eksistert siden eldre tid på grunn av kirkefedrenes beherskelse av gresk språk. Nasjonal tilhørighet kan sammenlignes med treenigheten på grunn av sin historiske, spirituelle, og politiske sider. Passende nok, så hadde Bysants en egen form for treenighet. Gresk var språket, kristendom var doktrinen, og regjeringssystemet romersk. Språk på toppen, kristendom i midten, og romerskhet i grunnen, siden imperiet var hellenisert. Gibbons fokus på politisk historie kommer til kort på grunn av at folkemengden var hovedfiguren i Det bysantinske historiske drama. Trosbekjennelsen hadde forsvart grekerne mot tyrkisk press for konvertering til islam, og mot vestlig aggresjon.²⁷⁶ Ved å ha gått gjennom bysantinsk historie, hadde den greske nasjonaliteten oppblomstret igjen og gikk nå mot et forutbestemt hellig mål. Dette meta-narrativet appellerte til vanlige så vel som

²⁷³ George Huxley. «Aspects of modern Greek historiography of Byzantium». I David Ricks & Paul Magdalino. *Byzantium and the modern Greek Identity*. London: Ashgate Publishing limited, 1998: 17

²⁷⁴ Huxley, 1998: 17

²⁷⁵ Huxley, 1998: 18

²⁷⁶ Huxley, 1998: 18

intellektuelle grekere, og er et solid stykke intellektuelt arbeid selv om den endelige konsekvensen av den sikre overbevisningen om en historisk skjebne skulle ende i katastrofe 1922.²⁷⁷

3.3. Praktisk historiebruk

Religion

Definisjonen av grekerne og de forestilte «andre» i den aller første grunnloven som ble undertegnet under uavhengighetskrigen viser tidlige tegn til hvem man regnet som gresk. I artikkel to står det skrevet at de innfødte beboerne av riket Hellas som tror på Kristus er grekere.²⁷⁸ Denne definisjonen var meget vag ettersom den ikke gir tilstrekkelig informasjon om de katolske grekerne var like gresk som de ortodokse. Var katolske kristne som slo seg ned i Hellas i senere tid gresk? Ifølge grunnloven var svaret ja, men ikke i øynene til den ortodokse kirke. Hva med muslimske tyrkere som konverterte til ortodoksi, som mange gjorde for å beholde eiendom eller unngå å bli drept? Kirken oppmuntret til dette, men for greske revolusjonærer ble disse sett på som opportunister som ville snu seg mot nasjonen ved første anledning. Av denne grunn ble kun konvertitter under tolv år regnet som gresk.²⁷⁹ Østlig kristendom ble eventuelt regnet som det første kriteriet for gresk nasjonalitet, med det andre som bosettelse i det greske riket. Men hva som utgjorde det greske riket var ikke lett å definere, og ble ikke definert siden dette ville ekskludere grekerne som levde utenfor grensene til den greske staten.²⁸⁰

Når det gjelder religiøse minoritetsgrupper i Hellas, som jøder eller muslimske albanere og tyrkere, så var disse fri til å drive sin religion slik de ønsket.²⁸¹ Det fantes dog en skepsis, forsterket av den ortodokse kirkes forestilte trussel om at disse utgjorde en fare for statsreligionen, men som også var utbredt hos liberale tenkere som Korais. Korais poengterte i sin tid at man skulle gjøre disse religiøse gruppene til venner av staten, selv om de ikke fortjente det. Verken jøder eller muslimer hadde tross alt kjempet for landets frihet.²⁸² Den religiøse forståelsen av identitet økte i takt med romantikernes innflytelse og en økende følelse av overlegenhet blant grekerne over andre folk på Balkan på bakgrunn av handelskompetanse, personlig økonomi, utdanning, og suksessfull re-helleniseringen av

²⁷⁷ Huxley, 1998: 18

²⁷⁸ Koliopoulos, 2002: 250

²⁷⁹ Koliopoulos, 2002: 250

²⁸⁰ Koliopoulos, 2002: 250

²⁸¹ Koliopoulos, 2002: 250

²⁸² Koliopoulos, 2002: 252

tidligere tapt land som gjorde at grekerne kom nærmere patriarkens åndelige domene.²⁸³

Det første steget til å etablere en nasjonal kirke, uavhengig fra patriarkatet i Konstantinopel ble begrunnet med at gresk kristendom ikke kunne la seg styre av en undersått av en utenlandsk, ukristelig makt som Osmanriket.²⁸⁴ Dette skismaet ble erklært i 1833, og førte til en samfunnsdebatt om landet var tjent med å se vestover eller østover, der Russland var svært attraktivt for dedikerte ortodokse kristne. Skismaet plasserte dog Hellas i den vestlige sfære siden man midlertidig mistet den største forbindelsen til resten av den ortodokse verden.²⁸⁵ Ved å nasjonalisere kirken fikk staten et mektig verktøy i videre utforming av gresk identitet på bekostningen av Patriarkatet i Konstantinopel.²⁸⁶ Å kutte forbindelsen med Konstantinopel var en av få politiske avgjørelser opplysningsfilosofene var fullstendig enige med de autoritære bayerske statslederne om. Maurer tok avgjørelsen med full støtte fra Theoklitos Farmakidis, en ledende figur for gresk opplysningstenkning og forvalter av Korais visjon om et sekulært Hellas. Dette ga staten mulighet til å konfiskere all kirkelig eiendom. Som følge av to administrative dekreter tatt i oktober 1833 og mars 1834, besluttet regjeringen å stenge eller fjerne to tredjedeler av de 524 klostrene som fantes i landet og bruke konfiskerte materialer til å finansiere det statlige utdanningsprogrammet.²⁸⁷

Patriarkatet i Konstantinopel aksepterte til slutt skismaet til den nasjonale greske kirken i 1850, til tross for hans frykt om at dette ville skape videre splittelse innen det ortodokse samfunnet. Godkjennelsen av den gresk-ortodokse kirke førte eventuelt til en dominoeffekt som resulterte med at den tidligere Rum-millet ble delt inn i den greske, bulgarske, serbiske, rumenske og albanske kirke.²⁸⁸ Den bulgarske kirkes uavhengighet i 1870 skulle by på store utfordringer for Hellas og markerer starten på den mye omtalte Makedoniakonflikten, noe som jeg vil gå inn på i kapittel 4. På en annen side, så ble Patriarkens godkjenning av den ortodokse kirke noe som helbredet forholdet mellom Konstantinopel og Hellas, noe som banet veg på at religion og romantisk nasjonalisme kunne prege samfunnet i enda større grad.²⁸⁹ Den greske kirken måtte i bytte mot godkjenning fra Konstantinopel erkjenne Konstantinopels religiøse overlegenhet, samt forplikte den greske kirken til ortodoks tradisjon og kanonisk lov. Enigheten ble hyllet som helbrenningen av et

²⁸³ Koliopoulos, 2002: 253

²⁸⁴ Woodhouse, 1991: 159

²⁸⁵ Hamilakis, 2007: 114

²⁸⁶ Kavylas, 2015: 42-43

²⁸⁷ Grigoriadis, 2013: 24

²⁸⁸ Grigoriadis, 2013: 24

²⁸⁹ Hamilakis, 2007: 114

kirkelig sår og bidro til ortodoksiens enhetlighet. Staten løftet frem kirken som vokteren av spirituell og nasjonal enhet.²⁹⁰ På dette tidspunktet ble patriarken av Konstantinopel en samarbeidspartner til den greske staten i fremhevingen av dens irredentistiske interesser. Siden Hellas var det første landet som oppnådde uavhengighet i regionen, og nasjonal identitet var et komplekst tema, fikk Hellas muligheten til å ta på seg ansvaret som lederen av alle ortodokse kristne i Osmanriket.²⁹¹

Irredentisme: Megali Idea

En stor pådriver for å forsterke den nasjonale enheten kom gjennom irredentisme, og ideologien kjent som Megali Idea.²⁹² Ideen ble formulert av Kolettis foran nasjonalforsamlingen i 1844, og ble formelt først kalt doktrinen om nasjonal enhet. Akkurat som Megali Idea, inneholdt doktrinen sosiale, geografiske og historiske elementer.²⁹³ For å sitere Kolettis: «We are assembled to prepare the Constitution, this gospel of our political existence, so that from now on, we have two gospels, this of religion, and that of our political existence.»²⁹⁴ «Today Greece offers the greatest hopes to us, reborn and united in one State, one purpose, and one force; in one religion and, finally, in one Constitution, which we are making now.»²⁹⁵

Det er ikke noe spesielt med å se på en grunnlov som et ledd i nasjonal selvbestemmelse, gjennom at en nasjon anskaffer seg politisk eksistens. Det Kolettis dog gjør er å assimilere grunnloven sammen med doktrinen om nasjonal enhet som et middel for å oppnå et overordnet mål. Ioannis Tassopoulos mener dette kan sees på som en undergraving av nasjonen som et fritt samfunn bestående av frie, likeverdige individer, mens det utnytter grunnloven som rammeverk for politisk enhet innen en nasjonalstat maksimalt.²⁹⁶ Det store fokuset på enheten og integriteten til ortodoksi var det mest ideologisk ladede uttrykket for en pågående kulturell konflikt mellom vestlige innflytelser og moderniserende tanker på den ene siden, og tradisjonelle mentaliteter karakteristisk av den greske østen på den andre. Det faktum at den konservative delen av samfunnet samlet seg rundt ideen om enhet signaliserer at hele bevegelsen var en protest mot den kulturelle splittelsen som ble sett på som et resultat

²⁹⁰ Kitromilides, 2013: 322-323

²⁹¹ Koliopoulos 2002: 231

²⁹² Tassopoulos, 2007: 12

²⁹³ Tassopoulos, 2007: 12

²⁹⁴ Ioannis Kolettis. Gjengitt i Tassopoulos, 2007: 12

²⁹⁵ Ioannis Kolettis. Gjengitt i Tassopoulos, 2007: 12

²⁹⁶ Tassopoulos, 2007: 13

av utenlandske ideers inntrengsels i det greske samfunn.²⁹⁷

Ioannis Kolettis fikk en sentral rolle i Hellas som følge av å være leder for det franske partiet. Han var en forkjemper for de såkalte «heterochthons», de grekerne som var utenfor grensene til den nyopprettede staten. Disse var ifølge han like fullverdige borgere av Hellas som «autochthons», de som var født innenfor statens grenser. Det var to hovedsentre for moderne hellenisme i Kolettis ideologi, nemlig Athen, det greske kongerikets hovedstad, samt Konstantinopel, «alle grekeres drøm og håp».²⁹⁸ Foran nasjonalforsamlingen leverte Kolettis denne talen i 1844:

«The Greek Kingdom is not yet the whole of Greece, but only a part, the smallest and poorest part. A native is not only someone who lives within this kingdom, but also one who lives within Ioannina, in Thessaly, in Serres, in Adrianople, in Constantinople, in Trebizond, in Crete, in Samos and in any other land associated with Greek history or the Greek race...»²⁹⁹

Megali Idea var basert på to grunnleggende antakelser. Staten burde være ensbetydende med den mye større nasjonen, og de «ufrelste» nasjonsmedlemmene utenfor staten ønsket og forventet å bli en del av den.³⁰⁰ Foruten om å være et redskap for territoriell ekspansjon, tjente doktrinen statens legitimeringsbehov for innsamling av statsmidler, og den ga samfunnet en kollektiv ånd som trosset sosiale og politiske forskjeller.³⁰¹ Hellas var ikke unik fra andre land på Balkan om å gjenskape sin tidligere status som stormakt basert på et narrativ om historisk kontinuitet med eldre imperium. Forskjellen var at Hellas mente at man hadde større rett til dette på grunn av hellenismens historiske siviliserende misjon, samt det spesielle forholdet man hadde til patriarkatet i Konstantinopel.³⁰²

Innen det nye kristne rammeverket som vokste frem takket være den intellektuelle tradisjonen romantikerne førte med seg, fiendebildet som hadde blitt dyrket frem av opplysningstenkerne, og erfaringen grekerne hadde fra å kjempe en uavhengighetskrig mot tyrkerne, ble alle disse elementene linket sammen til et politisk program med mål om å erstatte Osmanriket med en gresk stat. Det lille kongedømmet skulle lede kampen for frigjøring av grekere og gjenerobre tapt gresk territorium i jakten på gresk enhet. Alle ressurser og all energi i kongedømmet ble mobilisert for dette hellige formålet, samt enhver

²⁹⁷ Kitromilides, 2013: 323

²⁹⁸ Clogg, 2002: 47

²⁹⁹ Ioannis Kolettis. Gjengitt i Clogg, 2002: 47

³⁰⁰ Kavylas, 2015: 44

³⁰¹ Kavylas, 2015: 44

³⁰² Kavylas, 2015: 44

diplomatisk mulighet til å promotere det.³⁰³ De ubefridde grekerne skulle konverteres til verdien som fulgte med Megali Idea gjennom utdanning og skapelsen av et politisk og kulturelt nettverk med kobling til det frie Hellas. I romantikkens alder, hvor nasjonalismens mystikk forførte hele Europa, var appellen til dette politiske programmet så mektig at over de neste tiårene skulle enhver kritikk bli sett på som forræderi av nasjonens mest hellige verdier og nasjonale aspirasjoner.³⁰⁴ Negative effekter av Megali Idea var at prosjektet tok for mye fokus bort fra andre problemer staten hadde. Militære utgifter utgjorde 30–40 % av nasjonalbudsjettet, noe som gjorde Hellas til et av landene med høyest militærforbruk i verden, mens det tok ressurser fra sårt tiltrengte oppgraderinger i landet man allerede eide.³⁰⁵

Siden Megali Idea var en langvarig doktrine (gitt opp først i 1923), så ble flere versjoner promotert ettersom tiden gikk avhengig av ulike politikeres ambisjonsnivå og den internasjonale maktbalansen tatt i betraktning. Noen nasjonalister definerte de potensielle grensene for nasjonalstaten til å omfatte alle osmanske kristne som grekere. Dette ble spesielt utfordrende overbevisning å ha ettersom andre land på Balkan kom opp og fram. Gresktalende folk var spredt utover Osmanriket og levde sammen med ulike religiøse og etniske folkegrupper, som oftest i større byer og langs kystlinjen. På samme tid begynte ikke-gresktalende både innenfor og utenfor Hellas å utvikle en form for gresk identitet. Dette gjaldt albansk, slavisk, valakisk og tyrkisktalende kristne. Dette var et resultat av statens utdanningsfokus som manifesterte seg gjennom lærerutdanninger og opprettelsen av greske skoler på osmansk territorium.³⁰⁶

For mange osmanske kristne var spørsmålet om nasjonalitet og statslojalitet langt fra åpenbart. Tanzimat-perioden fra 1839 til 1876 inneholdt mange reformer som var ment å integrere ikke-muslimer mer i Det osmanske riket gjennom promotering av like legale og politiske rettigheter for alle. Å navigere mellom mulighetene Osmanriket tilbudte, og identifikasjon med en konkurrerende nasjon utenfor imperiet var ikke et opplagt valg. Dette vises ved den store mengde grekere som forble i Osmanriket etter Hellas uavhengighet, samt migrasjonen som borgere av den greske staten gjorde særlig til Osmanriket i jakt på bedre økonomiske muligheter.³⁰⁷ Det er også viktig å poengtere at selv om Megali Idea kan sees på som politisk manipulasjon av folket, så var aspirasjonene Megali Idea førte med seg

³⁰³ Kitromilides, 2013: 330

³⁰⁴ Kitromilides, 2013: 330

³⁰⁵ Kavylas, 2015: 44

³⁰⁶ Kavylas, 2015: 45

³⁰⁷ Kavylas, 2015: 45-46

appellerende til folkemassene, spesielt de i det lavere samfunnsjiktet. Den politiske skuffelseskulturen som kom som et resultat av hva som var blitt resultatet av den greske revolusjonen til nå fikk nå en motreaksjon i form av irredentisme. Denne irredentismen virket også som et slags siste håp om oppfylning av en opphøyet levestandard og sosiale forandringer de nå frie, men skuffede greske borgerne innerst håpet på.³⁰⁸

Det er mye som tyder på at Kong Otto tidlig så verdien som Bysants kunne tilby hans regime. Der den antikke fortiden tilbydde en mektig legitimeringskraft, så tilbydde Bysants like viktige symbolske våpen. I 1834 ble et dekret erklært av regentene som ga beskyttelse til kirker fra ødeleggelse, og i 1837 kom et kongelig dekret om å slutte ødeleggelsen av bysantinske relikvier.³⁰⁹ Hovedfokuset for arkeologi og monumenter var dog antikken, og bysantinske monumenter fikk ikke sitt eget museum før Det kristne arkeologiske samfunnet etablerte et i 1884 på privat initiativ. Et statlig dekret om å grunnlegge et bysantinsk museum skjedde først i 1914.³¹⁰ Det var for eksempel den klassisistiske og katolske kong Ludwig av Bayern, Ottos far, som blandet seg inn for å redde Kapnikarea-kirken i Athen fra Leo von Klenzes vrede.³¹¹ Kirken sto midt plassert i Klenzes planlagte gate «Ermou», og er den dag i dag en attraksjon i en av Athens mest travle handlegater. Monarkiet så i Bysants et autoritært regjeringssystem mye politisk nærmere Ottos kongedømme enn antikkens bystatssystemer.³¹²

For en ikke-ortodoks konge tilbydde Bysants en forbindelse til monarkisk teokrati og ortodoksi som definitivt kunne dempe misnøyen den svært religiøse befolkningen følte for kongefamilien. Erfaringene fra uavhengighetskrigen, som var preget av uenigheter og faksjonalisme blant grekerne, førte til at tilhengerne av monarkiet kunne bruke nasjonal enhet som en løsning til å slå tilbake det liberale presset som var på Otto. Politiske partier ble sett på som lite annet enn muligheter for opportunistiske ledere til å øke sin personlige rikdom og splitte samfunnet til ødeleggelse.³¹³ Bysants passet Megali Idea sin visjon av hellenisme siden det sørget for en modell for statlig ekspansjon i geografisk område og historisk tid.³¹⁴

³⁰⁸ Kitromilides, 2013: 330-331

³⁰⁹ Hamilakis, 2007: 109

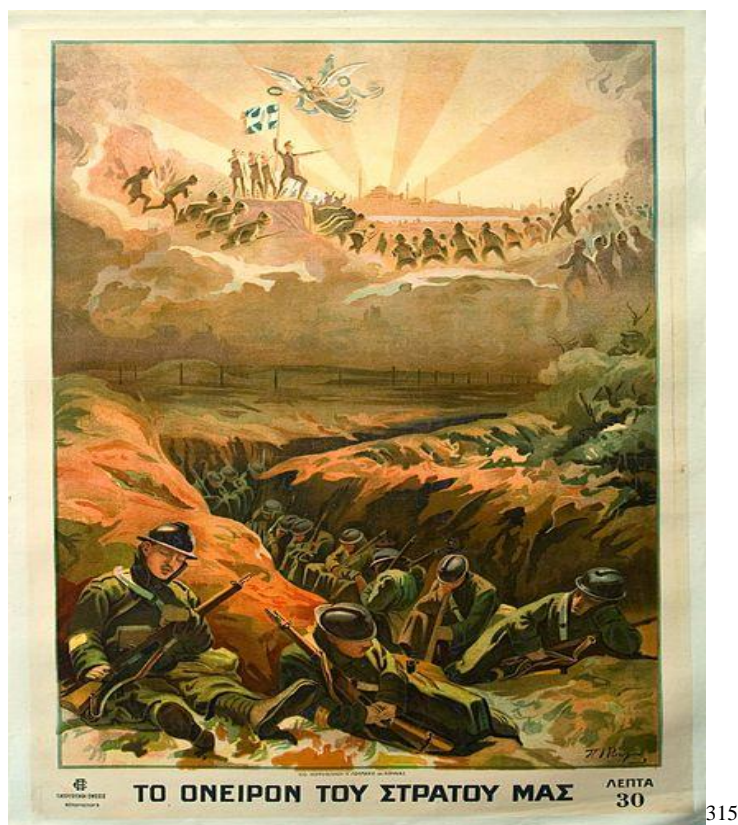
³¹⁰ Hamilakis, 2007: 118

³¹¹ Hamilakis, 2007: 109

³¹² Hamilakis, 2007: 109

³¹³ Kitromilides, 2013: 324

³¹⁴ Mackridge, 1998: 54

315

Mytebruk

Nasjonaliseringen av den ortodokse kirke gjorde at staten kunne utnytte folks religiøse livstil til stor nytte. Som jeg har vært inne på tidligere var ikke kirken en forkjemper for gresk uavhengighet under revolusjonen, men nå ble det viktig å integrere kirken i det nasjonale narrativet.

Det første eksempelet som jeg vil trekke frem er dateringen av 25. mars som gresk uavhengighetsdag. Den greske revolusjonen på Peloponnes brøt ut to måneder etter General Ypsilantis marsjerte hæren sin over elven Prut i det første seriøse forsøket på en revolusjon. 21 mars 1821 gikk greske opprørere inn i Kalavryta, 22. mars var revolusjonsflagget heist i Vostitza, og 23. mars var det heist i Kalamata og Patras. På denne siste dagen tilkalte biskopen Germanos til seg opprørerne i Patras og rekrutterte de til å kjempe under et revolusjonært banner.³¹⁶ Selv om opprøret på Peloponnes virker noe desentralisert og uorganisert, presenteres det svært ulikt i greske historiebøker. Ifølge det offisielle narrativet

³¹⁵ Gresk propaganda fra første verdenskrig. Teksten betyr «Drømmen til vår hær» og viser den greske hæren drømme om å beleire Istanbul. Printet av Louropoulos & Loumakis (Athen) for Patriotisk Union. Tegnet av Petros Roubos (1873–1942). Hentet fra: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Greece-1917-war-poster-02-petros_roubos-56x83cm.jpg (1.05.2019)

³¹⁶ Grigoriadis, 2013: 31

begynte revolusjonen den 25. mars ved at Germanos tilkalte alle førende revolusjonærene til et kloster nært Kalavryta. Her ble de sverget til revolusjonen under et banner som fortsatt er å finne i klosteret, Agia Lavra. Moderne historiske kilder bekrefter dog at et slikt møte aldri fant sted, og at Germanos befant seg i Vostitza 25. mars.³¹⁷

Den 25. mars er Marias budskapsdag. Ifølge kristen lære besøkte erkeengelen Gabriel jomfru Maria på denne dagen for å informere henne om at hun skulle føde Guds sønn. Slik som Maria mottar de gode nyhetene om sin sønn, er den greske nasjonens narrativ bygget på en myte om nasjonal bebudelse. Moderlandet sammenstilles med Maria, og greske nasjonalister tar rollen som Gabriel som leverer den gode nyheten.³¹⁸ For å skape en enda større religiøs dimensjon til det hele har det blitt påfunnet at en messe fant sted på dette klosteret hvor Germanos velsignet våpnene under den hellige banner. På denne måten fikk den greske revolusjonen en religiøs legitimitet. Graveringer som portretterer hendelsen ble masseprodusert og utstilt på skoler og offentlige bygninger. Flere maleri udødeligjorde hendelsen og ga visuelt bevis til hendelsen. Under slike omgivelser ble kirkens rolle rehabilitert, og dens sentrale posisjon i den nasjonale narrativet bekreftet. Den ortodokse kirke

³¹⁷ Grigoriadis, 2013: 31

³¹⁸ Grigoriadis, 2013: 32

lot ikke bare den greske revolusjonen skje, men den var faktisk en pådriver ifølge dette

narrativet.³¹⁹

³²⁰

Et til redskap som ble benyttet for å gjenopprette troverdigheten til ortodoksien var å fokusere på den kritiske rolle i opprettholdelsen av greske bokstaver og utdanning gjennom osmansk herredømme ved bruk av hemmelige skoler (κρυφό σχολειό). Ifølge det nasjonale narrativet ble gresk språkutdanning undertrykket kraftig av osmanske styringsmakter. Målet med dette var å språklig og kulturelt assimilere grekerne til å eventuelt konvertere til islam, men dette var unngått takket være konker, krikaen og klerker. Gresk språk ble tilegnet fra bibellesning, og gresk nasjonalidentitet vedlikeholdt helt til den greske nasjons renesanse.³²¹

Dette narrativet finner ingen grunnlag hos primærkilder fra den osmanske æraen og reflekterer verken osmanske utdanningsdoktriner eller kirkens rolle. Mens osmanske kristne

³¹⁹ Grigoriadis, 2013: 32-33

³²⁰ «The Oath of Agia Lavra». Maleri av Theodoros Vryzakis. Viser biskop Germanos som velsigner det greske revolusjonsflagget. Hentet fra: https://en.wikipedia.org/wiki/Agia_Lavra#/media/File:Epanastasi.jpg 23.04.2019

³²¹ Grigoriadis, 2013: 33

ble behandlet som annenrangs borgere og til tider ble offer for assimilering, så fantes det ingen spesielle forbud mot gresk utdanning. Greske skoler opererte fritt og blomstret gjennom den osmanske æraen. Den ledende greske skolen gjennom osmansk styre, «Nasjonens store skole» (Μεγάλη του Γένους Σχολή), ble opprettet allerede i 1455. Store mengder at utdanningen ble styrt av kirken, men også mye av lokale rum-samfunn var med på å etablere skoler.³²² En barnesang som ble oppfanget under romantiske studier av gresk folkekultur på 1800-tallet ble gjenfødt som «sangen av den hemmelige skole». Poeter og malere lot seg fascinere og tilbød sine tjenester i å overdrive dens myte.³²³ Det berømte maleriet «The Clandestine School» av Nikolaos Gyzis ble fullført i 1886, og representerte den visuelle hukommelse til den forestilte institusjonen. Myten om de hemmelige skolene ble brukt som bevis på de som tvilte på kirkens rolle som vokteren av nasjonale verdier.³²⁴

325

3.4. Konklusjon

I dette kapitlet har jeg vist på hvilken måte middelalderens historie fikk en sentral rolle innen den greske historiebruken, og at den var svært attraktiv å forbinde seg til med tanke på muligheter for å ekspandere det lille greske kongedømmet. Kong Otto opplevde en stor upopularitet fra flere samfunnsgrupper, samt at de største, rikeste byene med gresk preg var

³²² Grigoriadis, 2013: 33-34

³²³ Grigoriadis, 2013: 34

³²⁴ Grigoriadis, 2013: 34

³²⁵ «The Clandestine School». Maleri av Nikolaos Gyzis. Portretterer en undervisende prest, bevoktet av en vakt med gevær. Hentet fra:

https://en.wikipedia.org/wiki/Underground_education#/media/File:Nikolaos_Gyzis,_To_Kryfo_Scholio_-_oil_on_canvas.jpg 23.04.2019

utenfor statens grenser. Økonomien sto stille, landet hadde krigsgjeld, og folket nøt ikke noe høyere livskvalitet enn under tyrkisk styre. Oppturen kom likevel ettersom demonstrasjonene for grunnloven førte med seg en kollektivistisk misnøye mot kongen, en kollektivistisk misnøye som han ville kanalisere over på Osmanriket i form av irredentisme.

Ioannis Kolettis var en viktig politisk figur innen denne oppgaven. Han banet veg for at de greske romantikerne kunne spre sine intellektuelle, mer konservative perspektiver i samfunnet. Disse fikk spesielt mye oppmerksomhet som følge av Krimkrigens utbrudd. Vasileou og Dragoumis la et grunnlag for potensiell statlig ekspansjon ved å skrive om uforløste grekere i Osmanriket. Renieris presenterte en historiefilosofi som ga Hellas en nasjonal misjon om å løse det østlige problemet ved å forlate opplysningstidens individualisme, for så å skape en ny kristen sivilisasjon i øst basert på ekte enhet. Gresk identitet var først og fremst kjennetegnet ved lovgivning, skikker og sedvaner fremfor språk. Dette betydde at kirken var den virkelige forvalter av moderne gresk kultur.

Behovet for romantikernes teorier henger sammen med at Fallemayer utfordret ideen om rasemessig kontinuitet mellom antikkens grekere og de moderne. Paparrigopoulos dukket nå opp med ideen om en spirituell og kulturell kontinuitet istedenfor rasemessig tilknytning som det definerende aspektet som bevarer gresk identitet gjennom historien. Zambelios konstruerte i 1852 begrepet «gresk-kristen», og dette var med på en oppløfting av bysantinsk historie ikke sett før i moderne Hellas. Narrativet om gjenfødelse ble erstattet med et narrativ om kontinuitet ved at Bysants bevarte gresk identitet mellom antikken og moderne tid. Kristendom og hellenisme var to sider av samme sak, og nå ettersom gresk nasjonalidentitet var oppblomstret på ny, gikk det mot et hellig forutbestemt mål.

Den intellektuelle innflytelsen ble manifestert først og fremst ved en mer indirekte historiebruk i denne perioden. Den første type praktisk bruk ble gjort ved å inkorporere religion i nasjonalidentiteten. Skismaet mellom den greske kirken og patriarken av Konstantinopel mellom 1833 og 1850 hadde gitt staten mulighet til å konfiskere kirkelig eiendom, samt bruke den sterke kristne mentaliteten som fantes blant folket til å øke nasjonal bevissthet. Da skismaet omsider ble akseptert ble patriarken en samarbeidspartner i Hellas irredentistiske mål, og Hellas fikk ta rollen som lederen for alle uforløste kristne i regionen med patriarkens velsignelse.

Denne irredentismen var ideologien Megali Idea, og var Kolettis brillante plan for å samle nasjonen i et felles mål å gjenskape den Bysantinske imperium. Grunnloven som var ment å bringe mer verdier basert på antikken, ble heller et middel for å skape nasjonal enhet.

Staten ble identifisert med den større greske nasjonen bestående av de ufrelste grekerne fortsatt innen osmansk territorium. Megali Idea ga staten legitimitet til innsamling av statsmidler, og ga samfunnet en kollektiv ånd som trosset sosiale og politiske interesser. Svært mye ressurser gikk nå til territoriell ekspansjon, og enhver kritikk av ideologien ble sett på som nasjonalt forræderi. Otto så i Bysants et politisk system mye nærmere sitt eget monarki, og gjennom å assosiere seg med et ortodokst imperium dempet Otto noe av misnøyen med hans katolske tro. Den bysantinske middelalderen var med på å gi det moderne Hellas en inspirasjon og historisk legitimitet til å ta tilbake land som kunne bli sett på som rettmessig gresk.

Mytebruk var også noe som ble hyppig implementert innen denne periodens historiebruk. Å erklære Hellas nasjonaldag den 25. mars samsvarer med dagen for Marias budskapsdag. Dette gir revolusjonen en religiøs legitimitet, samt at ideen om at biskop Germanos satte i gang opprør gir inntrykket at kirken støttet revolusjonen da den brøt ut. Den andre myten som ble innarbeidet blant folket er myten om de hemmelige skolene. Gresk identitet og språk ble ifølge denne myten vedlikeholdt eksklusivt av den ortodokse kirkes organisering av hemmelige skoler, noe som er med å legitimere det moderne synet på at kirken var vokteren av nasjonale verdier truet av tyrkerne.

Det vi kan se er at denne typen historiebruk var med på å få fokuset bort fra de interne problemene assosiert med kongen, og heller overbevise folket om å slutte seg til statens ønske om territoriell ekspansjon. Problemet var dog at Hellas overvurderte sitt nivå av autonomi ovenfor Frankrike og Storbritannia. Et ønske om å assistere Russland i Krimkrigen materialiserte seg svakt. Hellas fikk ingen territoriell ekspansjon, og Ottos upopularitet ble så ille at abdisering var uunngåelig. Dette medførte et ny Konge på den greske tronen, og naturligvis en ny historiebruk.

Kapittel 4: Historisk symbiose

I dette kapitlet skal jeg svare på hvilke måter antikkens Hellas, Makedonias og Bysants historie ble sydd sammen til en historisk symbiose og utnyttet som redskap innen gresk historiebruk i nasjonsbyggingsprosessen. Jeg skal begynne med å kartlegge de viktigste hovedtrekkene av politiske utvikling som staten gikk gjennom i løpet av den avgrensede perioden jeg har satt (1864–1923), og se hva som var utfordringene som gjorde at denne type historie kunne benyttes målbevisst til bestemte behov. Jeg vil deretter gå inn på de viktigste og mest innflytelsesrike tenkerne, blant annet Paparrigopoulos, som produserte teoriene som

skulle ligge til grunn for de politiske avgjørelsene. Til slutt skal jeg se konkret på hvordan historiebruken i praksis ble manifestert gjennom arkeologi og monumenter, utdanning, demotisk gresk og de olympiske leker.

Den økte fokuseringen på Bysants førte til en irredentistisk ideologi med mål om ekspansjon, som den greske stat til nå ikke hadde klart å tilfredsstille. Fokuset på Bysants hadde også ført til, som jeg var inne på i kapittel 3, en gjenopplivning av ortodoks identitet som gjorde at Russland ble den man så til i utenrikspolitiske spørsmål. Dette bar dog ikke frukter, og nå skulle flere epoker av gresk historie kombineres for å takle en økende kompleks politisk situasjon på Balkan. Den klassiske perioden ble nå sydd sammen med ikke bare bysantisk historie, men også med makedonsk historie.

4.1. Politisk utvikling: Megali Ideas vekst og fall (1864–1923)

Ottos abdisering og skapelsen av Bulgaria var de to viktigste hendelsene som førte til et skifte i det historiske fokuset til den greske staten for tredje gang i dens unge historie. Den nye kongen sørget for en ny retning innen gresk utenrikspolitikk, samt at Bulgaria ble en ny utenrikspolitisk konkurrent som førte til at greske historikere og politikere måtte tenke nytt for å kunne legitimere sine territoriale krav.

Ottos etterkommer til den greske tonen var en dansk prins fra Glücksburgdynastiet, og ble kjent som Kong Georg 1. Georg hersket fra 1864 til 1913 og var en ekte anglofil som var villig til å akseptere en demokratisk grunnlov. Med sin nye grunnlov i 1864 ble Hellas et av verdens første parlamentariske demokratier, særlig etter 1875 da det parlamentariske prinsipp ble introdusert, noe som betydde at regjeringen måtte ha støtte fra parlamentet.³²⁶ Den nye grunnloven var modellert etter det danske og den belgiske, og fjernet senatet (Gerosia) og utvidet stemmeretten. Kongens makt ble minsket, selv om han fortsatt hadde makten til å oppløse parlamentet og utnevne ministre. Den innflytelsesrike liberale politikeren Charilaos Trikoupis var den som i 1875 sørget for økt stabilisering og økt legitimitet for regjeringen uten kongens innblanding. Trikoupis økte også rollen til politiske partier i lokalpolitikk ved å øke størrelsen til valgdistrikter og minske antallet ombudsmenn som ble valgt inn.³²⁷

Politisk stabilitet var på tross av disse forandringene noe vanskelig å spore. Fra 1865 til 1875 var det syv stortingsvalg og 18 administrasjoner som varte fra mellom alt fra 20 måneder til 14 dager. Dersom et budsjett ikke ble godkjent eller et nytt lovverk ble avvist, så

³²⁶ Hatzis, 2019: 7

³²⁷ Kavylas, 2015: 53-54

nølte ikke kongen med å oppløse regjeringen.³²⁸ Den greske opplysningstidens politiske bidrag kulminerte på mange måter med skapelsen av grunnloven i 1864. Suvereniteten skulle komme fra folket, ikke monarken. Dette var erklært som et «vasilevoméni dimokratía»(kronet demokrati).³²⁹ I den politiske hybridkulturen som oppsto skulle dog opplysningstidens liberale arv vise seg å være svak i møte med den greske nasjonalismen som hadde vært så dominant helt siden den første grunnloven i 1844.³³⁰

De fleste grekerne favoriserte den britiske prins Albert som ny tronfølger ettersom de forventet at Storbritannia ville overgi de ioniske øyene til den greske staten.³³¹ Et valg i desember 1862 resulterte med at Albert fikk 95 prosent av de 241 202 stemmene som ble gitt.³³² Dette var dog umulig med tanke på avtalen stormaktene hadde inngått tilbake i 1832 om å ha en konge som ikke direkte favoriserte Storbritannia, Frankrike eller Russland. Dette var tiden Storbritannia entret den greske politiske sfære på ny som følge det anstrengte forholdet som hadde oppstått på bakgrunn av blant annet okkuperingen av Pireus i 1854.³³³

Kong Georg var kun 18 år da han overtok den greske tronen. Ivrig etter å lære av sin forgjengers feil, så valgte han å ikke ta med seg en utenlandsk administrasjon for å hjelpe han å styre. Kongen ble heller ikke et offer for den tidligere faksjonalismen som hadde preget Ottos styre, samt at selv om han gjorde det klart at han ikke ville oppgi sin protestantiske tro, så ville hans barn bli døpt som ortodokse kristne. Videre økte han sin popularitet ved å velge en ortodoks, russisk brud som viste folket at han var bestemt på å produsere en ortodoks arving. I klar irredentistisk ånd døde han sin førstefødte sønn for Konstantin, etter Konstantinopels siste keiser.³³⁴ Det også interessant å notere seg at Kong Georgs offisielle tittel var «Kong Georg I av hellenerne», istedenfor Kongen av Hellas, slik Otto var kronet. Det å være konge over hellenerne impliserte at Georg hersket over mer enn bare staten Hellas. Han var også konge til de grekerne som levde utenfor rikets grenser. Dette reflekterer den sterke nasjonalismen som fantes i Hellas i denne perioden. Selv om den nye grunnloven ga Hellas et mer demokratisk styresett, var innflytelsen fra Megali Idea for sterk til å legges vekk.³³⁵

³²⁸ Galant, 2001: 47

³²⁹ Galant, 2001: 45

³³⁰ Kitromilides, 2013: 333-334

³³¹ Koliopoulos, 2010: 44

³³² Galant, 2001: 45

³³³ Koliopoulos, 2010: 44

³³⁴ Gallant, 2001: 45

³³⁵ Gazi, 2017: 97

En fin gest fra Storbritannia var å realisere grekernes håp om å få inkorporere De joniske øyene inn i kongeriket. Dette ble gjort for å gi Kong Georg en god start på sin regjeringstid, i tillegg at britene håpte dette ville dempe irredentismen som fantes blant det greske folket.³³⁶ Dette kunne dog ikke være lengre vekk fra sannheten, ettersom det fikk grekerne til å stille seg spørsmålet; hvis de ioniske øyene kunne bli en del av Hellas, så hvorfor ikke større øyer som Kreta?³³⁷ Denne territorielle anskaffelsen var den første økningen av gresk territorium siden 1832, og økte landets befolkning med en kvart million innbyggere fra en region som var utsatt for mer vestlig innflytelse enn noen annen del av den greske verden.³³⁸ Dette førte videre til at parlamentariske diskusjoner fikk et høyere nivå takket være utdannede parlamentarikere på et høyere utdanningsnivå enn den gjennomsnittlige greker. Parlamentarisk liv ble modnet gjennom å få en mer vestlig stil, og besto ikke lengre kun av irredentistiske tirader eller aggressive utvekslinger mellom lokalpolitiske baroner.³³⁹

Hellas økte sitt territorielle omfang ytterligere i 1881 gjennom anskaffelsen av Thessalia og Arta. Disse ble anskaffet ganske tilfeldig, og ikke gjennom aggressiv militærpolitikk. Bytte av kongelig dynasti og justering på det politiske systemet hadde liten effekt på nasjonalismen blant folket.³⁴⁰ Som et resultat av gjentatte opprør på Kreta og oppstanden til flere militante nasjonalistgrupper på Balkan, så forsøkte Osmanriket nå å bruke disse internasjonale hendelsene til sin fordel gjennom splitt og hersk-strategi. En markant hendelse i splittelsen blant de ortodokse folkene skjedde gjennom skapelsen av en uavhengig bulgarsk kirke i 1870. Denne uavhengige kirken ga næring til bulgarsk nasjonalisme, og førte til at Hellas fikk en ny rival i sin nasjonsbyggingsprosess. Forholdet med Russland ble forverret som en følge av at russisk pan-ortodoksi ble erstattet av pan-slavisme. Dette var en utenrikspolitikk som ikke ga noen fordeler til Hellas fra russisk side.³⁴¹ Som følge av etableringen av den bulgarske kirke begynte bulgarere å ta over sekulære og kristne institusjoner i de slavisk-talende områdene i Makedonia. Sultanen godkjente at dersom to tredjedeler av en landsbys befolkning var positive, så kunne de slutte seg til den bulgarske eksilkirken. Denne kirken hadde som funksjon å fremme bulgarske interesser utenfor den

³³⁶ Clogg, 2002: 58

³³⁷ Gallant, 2001: 61

³³⁸ Clogg, 2002: 58

³³⁹ Koliopoulos, 2010: 46

³⁴⁰ Gallant, 2001: 57

³⁴¹ Gallant, 2001: 57-58

bulgarske nasjonen.³⁴²

Med tanke på disse faktorene var Hellas skeptisk til å slutte seg til Serbia og Montenegros krig med Osmanriket i 1876. Potensiell russisk innblanding dersom serberne skulle gå på et nederlag forandret det greske standpunktet. Redd for å bli utestengt dersom Russland skulle seire, samt økende tyrkisk skepsis fra Storbritannia som følge av «De bulgarske grusomheter», så tok Athen et mer offensivt standpunkt. Folkeopinionen var for krig, og Hellas sendte geriljatropper til å kjempe i Makedonia, Epirus og Thessalia. I Makedonia gikk krigen dårligere enn andre steder. Osmanernes soldater var bedre trent enn de greske, og den komplekse situasjonen rundt nasjonaliteten til den kristne befolkningen kompliserte alt. I februar 1878 ga Kong Georg statsminister Koumoundouros ordre om en full invasjon av Thessalia, men kort tid etter dette ble en fredsavtale signert mellom Osmanerne og russerne.³⁴³

Fredsavtalen ved San Stefano ignorerte Hellas fullstendig, og tegnet opp et stort Bulgaria som omfattet Makedonia og Trakia. Disse avgjørelsene var heldigvis for Hellas uholdbare for Storbritannia og Østerrike, ettersom det ville øke russisk tilstedeværelse på Balkan i stor grad. I 1881 ble en avtale mellom Hellas og Osmanriket inngått hvor Thessalia og Sør-Epirus, ble gitt til kongeriket. Dette var et stort steg i realiseringen av Megali Idea, og økte territoriet med 213 000 kvadratmeter og 294 000 mennesker. Folket var dog misfornøyd siden hverken Ioannina, Makedonia, eller Kreta var blitt en del av Hellas.³⁴⁴

Hopper vi frem til 1917 hadde Eleftherios Venizelos lyktes med de fleste av sine politiske strategier. Makedonia var hellenisert, demotisk gresk var en del av skolesystemet, og Hellas var på den seirende siden under første verdenskrig. Hellas hadde inkorporert det sørlige Makedonia, det sørlige Epirus, de fleste av De egeiske øyene, og Kreta. Grekerne hadde ventet i lang tid på at Megali Idea skulle realiseres, og nå var man nærmere enn noen gang før.³⁴⁵

Da Kong Konstantin forlot landet i juni 1917 sammen med sin førstefødte sønn, som følge av en britisk sjøbarrikade, gjorde han det uten å formelt abdisere. Tronen gikk midlertidig til kongens andre sønn, Alexander. Det faktum at både Bulgaria og Osmanriket var på sentralmaktens side under krigen ga Hellas en diplomatisk fordel gjennom allianse

³⁴² Anastasia Karakasidou. *Fields of wheat, Hills of Blood*. Chicago: University of Chicago Press, 1997: 86

³⁴³ Gallant, 2001: 58-60

³⁴⁴ Gallant, 2001: 60

³⁴⁵ Hatzis, 2019: 9

med Trippelententen.³⁴⁶ Venizelos sendte soldater til å bekjempe kommunistene i Russland i 1919, og presenterte Hellas som den beste samarbeidspartneren Storbritannia og Frankrike kunne ha. Belønningen kom i form av «Freden i Sèvres» i 1920. Denne fredsavtalen ga Hellas det vestlige og østlige Trakia, samt administrasjon over Smyrna (Izmir), med en eventuell folkeavstemning om byen skulle slutte seg til Hellas innen få år.³⁴⁷ Smyrna var hovedmålet til Venizelos, ettersom byen hadde flere greske innbyggere enn Athen.³⁴⁸ Venizelos hadde nå skapt et Hellas av «de to kontinenter og de fem hav». Europa og Asia var kontinentene. Svartehavet, Egeerhavet, Middelhavet, Det joniske hav, og Marmarahavet utgjorde havene.³⁴⁹

Det nasjonale skisma førte til at Venizelos ble sett på som en krigshisser med en aggressiv tilnærming til Megali Idea på grunn av sitt ønske om å bli med i første verdenskrig. Kong Konstantin hadde ønsket et nøytralt Hellas ettersom han var gift med datteren til Keiser Wilhelm, og hadde en beundring for Tyskland. Rojalistene argumenterte nå for et «lite, men ærerikt Hellas» som skulle konsentrere seg om de områdene man hadde erobret før man erobret mer. Mye av dette kan skyldes på deres frykt for Venizelos kapitalistiske modernisering og hans sosiale reformer.³⁵⁰

Kong Alexander døde brått to måneder etter freden i Sèvres.³⁵¹ Dette førte til at Konstantin returnerte fra sitt eksil, og en folkeavstemning ble holdt for å avgjøre hvem av Konstantin eller Venizelos som skulle lede Hellas fremover. Til tross for Venizelos sin tidligere suksess, vant kongen folkets stemmer gjennom sin ide om et lite, men hederlig Hellas. Italia og Frankrike så på dette som en gyldig grunn til å forlate samarbeidet med Hellas, og sluttet fred med de tyrkiske nasjonaliststyrkene ledet av Mustafa Kemal i 1921.³⁵² Konstantins nye regjering styrte Hellas i to år, og forsøkte å undergrave de reformene Venizelos hadde gjennomført.³⁵³ Lovnaden om å stanse krigføringen skjedde dog ikke, og uten allierte å støtte seg på satset den greske hæren alt for å ta Ankara, uten å lykkes.³⁵⁴ Mustafa Kemal sendte sin motoffensiv mot grekerne 26. august, og forvillede greske styrker evakuerte Smyrna 8. september 1922. Den påfølgende tyrkiske okkupasjonen av Smyrna førte

³⁴⁶ Hatzis, 2019: 10

³⁴⁷ Hatzis, 2019: 10

³⁴⁸ Clogg, 2002: 91

³⁴⁹ Clogg, 2002: 95

³⁵⁰ Clogg, 2002: 84-87

³⁵¹ Clogg, 2002: 95

³⁵² Clogg, 2002: 95

³⁵³ Hatzis, 2019: 10

³⁵⁴ Clogg, 2002: 96

til 30.000 døde greske og armenske kristne.³⁵⁵ Dette betød den endelige kollapsen til Megali Idea, og grekernes siviliserende misjon i den nære østen. Kongen abdiserte, og Hellas mistet det meste av territoriene det hadde fått fra freden i Sèvres.³⁵⁶

Lausannetraktaten ble underskrevet i 1923, og slo fast at Kypros ble britisk og Dodekanesene italiensk. Den greske befolkningen i Lilleasia ble utvekslet med den muslimske befolkningen i Hellas, noe som betød at et land med fem millioner innbyggere økte til seks millioner nesten over natten.³⁵⁷ De fleste av disse flyktningene bosatte seg i Makedonia. Dette bidro til den endelige helleniseringen av den greske delen av regionen, og førte til at Hellas ble et relativt etnisk homogent land sammenlignet med sine balkanske naboer.³⁵⁸ Spørsmålet om hva som virkelig definerte en greker var nå endelig avgjort. Ved at folkeutvekslingen gjennomført med utgangspunkt i religiøs tilhørighet, ble svaret ortodoks kristendom, istedenfor språk eller nasjonal bevissthet.³⁵⁹ Hellas hadde med folkeutvekslingen ikke lengre noen legitim grunn, eller kapasitet, til å forfølge en irredentistisk, aggressiv utenrikspolitikk. Integrering av flyktninger, økonomi, og kampen mellom rojalister og venizelister var kampsakene som ville overta fokuset. Ideer om fremgang og sivilisasjon ble linket sammen med økt integrasjon i Europa³⁶⁰, og på mange måter var Hellas på ny i en situasjon som i 1832; Europa var igjen blitt nøkkelen til å overleve i en nådeløs verden.

4.2. Intellektuelle figurers innflytelse

Som jeg var inne på i kapittel 3, så var Konstantinos Paparrigopoulos, sammen med Spyridon Zambelios de viktigste aktørene i slå tilbake Fallemayers anti-greske argumenter. Paparrigopoulos sitt hovedpoeng var at slaverne som slo seg ned på Peloponnes ble kulturelt absorbert av hellenismen. Paparrigopoulos la aldri vekt på en lineær eller rasemessig kontinuitet mellom moderne og antikke grekere, men derimot en kulturell og spirituell kontinuitet. Hellenismens ånd var så mektig at den kunne absorbere svakere, mindreverdige kulturer, slik som den slaviske. Denne teorien, som vedkomne produserte i 1843, nådde sin ideologiske og akademiske fullkommenhet med kolleksjonen «*History of the Greek Nation*

³⁵⁵ Clogg, 2002: 97

³⁵⁶ Clogg, 2002: 98-99

³⁵⁷ Koliopoulos, 2002: 286-287

³⁵⁸ John Agnew. "No Borders, No Nations: Making Greece in Macedonia." *Annals of the Association of American Geographers* 97, no. 2, 2007: 406

³⁵⁹ Clogg, 2002: 99

³⁶⁰ Michael Llewellyn-Smith. «Greece and Europe. Progress and Civilization, 1890s–1920s». I Kevin Featherstone. *Europe in Modern Greek History*. London: Hurst, 2014: 24-25

from the Most Ancient Times until the Present», publisert i fem volum fra 1860 til 1874.³⁶¹

Paparrigopoulos baserte seg på Zambelios tidligere inndeling av gresk historie som en kronologi fra antikken, til middelalderen, til modernitet. I kolleksjonen hans blir denne inndelingen økt til fire eller fem ledd: antikk, makedonsk, middelaldersk, og moderne, eventuelt antikk, makedonsk, kristen, middelaldersk og moderne. På tross av dette er det tredelingen som ble kjent.³⁶² Der Zambelios var hovedpersonen i rehabiliteringen av Bysants, så var Paparrigopoulos ansvarlig for rehabiliteringen av Makedonia. Filip og Alexander den store ble ikke lengre fremstilt som erobrerne av Hellas. Makedonerne overtok det greske lederskapet som følge av at grekerne i sør hadde spolert sin gullalderen på grunn av sin konstante krigføring. Makedonia var ikke noe mindre gresk enn Attika eller Lakonia, og det samme gjaldt for Epirus og Trakia.³⁶³ Paparrigopoulos skapte begrepet «Makedonsk hellenisme». Denne hellenismen tok over stafettpinnen fra den nedadgående antikke hellenismen som fantes i Athen og Sparta.³⁶⁴

Den store inspirasjonen til dette var Johann Gustav Droysen, som i sin bok «*Geschichte des Hellenismus*» fra 1843, diskuterte Alexander den stores hellenistiske arv. I Hellas ble dette tolket i lys av de moderne utfordringene man sto ovenfor. Territorielle ønsker i det moderne Makedonia, oppfattelsen om at den greske nasjonen omfattet mer enn kun staten, og et politisk system som var mer vendt mot monarki og imperiebygging enn antikkens demokrati gjorde Makedonia, på samme måte som Bysants hadde blitt, til en viktig del av gresk nasjonalhistorie.³⁶⁵ Gjennom å besitte makedonsk territorium ville den greske forbindelsen til Alexander den store bli sterkere, og kunne benyttes til å legitimere videre statlig imperialisme.³⁶⁶ Selve begrepet hellenisme var noe Paparrigopoulos approprierte fra Droysen. Droysen hadde forståelse av hellenisme som antikk gresk genialitet. En genialitet som var spredt østover av Alexander den store. Paparrigopoulos generaliserte begrepet til å gjelde for den totale mengden gresk historie, og identifisere hellenisme med den greske nasjonen.³⁶⁷

Droysen introduserte Paparrigopoulos for den hegelianske ideen om spirituell

³⁶¹ Hamilakis, 2007: 115-116

³⁶² Hamilakis, 2007: 116

³⁶³ Koliopoulos, 2002: 245

³⁶⁴ Hamilakis, 2007: 117

³⁶⁵ Hamilakis, 2007: 117

³⁶⁶ Agnew, 2007: 406

³⁶⁷ Ioannis Koubourlis. «European historiographical influences upon the young Konstantinos Paparrigopoulos». I Roderick Beaton & David Ricks. *The making of modern Greece: Nationalism, Romanticism, and the Uses of the Past (1797–1896)*. Bodmin: Ashgate Publishing Company, 2009: 60

kontinuitet, som ikke nødvendigvis var lineær men basert på hellenismens evne til å absorbere mindreverdige elementer.³⁶⁸ Droysen sin singulære, kulturelle og kronologisk spesifikke hellenisme ble appropriert av greske historikere til å bli et variert utvalg hellenismer. Antikk hellenisme, makedonsk hellenisme, bysantinsk hellenisme, og moderne hellenisme delte en grunnleggende spirituell kjerne som forble den samme over tid. Et nøkkelpunkt som den greske nytolkningen av hellenisme tok fra Droysen var assosiasjonen mellom «ellenismos» og «exellismos».³⁶⁹ Antakelsen om at hellenisme alltid hadde hatt, og alltid ville ha en siviliserende misjon, og derfor et ansvar for spredningen av gresk språk og kultur. Denne historieforståelsen var midt i blinken for en gresk stat som under Megali Idea ønsket legitimitet til å ekspandere inn i kulturelle, lingvistiske og etnisk mangfoldige områder.³⁷⁰ Det greske «geist» transformerte seg stadig takket være ulike geografiske områder eller historiske perioder. Dette var for å fullføre sine tidsbestemte historiske misjoner, uten å nødvendigvis miste sin grunnleggende identitet av den grunn.³⁷¹ Denne type historieforståelse, full av idealistisk antropomorfisme, utgjør også kjernen i Paparrigopoulos endelige argument for makedonernes greske identitet og Det bysantinske monarkiets nasjonale rolle:

That [Macedonian Hellenism] is not Ancient Hellenism, we have [already] conceded; that it is not Hellenic at all, we deny with all our powers [...] What really is a pure Hellenism [...]? Nations can accomplish different missions at different periods and try to achieve different ends by different means [...] So when we see the same language and the same [...] quality of moral and spiritual force, it is not permissible to doubt the existence and the action of the same nationality, even if its action has been modified by time and circumstances.³⁷²

Panagiotis Agapitos har kalt Zambelios og Paparrigopoulos sin ide om at bysantinsk litteratur var en viktig del av den greske nasjons ubrutte historie for «rehabiliteringen av Bysants».³⁷³ Som jeg var inne på i kapittel 3 kunne bysantinsk historie være med på å legitimere statens mål om ekspansjon. Ut fra dette skulle man tro at middelalderens greske språk på samme måte ville bli akseptert som et verdig kapittel innen gresk språk. Dette var dog ikke noe som ikke skulle bli tilfellet med det første. Selv de intellektuelle som idealiserte Bysants, som Zambelios og Paparrigopoulos, holdt ikke bysantinsk litteratur opp som noe nevneverdig å løfte frem. Bysantinske tekster ble behandlet som historiske kilder og henvendt til som «monumenter til det greske språket» av intellektuelle som Mavrofydis, Hatzidakis og

³⁶⁸ Hamilakis, 2007: 118

³⁶⁹ Hamilakis, 2007: 118

³⁷⁰ Hamilakis, 2007: 118

³⁷¹ Koubourlis, 2009: 61

³⁷² Konstantinos Paparrigopoulos. Gjengitt i Koubourlis, 2009: 61

³⁷³ Mackridge, 1998: 53

Psycharis.³⁷⁴ Gresk middelalderlitteratur ble respektert så langt som at de illustrerte bevis for utviklingen og kontinuiteten til det greske språket, men ble ikke et alvorlig studieobjekt før konflikten mellom den Korais-inspirerte Hatzidakis og demotiskforkjemperen Psycharis begynte i 1881. En konflikt som varte frem til sistnevntes død i 1929.³⁷⁵

Debatten rundt gresk språk hadde i stor grad stått stille fra den greske uavhengighetskrigen frem til 1880-tallet. Den politiske stabiliteten under Trikoupis, samt den bulgarske nasjonalbevegelsens trussel mot gresk ekspansjon gjorde at tanker rundt introduksjon av hverdagslig gresk inn i utdanningssystemet ble ønsket velkommen.³⁷⁶ Konstantinos Kontos ga i 1882 ut boken «*Linguistic Observations Regarding Modern Greek*», hvor han konkluderte med at katharevousa sin endelige løsning ville komme i form av en gradvis arkaisering av språket. Dette helte bensin på bålet hos den demotiske bevegelsen ettersom forslaget illustrerte vanskeligheten med perfektjoneringen av katharevousa som språk.³⁷⁷

Demotisk gresk ble systematisk formulert i 1888 av Jean Psycharis. Psycharis var akademisk lingvist i Paris med en drøm om å bli berømt innen begge kulturene som akademiker og skribent.³⁷⁸ I sin første utgave av sin banebrytende bok «*Min reise*» benyttet han i 1886 begrepene «graikoi» og «graikika» for å referere til moderne grekere og språket. Dette forandret han til «romioi» og «romaiika» i nyere utgaver fra 1905 og videre. Til forskjell fra sin rival Hatzidakis, som ville bevare tingenes tilstand, gikk Psycharis inn for at demotisk gresk ikke kun skulle benyttes til litterær prosa, men også til academia. Psycharis tok et utenforstående perspektiv ettersom han ikke var utdannet i Hellas, og følte som den nasjonalisten han var sorg over grekernes manglende evne til å ekspandere territorielt og omfavne sin skjebne som den ledende makten i den nære østen.³⁷⁹

Min reise er en novelle hvor Psycharis forteller om sin reise i 1886 fra Paris til Konstantinopel, Chios og Athen, hvor han blir sjokkert over den språklige tilstanden i den greske hovedstaden.³⁸⁰ Språket som brukes i boken er en form av demotisk gresk strukturert av Psycharis selv, og er det første boken på novellelengde som utelukkende benytter demotisk

³⁷⁴ Mackridge, 1998: 54

³⁷⁵ Mackridge, 1998: 54

³⁷⁶ Mackridge, 2009a: 209-210

³⁷⁷ Mackridge, 2009a: 210

³⁷⁸ Mackridge, 2009a: 215

³⁷⁹ Mackridge, 2009a: 216-217

³⁸⁰ Geoffrey Horrocks. *Greek: a History of the Language and its Speakers*. London: Wiley-Blackwell, 2010: 447

gresk.³⁸¹ Boken introduserer en ny politisk dimensjon til språkspørsmålet ved å bruke konservativ retorikk i omtalen av demotisk, og dermed linker språket sammen med overlevelsen og en potensiell ny storhetstid for Hellas. På samme måte som hæren kjempet for å utvide grensene og befri Osmanrikets grekerne, skulle demotisk være virkemidlet til å utvide nasjonens intellektuelle omfang ved å befri grekere fra språklig undertrykkelse.³⁸²

Demotisk var et redskap som ifølge Psycharis ville føre til territorielle gevinster. I stedet for å renske språket for tyrkiske ord, skulle grekerne heller renske tyrkerne fra rettmessig gresk territorium.³⁸³ Psycharis kunne på grunn av sin franske bakgrunn se direkte oversettelser fra franske uttrykk i katharevousa, noe som gjorde han svært forarget.³⁸⁴ Å erstatte katharevousa med demotisk ville ifølge Psycharis være den mest effektive fremgangsmåten for å løse Hellas sine sosiale, økonomiske og politiske problemer, istedenfor å være fanget i ønsketenking.³⁸⁵ Psycharis hadde ingen tvil om at grekerne avstammet fra antikken, men mente derimot at den moderne greske kulturens problem lå i en overdreven hylling av antikken som i for stor grad gjorde de avhengig av fortiden. Han kontrasterte dette med italienernes ønske om å, siden Dantes tid, istedenfor å kopiere antikk romersk kultur, heller skape en moderne kultur som holdt like høyt nivå som den romerske.³⁸⁶

Psycharis mente, slik som Herder, at det nasjonale språket uttrykte folkets nasjonale sjel. Identifikasjonen av språk med sjel resulterte i fokuseringen på tale, og naturligvis demotisk. Demotisk gresk var altså uttrykk for den greske sjel, mens katharevousa kun var en fremmed kreasjon.³⁸⁷ Selv om Psycharis presenterte den nasjonale kampen som en som sto mellom grekere og tyrkere, så er de nye konkurrerende nasjonalismene på Balkan med på å forklare den økte fokuset på språk som identifikator for den greske nasjonen.³⁸⁸ I kapittel 3 var jeg inne på at definisjonen på hvem som kunne regnes som greker har hatt religion som en klar indikator, ettersom det var fordelaktig for Hellas å skape et bilde av seg selv som beskytter av alle kristne på Balkan. Psycharis virker å ikke være klar over, eller eventuelt bare likegyldig over det faktum at flere som på denne tiden kunne klassifiseres som gresk på grunn av språk, gjerne snakket et annet språk i hjemmet.³⁸⁹

³⁸¹ Mackridge, 2009a: 221

³⁸² Horrocks, 2010: 447

³⁸³ Mackridge, 2009a: 225

³⁸⁴ Horrocks, 2010: 447

³⁸⁵ Mackridge, 2009a: 218

³⁸⁶ Mackridge, 2009a: 222

³⁸⁷ Mackridge, 2009a: 222

³⁸⁸ Mackridge, 2009a: 226

³⁸⁹ Mackridge, 2009a: 226

Min reise ble demotisk gresk sitt ubestridte manifest. Bevegelsen ville fjerne den ideologiske avhengigheten på den fjerne antikke fortiden og heller basere gresk kultur på den rurale folketradisjonen som fantes. Dette markerte et paradigmeskifte innen gresk intellektuell aktivitet, og fungerte som en oppmuntring til sosiale forandringer. Disse forandringene inkluderte urbanisering, industrialisering, økt skrivekyndighet, økt demokratisering, og ønsket om å forberede folk på å ofre seg selv for fedrelandets ekspansjon.³⁹⁰ Demotikerne så på språk og nasjon som levende organismer kontra statiske enheter. Vanlige folks språk og kultur var en naturlig moderne kontinuasjon av antikkens greske språk og kultur som burde være tilstede i utdanning, regjering, litteratur, og alle aspekter av offentlig liv med unntak av kirkeritualer. Målet var å binde nasjonen sammen, geografisk og historisk, til et forent, homogent forestilt felleskap. Bevegelsen forsøkte å være en anti-elitistisk, moderniserende gruppe, og på denne måten var det en sosial revolusjon med de retoriske verktøyene til en nasjonal librasjon.³⁹¹

Som følge av det ydmykende tapet i krigen mot Osmanriket i 1897 kom en periode hvor intellektuelle følte det var på tide å revurdere det ideologiske og lingvistiske grunnlaget for den nasjonale utdannelsen og den skriftlige kulturen. Krigen avslørte at samtidig som Hellas drømte om ekspansjoner i alle retninger, så var landet incapabel til å forsvare det lille territoriet det allerede besatt. Som en konsekvens, så skulle dette føre til en ny historiebruk i form av språklig utdanning med fokus på praktisk læring og folketradisjon, istedenfor gjenoppbygging av fortiden.³⁹² I løpet av det neste tiåret ble nasjonal selvtilit gjenopprettet, og Venizelos ledet Hellas til seier i Balkankrigene mot Osmanriket og Bulgaria i 1912 og 1913. Dette førte til at statens landområde ble økt med 68 prosent, og en befolkningsøkning fra 2.700.000 til 4.800.000.³⁹³

Aviser begynte å publisere artikler på Psycharis versjon av demotisk gresk i 1893, og i 1900 ble en stor andel litteratur som poesi, fortellinger og serienoveller publisert på demotisk. Palamas sin olympiske hymne, brukt under den første moderne OL i Athen i 1896, var skrevet på demotisk. Palamas er regnet som den fremste greske poeten fra 1890 til 1920-tallet. Fra 1898 begynte han sin kampanje for demotisk gresk, og nådde sitt høydepunkt på 1910-tallet.³⁹⁴ Palamas publiserte de fleste av sine skrifter i det første litterære tidsskriftet skrevet fullt og helt på demotisk: «I techni». Selv skikkelsene bak bladet hadde et aristokratisk syn på

³⁹⁰ Mackridge, 2009a: 228-229

³⁹¹ Mackridge, 2009a: 229

³⁹² Mackridge, 2009a: 241

³⁹³ Gallant, 2015: 323

³⁹⁴ Mackridge, 2009a: 242

gresk kultur er dette opprettelsen av dette bladet ansett som starten på en ny æra for den demotiske bevegelsen.³⁹⁵

Etter krigsnederlaget i 1897 mistet intelligentsiaen troen på «folket», og idealiserte de elitistiske nietzschianske idealene. Samtidig brukte de folkets språk, men uten å gi ære til språkets sosiale opprinnelse. Bladet ble lagt ned innen et år som følge av angrep fra blant annet Psycharis for deres tyske og nietzscheanske orientering.³⁹⁶ Palamas reflekterte dette elitistiske synet da han nektet å delta i organiseringen av en spørreundersøkelse rundt hvilket gresk språk folket ville ha. Katharevousa var ifølge avisen «Akropolis» det mest populære valget, noe som fikk Palamas til å uttale: «What we need to know, is not what language the Greek people want but what language they have....The Greek people are the worst advisers for the job in hand».³⁹⁷ Palamas hjalp til å øke demotisk gresk sin popularitet betraktelig da han skrev innledningen til en utgave av Dionysios Solomos(1798–1857) verker i 1901. Alle Solomos dikt var skrevet på demotisk, og Palamas innledning var med på å bekrefte Solomos status som Hellas nasjonalpoet.³⁹⁸

En alvorlig kontrovers inntraff i 1901, som følge av oversettelsen av det nye testamentet til en tilnærmet hverdagslig greskspråklig versjon. Dette skjedde på dronning Olgas initiativ, etter hun noen år tidligere hadde besøkt et militærpsykiatri og oppdaget at vanlige mennesker ikke kunne forstå det nye testamentet i sin originale greske form.³⁹⁹ Etersom den greske dronningen var datter av den russiske erkehertug Konstantin, en ledende figur innen pan-slavismen, ga dette grunnlag for en konspirasjon som knyttet den demotiske bevegelsen til landsforræderi. Dronningen hadde ignorert patriark Konstantinos V av Konstantinopels avslag om å godkjenne oversettelsen.⁴⁰⁰ Før kontroversen hadde roet seg, så begynte avisen Akropolis å publisere bibelske oversettelser på demotisk skrevet av den protestantisk-inspirerte Pallis. Pallis hadde utviklet anti-klerkiske holdninger, og mente at Guds ord burde være tilgjengelig i folks eget språk til egen lesning.⁴⁰¹ Pallis oversettelse ble betegnet som for vulgær av den greske patriarken Ioakeim III, og selv om Konstantinopel tidligere hadde godkjent bibelske oversettelser til simplifisert katharevousa, forbydde de all

³⁹⁵ Mackridge, 2009a: 243

³⁹⁶ Mackridge, 2009a: 243

³⁹⁷ Palamas. Gjengitt i Mackridge, 2009a: 243

³⁹⁸ Mackridge, 2009a: 244

³⁹⁹ Mackridge, 2009a: 247

⁴⁰⁰ Mackridge, 2009a: 247

⁴⁰¹ Mackridge, 2009a: 247

oversettelse til demotisk gresk, samt ansettelse av demotiske lærere i Osmanriket.⁴⁰²

Pallis publikasjoner holdt tilbake annerkjennelsen av demotisk som Hellas sitt offisielle språk i flere tiår.⁴⁰³ Ikke bare promoterte Pallis et kontroversielt språk, men han postet hellige skrifter i noe så simpelt som aviser. Demotisk hadde det vanskelig nok med å etablere seg som et legitimt språk i utgangspunktet, og det siste man ville gjøre var å utfordre en såpass sterk organisasjon som kirken. Fra nå av ble demotisk språk forbundet med angrep på ortodoks kristendom i sin helhet.⁴⁰⁴

Georgios Mistriotis, professor i klassisisme ved universitetet i Athen, fremmet teorien om at demotisk i bunn og grunn var anti-gresk. Demotiske promotører fikk russiske rubler for å tjene den pan-slaviske agendaen for å svekke nasjonen gjennom å skape splittelse i språket, og dermed kutte grekerne fra deres forfedres kultur.⁴⁰⁵ For Mistriotis betød oversettelsen av antikke tekster til demotisk gresk at antikkens grekere og moderne grekere kunne oppfattes som to forskjellige folk. Professoren brukte sin innflytelse til å oppmuntre studenter til å protestere i gatene, noe som medførte flere dødsfall. Et av resultatene av disse opptøyene, kalt «Oresteika» var at greske tragedier ikke ble fremført på demotisk gresk før i 1927.⁴⁰⁶ Man skal ikke undervurdere den opplevde trusselen pan-slavisme utgjorde mot greske interesser i denne perioden. Russland hadde støttet Bulgaria istedenfor Hellas siden Krimkrigen, og dersom pan-slavisme hadde blitt etablert ville det bety at de Hellas kunne gå glipp av områdene de så på som rettmessig gresk land.⁴⁰⁷

4.3. Praktisk historiebruk

Arkeologi og monumenter

En serie hendelser som fant sted på begynnelsen av 1870-tallet symboliserte fastsettingen av en gresk identitet der Athen virkelig får status som hellenismens moderne midtpunkt. I 1871 var det 50 år siden den greske revolusjonen brøt ut, noe som bød på en politisk trang til å demonstrere hellenismens progresjon over de siste tiårene.⁴⁰⁸ Et sentralt element som ble tatt i bruk under feiringen var fraktingen og fremvisningen av liket til patriark Grigoris V fra Istanbul. Dette var patriarken som ved begynnelsen av revolusjonen

⁴⁰² Mackridge, 2009a: 250-251

⁴⁰³ Mackridge, 2009a: 251

⁴⁰⁴ Mackridge, 2009a: 251-252

⁴⁰⁵ Mackridge, 2009a: 252

⁴⁰⁶ Mackridge, 2009a: 252-253

⁴⁰⁷ Mackridge, 2009a: 254

⁴⁰⁸ Gallant, 2001: 70

ekskommuniserte de greske revolusjonærene, men fortsatt ble halshugget av sultanen. Seremonien var full av symbolisme. Kroppen ble fraktet til Hellas med skipet «Byzantion», og kisten ble mottatt av det greske kirkehierarkiet i Pireus, og deretter overlevert til kong Georg og dronning Olga i Athen. Enorme folkemengder var samlet rundt et hvert hjørne av byen. Akkurat som i antikken, hvor tilbakekomsten av den athenske helten Theseus sine bein symboliserte det demokratiske Athens oppkomst, så representerte patriarkens bein Athens oppkomst som sentrum for moderne hellenisme.⁴⁰⁹

Videre kan vi også se resultatet av, som jeg var inne på i kapittel 3, den konstruerte forbindelsen mellom den greske revolusjonen og religion. I 1872 ble en statue av den døde patriarken oppreist ved universitetet i Athen, hvor den i årene som fulgte fikk selskap av Rigas Velestinlis og Adamantios Korais sine statuer. Disse representerte en slags hellig treenighet for den greske revolusjonen. Den ene ønsket et sekulært, multinasjonalt Hellas, den andre ønsket et klassisistisk Hellas, og den siste var imot revolusjonen av religiøse og politiske årsaker. Allikevel ble disse tre sammen symbolet på gresk frigjøring, hvor ortodoksi var dratt inn i en sekulær gresk nasjonalidentitet.⁴¹⁰

I de påfølgende årene fulgte et oppsving i bruken av arkeologiske materialer i Athen. Andriomache Gazi betegner perioden fra 1829 til 1874 som «pionerperioden» innen museumsutvikling. Her dreide det seg om å samle flest mulig antikviteter, for så å plassere dem i simple museer uten noe standardisert kvalitet.⁴¹¹ Den påfølgende «formative perioden» fra 1874 til 1900 medbragte en forbedring hvor større museum ble organisert i hovedstaden.⁴¹² Det første velorganiserte museet i Hellas kom i form av det athenske Akropolismuseet i 1874, og fremviste funn fra den athenske Akropolis. Et landemerke for antikken, et symbol for vestlig sivilisasjon, og et nasjonalsymbol som demonstrerte gresk eksellense. Dette ble fulgt opp av det nasjonale arkeologiske museet i 1889. Et museum presentert som en verdig bygning for å samle alle de berømte relikviene fra ethvert hjørne av den greske staten.⁴¹³

I 1885 kom den kongelige dekret angående reguleringen av Athens museer, med spesifiserte mål om bortlæring av arkeologi og oppmuntring av kjærligheten for de skjønne

⁴⁰⁹ Gallant, 2001: 70-71

⁴¹⁰ Gallant, 2001: 71

⁴¹¹ Andromache Gazi. «Displaying archeology. Exhibiting ideology in 19th and early 20th century Greek museums». I Sofia Voutsaki & Paul Cartledge. *Ancient Monuments and Modern Identities. A Critical History of Archaeology in 19th and 20th Century Greece*. New York: Routledge, 2017: 100

⁴¹² Gazi, 2017: 100

⁴¹³ Voudouri, 2017: 81

kunster. Referansen til de skjønne kunstner reflekterer den kontemporære forståelsen av arkeologiske museum som kunstmuseum, mens den større utdanningshensikten som hadde vært åpen til offentligheten fra starten av, var med på å tjene målet om økt nasjonal bevissthet.⁴¹⁴ I 1914 ble det første bysantinske museum etablert, også som et statlig museum. Fra 1899 var definisjonen på bysantinske relikvier endret fra middelalderobjekter, til «objekter av middelaldersk hellenisme». Disse ble da plassert inn i den arkeologibeskyttende loven fra 1832, og mottok beskyttelse på lik linje med antikkens relikvier så lenge de var skapt før 1453.⁴¹⁵

I 1909 var 34 arkeologiske museum blitt etablert i Hellas, hvor staten sto for elleve og det arkeologiske samfunnet for 23. På denne måten fikk museum en mer fundamental oppgave i bevaringen av nasjonale antikviteter. Noen ledd som ble tatt i bruk var å utvide åpningstidene og oppmuntre til at antikvitetene var tilgjengelig for alle dersom de ville studere eller tegne de.⁴¹⁶ Designet til de greske utstillingene var av den enkle typen sammenlignet med Vest-Europa. Informasjon om de arkeologiske materialene varierte med tanke på museets individuelle appell. Bruken av merkelapper skjedde for eksempel kun i et fåtall tilfeller, som hos det nasjonale museet i Athen. Litterær informasjon var minimal, men utstillingene ble supplementært ved hjelp av rekonstruksjoner av manglende skulpturdeler eller miniatyrfigurer.⁴¹⁷ Miljøet var simpelt ved at veggene som regel var i nøytrale farger, og sto langt tilbake for europeisk standard på museumsdekorasjon.⁴¹⁸

Utstillingene var nemlig ikke noe mer enn et sted hvor skulpturer skulle beskyttes, og fremvises til folket. Ved enhver anledning ble antikvitetene fremstilt som kunstneriske skatter, som bevis på den ærerike fortiden som moderne Hellas var arving til.⁴¹⁹ Folkets respons til museer og utstillingene er lite etterforsket. Dog finner man en pekepinn i arkeologiske journaler fra det arkeologiske samfunnet på 1860 og 70-tallet. Her kommer det frem at grekere sjeldent besøkte museer, og at det var mest utlendinger som besøkte dem.⁴²⁰ Dette kan tyde på at vanlige grekere ikke så appellen med arkeologiske fremvisninger, men at viktigheten lå i å skape et antikt bilde av Hellas for å vise til resten av verden.

⁴¹⁴ Voudouri, 2017: 82

⁴¹⁵ Voudouri, 2017: 83-84

⁴¹⁶ Gazi, 2017: 100

⁴¹⁷ Gazi, 2017: 106

⁴¹⁸ Gazi, 2017: 106-108

⁴¹⁹ Gazi, 2017: 109

⁴²⁰ Gazi, 2017: 109

Idrett: De olympiske leker

Som jeg tidligere har poengtert, så var greske statsledere klar over at man hadde best sjanse til å lykkes i internasjonal politikk ved å være allierte med vesten, og særlig Storbritannia. Russland støttet Bulgaria, og pan-slavismen skapte frykt blant grekerne. Et middel som ble tatt i bruk mot slutten av 1800-tallet for å demonstrere Hellas sin europeiske kultur ovenfor både europeerne og egne innbyggere, var arrangementen av de første moderne olympiske leker i Athen i 1896. Disse lekene skulle være et tegn på det privilegerte forholdet Hellas hadde til antikken, hvordan Hellas respekterte og prosjekterte sin antikke arv, samt den økende siviliteten og europeiskheten samfunnet gikk gjennom.⁴²¹

Keiser Theodosius I avlyste de olympiske lekene i 394 e.kr. Moderne idrett utviklet seg hovedsakelig frem på de britiske øyene gjennom høylandslekene og ridderutdanning. På midten av 1600-tallet vokste en form for kappgang kjent som pedestrianisme frem, og denne konkurranseidretten førte til utviklingen av moderne friidrett. Friidrettsklubber ble etablert i Storbritannia og USA på første halvdel av 1800-tallet, og på slutten av århundret var attraksjonen for idrettslige konkurranser så høy at vegen var åpen for internasjonale turneringer.⁴²²

Det første forsøket på å arrangere et OL i Hellas skjedde tilbake i 1856, da den rike Romania-bosatte Evangelis Zappas tilbød seg å betale for at lekene skulle gjenopplives i Athen. Utenriksminister Rangavis så på det hele som latterlig med tanke på landets daværende økonomiske situasjon. Lekene tok omsider plass i 1859, men var dårlig organisert. Da Zappas døde i 1865 tok søskenbarnet hans, Konstantin, over prosjektet, og arrangerte turneringer i 1870, 1875 og 1888/1889.⁴²³ Det skulle den franske aristokraten Pierre de Coubertins hjelp til å skape et suksessfullt olympisk mesterskap. Overbevist om antikkens greske arv utgjorde kjernen i vestlig sivilisasjon, og at moderne idrett hadde kontinuitet med antikkens atleter, drømte han om å gjenopplive OL på en internasjonal basis. Mye takket være hans arbeid, ble den første olympiske kongressen skapt i 1894, med enighet om å arrangere det første OL i 1896.⁴²⁴ Selv om den opprinnelige planen var å holde lekene i Paris, ble de

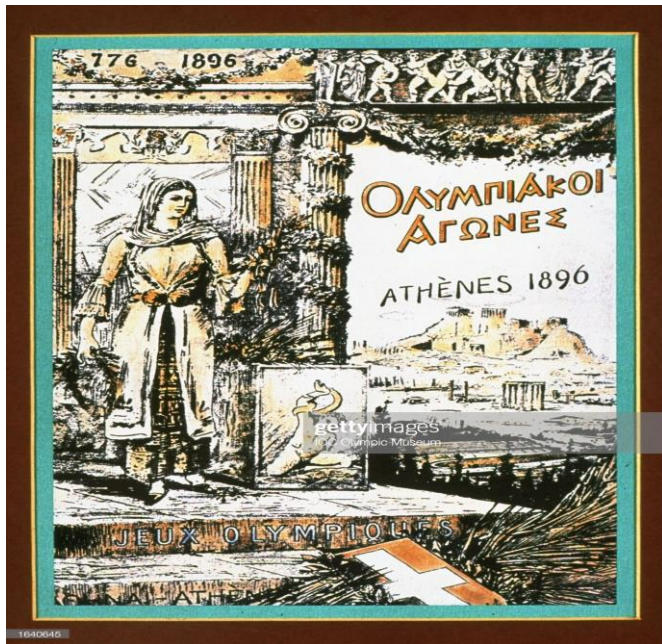
⁴²¹ Llewellyn-Smith, 2014: 19

⁴²² Vassil Girginov & Jim Parry. *The Olympic Games Explained. A Student Guide to the Evolution of the Modern Olympic Games*. Routledge, 2005: 26-27

⁴²³ Girginov, 2005: 29

⁴²⁴ Girginov, 2005: 30

Coubertin enig med han greske kollega, Vikelas, at den symbolske linken med fortiden ville skapes best dersom hendelsen foregikk i Athen.⁴²⁵

426

Ved å aktivere idrett tidligere enn sine balkanske naboer, lånte Hellas et element fra den industrialiserte vesten. På denne måten sluttet man seg til den siviliserte verden. Athen hadde ikke blitt valgt dersom landet ikke hadde utviklet seg til en europeisk nasjonalstat, med akkomodasjon, transport, infrastruktur og assosiasjoner til sivilisasjon.⁴²⁷ På åpningsseremonien talte kronprinsen Konstantin rett frem at: «Gjennom disse lekene forbandt Hellas henne selv nærmere til resten av den siviliserte verden».⁴²⁸

Den siviliserte verden i denne betydningen var en håndfull europeiske land, samt USA. Den største greske propagandisten som bidro til lekene var Dimitrios Vikelas, en av de tidlige pådriverne for turismens viktighet innen gresk økonomi.⁴²⁹ Som et prominent medlem av Londons greske samfunn før han bosatte seg i Hellas, reflekterte Vikelas rundt den potensielle gevinsten av kontakt mellom Hellas og Europa:

⁴²⁵ Girginov, 2005: 31

⁴²⁶ Offisielt oppslag for OL i 1896 fra Olympiamuseet i Lausanne, Sveits. Viser en ung kvinne som holder olivengren og løvkroner. På toppen ser man årstallet 776, kjent for å være året første OL fant sted i antikken. Mandatory Credit: IOC Olympic Museum /Allsport. Hentet fra <https://www.gettyimages.no/detail/news-photo/an-offical-poster-from-the-1896-athens-olympic-games-on-news-photo/1640645> (1.05.2019)

⁴²⁷ Llewellyn-Smith, 2014: 19-20

⁴²⁸ Prins Konstantin. Gjengitt i Llewellyn-Smith, 2014: 20

⁴²⁹ Llewellyn-Smith, 2014: 20

Through more frequent contact with foreigners, there will come about a more rapid and complete integration in the general community of Europe. I am not looking merely to the wallets of the travellers. I expect a moral benefit from the increased association with civilization from outside.⁴³⁰

Kronprins Konstantin snakket i de samme linjene som Vikelas når han uttalte sitt håp om at utenlandske idrettsutøvere ville ta med seg utmerkede minner hjem fra landet. «We are in a position to show them real progress in all branches of human activity... That is why the celebration of the Olympic Games in Athens will have an undoubted moral utility for us».⁴³¹ De olympiske lekene var altså mer enn en simple idrettsfestival. Å arrangere lekene var en moralsk plikt for grekerne, påtagitt av søken etter fremskritt i en verden hvor Europa, inspirert av antikkens Hellas, var sett på som den moderne ressursen for progresjon og sivilisasjon.⁴³²

Den greske regjeringen, ledet av Charilaos Trikoupis, var først negativ til å arrangere lekene. Trikoupis ville heller konsentrere seg om de sosiale og økonomiske problemene landet sto ovenfor, istedenfor å rekonstruere fortiden.⁴³³ Dette er for øvrig et lite overraskende synspunkt fra Trikoupis, som i sin politiske karriere sto for en ansvarlig skattepolitikk med mål om modernisering, industrialisering og intern styrkning istedenfor irredentisme.⁴³⁴ Trikoupis motstander, Deligiannis, var på den andre side alltid klar for eventyr. Deligiannis er ansett som noe av en populist, og benyttet hver anledning han kunne til å motvirke Trikoupis progressive ideer og forfølge Megali Idea for enhver pris. Disse to politiske figurene byttet på makten fra 1875 frem til Trikoupis død i 1896, og underminerte stort sett det den ene hadde utrettet når den andre fikk makt.⁴³⁵ Deligiannis så på OL som et dramatisk møte med fortiden som kunne løfte nasjonalfølelsen til vanlige grekere, samt anskaffe ressurser og gode relasjoner til stormaktene. Kongefamilien så også på dette som en god mulighet til å demonstrere sin «gresk-het» til sitt folk. De hadde tidligere vært hjelpsomme til Zappas sine OL-forsøk, og støttet ideen om at et internasjonalt mesterskap skulle arrangeres.⁴³⁶

245 mannlige atleter fra 13 nasjoner deltok i 43 konkurranser og ni idretter. Hellas var de eneste med et fullt lag som lå opp mot toppstandarden i landet, og som hadde gått gjennom en nasjonal utvelgelsesprosess for utøvere. Ingen verdensrekorder ble slått, men tribunene var fulle og dramatikken høy på grunn av følelsen av å delta i de første olympiske lekene på 1500

⁴³⁰ Dimitrios Vikelas. Gjengitt i Llewellyn-Smith, 2014: 20

⁴³¹ Prins Konstantin. Gjengitt i Llewellyn-Smith, 2014: 20

⁴³² Llewellyn-Smith, 2014: 20

⁴³³ Girginov, 2005: 33

⁴³⁴ Clogg, 2002: 63

⁴³⁵ Clogg, 2002: 63

⁴³⁶ Girginov, 2005: 33

år.⁴³⁷ Lekenes høydepunkt skjedde da Spyridon Louis, en 24 år gammel gjeter, tok gull i maratonløp. Det var ingen konkurranse det greske vertskapet ønsket å vinne mer enn nettopp denne, som var skapt for å hedre legenden om Feidippides, som sprang fra Marathon til Athen med nyheter om gresk seier mot perserne i 490 f.Kr. Sammen med 16 andre løpere, sprang Louis fra Marathon til den Panathenske stadion i Athen hvor 100.000 tilskuere jublet sammen for gresk seier.⁴³⁸ I det Louis nærmet seg målstreken, var prinsene Konstantin og Georg så engasjert at de forlot sitt kongelige selskap og sprang sammen med løperen over målstreken.⁴³⁹ Seieren i maratonløpet, med alle sine assosiasjoner til gresk militærsuksess, forårsaket en patriotisk oppsving som førte til at Louis fikk kjendisstatus. Kong Georg var så fornøyd med lekenes gevinster at han hadde håp om at Hellas fikk arrangere de hvert fjerde år.⁴⁴⁰

Utdanning

Den første kamparenaen for helleniseringen av Makedonia var mellom greske og bulgarske organisasjoner som sto bak opprettelsen av skoler og kirker. For å kontre den bulgarske ekspansjonen i regionen samarbeidet patriarkatet med litterære organisasjoner og andre nasjonsorienterte grupper fra Hellas om å organisere kirker og skoler for å overbevise Makedonias befolkning om medlemskap i den greske nasjonen.⁴⁴¹ Grekerne og bulgarene hadde ulike kriterier for defineringen av nasjonalitet. Bulgarene klassifiserte de som snakket et slavisk språk som morsmål, som å være bulgarere. Grekerne derimot regnet alle som var lydige mot patriarkatet, samt de som sendte barna sine på greske skoler, som gresk.⁴⁴²

Foreninger for spredningen av ideologisk hellenisme i Makedonia ble etablert i Athen og Istanbul, hovedsetene for den greske stat og patriarkatet med støtte fra fanarioter-eliten. «Den hellenske litterære forening» i Istanbul og «Foreningen for promoteringen av greske bokstaver» i Athen var de to mest betydningsfulle, begge etablert i 1874. Paparrigopoulos var lederen for sistnevnte organisasjon, og skrev i 1888 et brev til den greske utenriksministeren hvor han stresset viktigheten av å utgi stipend for opplæringen av prester, og lærere. Så mange som 176 utdannings og filantropiske organisasjoner ble opprettet fra 1870 til 1880 alene.⁴⁴³ Slik aktivisme var med på å transformere deler av den kristne befolkningen av

⁴³⁷ Girginov, 2005: 34

⁴³⁸ Girginov, 2005: 34

⁴³⁹ Thomas Gallant. *The Edinburgh History of the Greeks, 1768 to 1913*. Edinburgh University Press, 2015: 291

⁴⁴⁰ Allen Guttmann. *The Olympics. A History of the Modern Games*. University of Illinois press, 1992: 19

⁴⁴¹ Karakasidou, 1997: 86

⁴⁴² Mackridge, 2009a: 254

⁴⁴³ Karakasidou, 1997: 93

Makedonia til en militant gruppe klar for å ofre seg for hellenistisk ekspansjon. Ideologiske temaer som felles blod og felles tro ble løftet frem av organisasjonene, som tjente godt på den organisatoriske og finansielle støtten de fikk fra Athen og Istanbul. Ved å gjenopplive en visjon av bysantinsk eller antikk gresk kultur, og promotering av en mer gresk versjon av ortodoks kristendom ble en gresk nasjonal bevissthet festet blant mange av de slavisk-talende folkene i regionen.⁴⁴⁴ Religion og utdanning førte til økt skrivekyndighet som åpnet for forbindelser som økt sosioøkonomisk mobilitet, samtidig som det økte forbindelsen til de ulike nasjonalstatene til nord og sør.⁴⁴⁵

De litterære organisasjonene forsørget de greske skolene med gratis bøker med en patriotisk stil. Disse inkluderte «*Makedonias historie fra antikke tider til den osmanske erobring*» av Dimitsas, og «*Alexanders profetier*» av Anatstasios Souliotis-Nikoliadis. Begge var skrevet på katharevousa, og sistnevnte omhandlet profetier som Alexander den store angivelig skal ha kommet med på sitt dødsleie. Disse profetiene delte en nær symbolisme med Johannes åpenbaring, og endte med Alexanders spådom om at Makedonia ville bli en del av Hellas. Lignende sagaer om Alexander ble trykket med greske bokstaver på slavisk språk.⁴⁴⁶ Videre sørget organisasjonene og konsulatene for å promotere patriotiske dikt, særlig fra forfattere med tilknytning til Makedonia. «Den ta tin paroune pote», «De vil aldri ta henne (Makedonia)» av Kostis Stamatopoulos ble omgjort til en sang som ble sunget i enhver gresk skole i Makedonia. Disse skriftlige mediene, inkludert greske aviser, ble i regionen brukt til å fremme det skrevne ord som en veg in i hellig og eldre kunnskap, som samtidig skapte nasjonal bevissthet. Mellom 1878 og 1905 ble greske skoler i handelssenter og store makedonske byer økt med 81 prosent.⁴⁴⁷ Til tross for denne ekstreme økningen, var det ikke slik at skolene alltid ble tatt godt imot, eller viste seg å være en suksess. Et problem var å finne nok kompetente lærere til alle skolene, samt at bøkene man fikk fra Hellas var skrevet på katharevousa, istedenfor den demotiske gresken brukt av gresk-talende i regionen.⁴⁴⁸

Uavhengig av sin bakgrunn ble barn transformert til grekere samtidig som de lærte å bli kjøpmenn, lærere, og prester gjennom en undervisning hovedsakelig bestående av historie, gresk, matte og religion. Flere av disse barna ble administratorer og politikere etter makedonske områder ble inkorporert formelt i den greske staten som følge av

⁴⁴⁴ Karakasidou, 1997: 94

⁴⁴⁵ Karakasidou, 1997: 95

⁴⁴⁶ Karakasidou, 1997: 96

⁴⁴⁷ Karakasidou, 1997: 96-97

⁴⁴⁸ Karakasidou, 1997: 97

Balkankrigen.⁴⁴⁹

Kampen om Makedonia tok en voldelig retning særlig fra 1903 til 1908. Den bulgarske terrororganisasjonen IMRO plyndret og ødela osmanske områder i et forsøk på å starte en revolusjon for et selvstendig Makedonia, som etter planen skulle slutte seg til Bulgaria ved et senere tidspunkt. Dette førte til en gjenoppblussing av makedonske interesseorganisasjoner i Athen, som da med støtte fra regjeringen organiserte grupper med greske partisaner rundt om i regionen.⁴⁵⁰ Kampene mellom bulgarske og greske partisaner var svært blodige frem til «The Young Turks» tok makten i Osmanriket, og kampene dermed formelt ble fryst som følge av bulgarsk og gresk samarbeid under den første Balkankrigen. På tross av dette fortsatte kampene om å overta osmansk eiendom mellom grekerne og bulgarerne gjennom krigen som et resultat av det bitre rivaleriet som hadde utviklet seg gjennom kampen om Makedonias befolknings nasjonale bevissthet.⁴⁵¹

Språkpolitikk: Demotisk gresk

Demotikerne observerte tidlig problematikken rundt de greske skolene i Makedonia, der slavisk-talende barn ble lært antikk gresk og katharevousa uten å være kapabel til å snakke moderne dagligdags gresk. I tillegg registrerte de at mange barn foretrakk å gå på bulgarske skoler nettopp fordi bulgarsk var lettere å lære seg, siden skriftspråkets grammatikk og vokabular var likt det som ble snakket.⁴⁵²

I 1904 ble den første organisasjonen for promotering av demotisk innen utdanning og offentlig liv grunnlagt: «I Etaireia i Ethniki Glossa». Blant grunnleggerne var Dragoumis og Palamas, og organisasjonens hovedpoeng var å legge skylden på landets svake forfatning på utdanningen. Fokuset burde ligge på å lære bort den antikke greske «ånden» istedenfor det antikke språket, og ved å fortsette med bruken av katharevousa i Makedonia ville man miste territoriet til bulgarerne.⁴⁵³ Organisasjonen ga grobunn til fremtidige organisasjoner som kjempet for bruk av demotisk i grunnskolen, men planene om opprettelsen av egne skoler, ønsket av organisasjoner som Istanbulbaserte «Aderfato» materialiserte seg aldri.⁴⁵⁴

Først i 1908 ble demotisk utdanningsteori implementert i en nylig grunnlagt ungdomsskole for jenter i Volos, «Anoteron Dimotikon Parthenagogion». Dette var første

⁴⁴⁹ Karakasidou, 1997: 98-99

⁴⁵⁰ Karakasidou, 1997: 101-103

⁴⁵¹ Karakasidou, 1997:103-105

⁴⁵² Mackridge, 2009a: 255

⁴⁵³ Mackridge, 2009a: 256-257

⁴⁵⁴ Mackridge, 2009a: 257-259

gang staten ga jenter høyrere utdanning enn barneskolenivå.⁴⁵⁵ Det ideologiske grunnlaget for denne avgjørelsen er åpenbar, og reflekteres i rektor Alexandros Delmouzos uttalelse om pensum:

(The students) were to acquaint themselves with Greek civilisation as it evolved through its three great periods: antiquity; its continuation, Byzantine; and the modern period. The basis, however, the starting point and the finish line was modern Hellenism, our contemporary society and its problems . . . The immediate and chief linguistic aim (of the school) was the demotic language.⁴⁵⁶

Skolen linket demotisk språk sammen med hellenisme. Dette var en indirekte anerkjennelse av at det var aspekter ved den moderne greske sivilisasjonen som var verdig å utgjøre sentrale deler av det nasjonale utdanningsprogrammet. Opposisjonen mot prosjektet var stor, og ble begrunnet med at den demotiske bevegelsen var med på å øke eksterne og interne farer mot kongeriket.⁴⁵⁷ Rundt same tid og samme by som skolen ble formet, så ble det kommunistiske manifest av Karl Marx for første gang oversatt til gresk på demotisk i avisen «Ergatis». Demotisk ble assosiert med anti-nasjonalt og anti-religiøs tenking.⁴⁵⁸ Under rettsaken mot skolen i 1914, uttalte biskopen Germanos Mavromatis at «In the conscience of all people, demoticism, anarchism, socialism, atheism and freemasonry are one and the same».⁴⁵⁹ Delmouzos hadde innsett at den mest effektive måten å spre demotiske idealer var gjennom barn, og derfor var påvirkningen av potensielle mødre uvurderlig for saken. Dette slo ut i negativ retning med at det ga grobunn til anti-feministiske tanker om at kvinner ikke burde motta for høy utdanning.⁴⁶⁰

Eleftherios Venizelos ble den mektigste politiske skikkelsen som til nå hadde sett potensialet som lå i demotisk gresk. Da han ble valgt som statsminister i 1910, ble han i øynene til de fleste demotikerne, uavhengig om de var sosialister eller tilhengere av Psycharis, sett på som den ideelle reformeren som mestret balansen mellom liberale reformer og nasjonal ekspansjon.⁴⁶¹ Prominente demotikere fikk nå viktige posisjoner innen utdanningssystemet, deriblant Apostolos Alexandris som ble utdanningsminister i 1911, fulgt

⁴⁵⁵ Mackridge, 2009a: 263

⁴⁵⁶ Alexandros Delmouzos. Gjengitt i Alexis Dimaras. «Modernization and Reaction in Greek Education during the Venizelos Era». I Paschalis Kitromilides. *Eleftherios Venizelos. The Trails of Statesmanship*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006: 322

⁴⁵⁷ Dimaras, 2006: 323

⁴⁵⁸ Mackridge, 2009: 263

⁴⁵⁹ Germanos Mavromatis. Gjengitt i Dimaras, 2006: 323

⁴⁶⁰ Mackridge, 2009a: 264

⁴⁶¹ Mackridge, 2009a: 265

av Ioannis Tsirimikos i 1912.⁴⁶² På tross av dette aksepterte Venizelos i 1911 et forslag om å inkludere et offisielt gresk språk inn i grunnloven, noe som uten stå eksplisitt var katharevousa, til demotikernes store frustrasjon.⁴⁶³ Dette var dog en nødvendig politisk manøver fra Venizelos, som i 1915 uttalte at avgjørelsen sikret nasjonal enhet inn mot Balkankrigene, og at måten katharevousa var blitt erklært statens offisielle språk var så indirekte, at den offisielle språket godt kunne bli byttet ut i fremtiden.⁴⁶⁴

I 1913, da Hellas sto ovenfor seier ovenfor Bulgaria og Osmanriket i Balkankrigene, ble tekster på en konservativ versjon av hverdagslig gresk, «Kathomiloumeni», introdusert i barneskolen for første gang. Dette betydde at viktigheten med å lære barn å lese og skrive hverdagslig gresk før de lærte katharevousa og antikk gresk, ble anerkjent av offisiell utdanningspolitikk.⁴⁶⁵ De viktigste politiske avgjørelsene for demotisk gresk skulle komme noen år senere som resultat av det nasjonale skisma i 1916.

De militære suksessene som Hellas opplevde under Balkankrigene er både et resultat av Venizelos diplomatiske listighet, og Prins Konstantins prestasjoner som øverstkommanderende i det greske militæret. Forholdet mellom disse to surnet på slutten av Balkankrigene på grunn av uenigheter om strategiske mål for den greske ekspansjonen. Da Kong Georg ble drept av en anarkist, var det ingen som kunne forhindre at konfliktene mellom Venizelos og Konstantin til å komme til overflaten.⁴⁶⁶ Konstantin var svært populær blant folket. Han var den første kongen som var født i Hellas og oppdratt ortodoks, og gjennom sitt navn pekt ut som den som var forutbestemt på å lede Hellas til storhet.⁴⁶⁷ Konstantin foretrakk å presentere seg selv om Konstantin XII istedenfor Konstantin I, for å poengtere at han var en direkte etterfølger av Konstantin XI Palaiologos, Konstantinopels siste keiser.⁴⁶⁸

På grunn av Kong Konstantins benektelse for å involvere Hellas i første verdenskrig på britisk og fransk side, etablerte Venizelos en provisorisk regjering i Thessaloniki.⁴⁶⁹ Denne regjeringen fikk demotikeren Dimitris Glynos som president i et utdanningsråd, og i 1917 fikk rådet fastslått en dekret som slo fast at lesebøker på barneskolenivå måtte være skrevet på

⁴⁶² Dimaras, 2006: 327

⁴⁶³ Dimaras, 2006: 327

⁴⁶⁴ Mackridge, 2009a: 268

⁴⁶⁵ Mackridge, 2009a: 268

⁴⁶⁶ Hatzis, 2019: 8-9

⁴⁶⁷ Hatzis, 2019: 9

⁴⁶⁸ Clogg, 2002: 83

⁴⁶⁹ Mackridge, 2009a: 269

demotisk språk, uten noe arkaiske eller idiomatiske uttrykk.⁴⁷⁰ Etter kongen forlot Athen i 1917, uten å abdisere vel å merke, flyttet Venizelos regjeringen sin til hovedstaden hvor han gjorde dekretet fra Thessaloniki-regjeringen gjeldene for hele Hellas. Læringen av antikk gresk ble fjernet helt fra barneskolen, samt at de fire første årene av skolen kun skulle figurere på demotisk, og de to siste årene parallelt mellom demotisk og katharevousa.⁴⁷¹

Nå som Hellas hadde erobret store deler av makedonsk territorium, med mer, hadde ikke Venizelos noe frykt for å innføre mer demotisk inn i skolen. Et av de store problemene var det å integrere ikke-gresktalende folk inn i staten. Venizelos hadde allerede fra 1914 argumentert for at kun gjennom læringen av hverdagslig gresk kunne de nye innbyggerne kommunisere med sine landsbrødre. På grunn av katharevousa hadde ikke engang de albanske folkene i Attika, rett utenfor Athen, blitt språklig hellenisert.⁴⁷² Tilbake i 1907 hadde staten innført doktrinen om å ha en bestemt bok til hvert fag, slik at de kunne ha større kontroll over utdannelsen til sine innbyggere. I 1917 innførte Venizelos kun demotiske bøker ved bruk av denne doktrinen.⁴⁷³

Konsekvensen av denne språklige rivaliteten skulle bli fatale for det greske nasjonsprosjektet. Som følge av det nasjonale skismaet fra 1916 til 1917, så ble språkspørsmålet et partipolitisk spørsmål. Demotisk gresk var assosiert med Venizelos liberalisme, mens katharevousa var assosiert med monarkene og konservatisme. Væpnede konflikter mellom de to sidene, samt erstatning av administrasjoner ble en normal praksis i det greske samfunnet frem til 1930-tallet og var alltid en kilde til splittelse i det greske samfunnet.⁴⁷⁴

4.4. Konklusjon

I dette kapitlet har jeg vist hvordan bysantisk, antikk gresk, og makedonsk historie ble til sydd sammen til en symbiose innen den greske nasjonshistorien. Den politiske situasjonen landet befant seg i ved begynnelsen av denne perioden kjennetegnes først og fremst ved at Bulgaria ble en konkurrent til et nytt gresk kongelig dynasti som tok over et land sulteforet på den ekspansjonen folket og intellektuelle ønsket. Den nye kongen lærte av sin forgjengers feil, og ble populær ved å anskaffe en ortodoks brud, en sønn ved navn Konstantin, og ved å

⁴⁷⁰ Dimaras, 2006: 330

⁴⁷¹ Mackridge, 2009a: 269

⁴⁷² Mackridge, 2009a: 270

⁴⁷³ Mackridge, 2009a: 270

⁴⁷⁴ Mackridge, 2009a: 286

fortsette jakten på Megali Idea som hellenernes konge. Forholdet med Russland var dødt som følge deres nye allierte i Bulgaria, og Hellas måtte på nytt appellere til vesten for å ha best sjans til å realisere sine mål.

Konstantinos Paparrigopoulos var den store moderne greske historikeren som var med på å tjene nasjonsprosjektet ved å inkorporere makedonsk sammen med antikk gresk og bysantisk historie. Gjennom inspirasjon fra Droysen, knyttet Paparrigopoulos begrepet hellenisme til de moderne ekspansive målene til staten. Akkurat som Alexander hadde spredt gresk språk og kultur til østen, hadde moderne grekere et likt ansvar siden det var å opplyse resten av verden som var grekernes forutbestemte misjon.

Nettopp denne høye tanken om blant annet språk, kombinert med mislykkelse i territoriell ekspansjon førte til at demotisk gresk ville ta sin plass i den moderne språkdebatten. Jean Psycharis følte grekerne var for opptatt av å koble språket opp mot antikken, og så på bruken av mer hverdagslig gresk som befrielse fra språklig undertrykkelse. Fokuset burde være på fjerning av tyrkere fra gresk territorium, ikke tyrkiske ord. Den økte fokuseringen på språk henger sammen med at grekerne ikke lengre hadde enerett til å handle på vegne av kristne i området, ettersom Bulgaria fikk sin uavhengige kirke. Demotisk gresk ble fremmet av intellektuelle mer og mer utover slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet, men ble koblet sammen med pan-slaviske konspirasjoner som gjorde de upopulære hos kirken og de konservative.

Den konkrete historiebruken i denne perioden kom gjennom en større fokusering på arkeologi og monumenter. Athen ble sikret status som hellenismens moderne sentrum, blant annet ved å reise statuer av Korais, Rigas Velestinlis, og Patriark Grigoris som den greske revolusjonens treenighet. De kommende årene så en oppblomstring av greske museum og økt beskyttelse til bysantinske relikvier som illustrerer forsøket på å realisere sine politiske mål ved å komme nærmere Vest-Europa.

I jakten på et nærmere forhold til Europa ble idrett aktivert, gjennom en historiebruk som involverte de olympiske lekernes gjenfødelse. Lekene demonstrerte Hellas sin moderne tilknytning til antikken, sivilisasjon, og Europa ved å omfavne et vestlig fenomen som konkurranseidrett, ukjent for sine naboer. I en politisk sammenheng var det en mulighet for oppmuntring av nasjonalfølelse blant folket, og for kongefamilien til å vise seg som verdige greske monarker.

I kampen om Makedonia ble utdanning det fremste våpenet i rekrutteringen av lokalbefolkningen til den greske nasjonen. Staten samarbeidet tett med litterære

organisasjoner om opprettelsen av kirker og skoler for å kjempe med Bulgaria i kampen om hjerter og hjerner i Makedonia. Utsendingen av prester og lærere var med på å transformere lokalbefolkningen til moderne grekere. Gratis bøker ble overlevert med patriotisk innhold fokusert på Makedonias greske historie.

Problematikken bak denne utdanningen var at den ikke var like effektiv som nasjonalistene skulle ønske, og demotikerne pekte på katharevousa som forklaringen. Det var ingen poeng i å lære barna å snakke språk assosiert med antikken dersom de ikke kunne snakke med sine landsmenn i hverdagen. Eleftherios Venizelos tok dette synet på alvor, og etter Hellas seire i Balkankrigene introduserte han mer og mer demotisk gresk inn i utdanningssystemet med formål om effektiv hellenisering av det makedonske territoriet Hellas nå besatt.

Perioden avsluttes med katastrofe for den greske staten. Det ekstreme rivaleriet som hadde bygget seg opp mellom royalistene og venizelistene, delvis på grunn av den språklige uenigheten, endte med Venizelos avgang som statsminister til fordel for kongens tilbakevending. Hellas befant seg nå uten allierte, og landet gikk fra å være nærmere enn noen gang til å realisere sitt langvarige ideologiske mål om Megali Idea, til å måtte oppgi de fleste territorielle gevinster fra første verdenskrig. Den påfølgende folkeutvekslingen mellom Hellas og Tyrkia ble gjort på bakgrunn av religion, og landet oppga alle sine irredentistiske mål ettersom kapasitet og legitimitet var forsvunnet.

475

Kapittel 5: Oppsummering

I denne oppgaven har jeg gjort rede for politikere og intellektuelle sin rolle i formingen av historiebevissthet og nasjonale identitet fra Kongerikets offisielle fødsel i 1832 til folkeutvekslingen med Tyrkia i 1923. Disse årstallene er definerende i Hellas historie, og markerer starten og slutten på det greske nasjonsprosjektet. Nasjonal identitet er formbar, og historiebruken har vært et viktig redskap til dette. Historiebruk skaper identitet ved forming av historiebevissthet. Når vi vet hvor vi har vært, så vet vi hvor vi skal. Det foregår et samspill mellom oppfattelsen av nåtiden, fortiden og perspektiver på fremtiden.⁴⁷⁶

Det interessante i Hellas sitt tilfelle har man «vært» ganske mange ulike steder i løpet av historien. Hva er det som avgjør hvilke av disse «stedene» som utgjør det sentrale i folks

⁴⁷⁵ Kart over greske territorielle ekspansjoner fra 1832 til 1947. Områdene tatt frem til 1923 skjedde i samsvar med å følge utenrikspolitikken Megali Idea. Området markert gult viser territoriet Hellas tapte som følge av Lausannetraktaten. Bilde hentet fra

https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Greece#/media/File:Territorial_Expansion_of_Greece_from_1832%E2%80%931947.gif (2.5.2019)

⁴⁷⁶ Kvande, 2013: 45

forståelse av egen historie? Svaret er politisk interesse. Vi mennesker er vel så mye formere av historien, som historien former oss mennesker.

I løpet av denne oppgaven har vi sett at begynnelsen på det greske nasjonsprosjektet var preget av duellen mellom antikk historiebevissthet og bysantinsk, religiøs historiebevissthet. Interessekonflikten mellom kirken og vestligvendte intellektuelle reflekterer dette. Kirken hadde oppnådd stor makt som ledere av alle ortodokse kristne i Osmanriket, og ønsket å bevare tingenes tilstand begrunnet med at tyrkisk herredømme var en straff fra Gud.⁴⁷⁷ De vestligorienterte intellektuelle ønsket på den andre siden europeisering, og innså at antikken kunne benyttes som våpen som følge av vestens interesse for perioden.⁴⁷⁸ Det Cam Hobhouse sin bok fra 1813 viser oss, er at vanlige menneskers tilknytning var mot Bysants.⁴⁷⁹ En kan derfor rasjonalisere at Bysants umiddelbart ville være den naturlige forgjengeren som den moderne staten ville basere sin historiske tilknytning mot. Dette ble ikke tilfellet ettersom tilknytning til den idealiserte antikken tjente staten bedre enn til hva det demoniserte Bysants kunne i jakten på mektige allierte.⁴⁸⁰

På tross av folkets predisposisjon mot den bysantinske tradisjonen, ble Hellas formet til å omfavne en historiebevissthet sentrert rundt antikken frem til 1844. Bakgrunnen for dette var å tjene den overordnede politiske utfordringen om legitimering av statens eksistens. Nøkkelen til å lykkes med dette var å skaffe seg mektige allierte i form av primært Storbritannia, men også andre vestlige land som Frankrike og USA. Historisk bruk av antikken ble det fremste redskapet å ta i bruk for å appellere til et Europa som var lei av krig og revolusjoner. Grekerne ble formet til å bli mer lik sine antikke forfedre, slik at de kunne fremstå som verdige etterkommere fra en sivilisasjon som den ledende delen av verden idealiserte over alt annet.⁴⁸¹

De rent politisk-ideologiske tilfellene av historiebruk skjedde gjennom dyrkelsen av et fiendebilde av tyrkeren som den ultimate motpol til grekeren.⁴⁸² Bildet av tyrkeren som en barbarisk, usivilisert despot, som oppsto under den europeiske opplysningstiden, ble importert til Hellas av Korais og portrettert som å være alt den demokratiske, opplyste grekeren ikke var.⁴⁸³ Hellas plasserte seg dermed innen «den evige kampen mellom Europa og Asia» på

⁴⁷⁷ Millas, 2008: 491

⁴⁷⁸ Politis, 1998: 13

⁴⁷⁹ Hobhouse, 1813: 588

⁴⁸⁰ Politis, 1998: 13

⁴⁸¹ Clogg, 2002: 23-27

⁴⁸² Millas, 2008: 495

⁴⁸³ Pasmazoglou, 2014: 45

europaisk side, og den greske uavhengighetskrigen var på et sett en kontinuasjon på antikkens perserkriger.

Språkpolitikk ble også omfavnet som et redskap for å oppmuntre den antikke forbindelsen til de moderne grekerne. Katharevousa ble dannet av Korais, og var et forsøk på å rense ut de barbariske elementene fra det korrumperte greske språket. Gjennom å erstatte utenlandske låneord med antikke greske, var tanken at grekerne ville finne tilbake til sin rettmessige plass som et av Europas intellektuelle og ledende folkeslag.⁴⁸⁴ Prosjektet ble beundret av blant annet Thomas Jefferson, og på tross av dissonansen mellom språkets praktiske funksjon som kommunikasjonsmiddel, tjente det rollen som det administrative språket til den greske staten.

Det siste viktige feltet for formidling av antikk historie i denne perioden skjedde gjennom opprettelsen av Akropolis som et monument. Denne offentlige historiebruken var særlig tatt i bruk for å legitimere den nye bayerske kongen som en ny storslagen gresk leder.⁴⁸⁵ Det ble dannet en hegemonisk minnekultur sentrert rundt antikken ved å eliminere alle konstruksjoner på Akropolis siden 500-tallet f.Kr.⁴⁸⁶ Gjennom å opprette en link mellom antikken og moderne tid ved hjelp av antikviteter, tjente grekerne målet om å skape en sannhet rundt sitt eget antikke opphav, samtidig som den idealistiske vesten ble servert den formen for stereotypisk gresk-het de ønsket.⁴⁸⁷

Historiebruken tok på en ny form da misnøyen med Kong Otto ble så stor at hele landet opplevde en enhetsfølelse som ikke hadde vært til stede i årene før 1844. Etter den første konstitusjonelle grunnlovens skapelse forsto Otto hvilket potensial som fantes i oppmuntringen av territoriell ekspansjon, med tanke på hvor lite og fattig statens daværende område var.⁴⁸⁸ Bysantinsk middelalderhistorie tok nå over som primærkilde for inspirasjon for den politisk-ideologiske historiebruken i landet.

Gjennom å nasjonalisere kirken fikk staten et nytt mektig redskap i religion som de kunne bruke til å forme historiebevisstheten til en allerede dypt kristen befolkning.⁴⁸⁹ Ved å inkludere religion som et kriterium for gresk nasjonalitet, påtok Hellas seg ansvaret som leder for alle ortodokse på Balkan.⁴⁹⁰ Dette la til rette for at Megali Idea kunne bli statens ledende

⁴⁸⁴ Mackridge, 2009b: 182

⁴⁸⁵ Hamilakis, 2007: 63

⁴⁸⁶ Beard, 2002: 102

⁴⁸⁷ Hamilakis, 2007: 94-97

⁴⁸⁸ Woodhouse, 162-163

⁴⁸⁹ Kavylas, 2015: 42-43

⁴⁹⁰ Koliopoulos 2002: 231

ideologi de neste 79 årene. Gjennom grunnloven ble doktrinen om nasjonal enhet brukt til å identifisere staten med den mye større, greske nasjonen, og det var statens plikt å befri nasjonsmedlemmene som fortsatt levde under tyrkisk herredømme.⁴⁹¹ Bysantinsk historie ble inkludert i det greske nasjonale narrative. Ødeleggelsen av bysantinske relikvier ble stanset, og selv om Megali Idea hadde mange ulike geografiske formuleringer, var det mest ambisiøse, overordnede målet gjenopprettelse av Det bysantinske riket.

For å dyrke den kristne, bysantinske mentaliteten ble det tatt i bruk myter sentrert rundt den ortodokse kirkens rolle i bevaringen av gresk identitet gjennom osmansk herredømme. Nasjonaldagen i Hellas ble fastsatt som 25. oktober⁴⁹², og malerier fremstilte kirken som forkjempere for Hellas gjennom de hemmelige skolene og biskop Germanos velsignelse av revolusjonærene.⁴⁹³ Religiøs og nasjonal identitet forsterket hverandre gjensidig på denne måten.

Det tredje klare skiftet i historiebruken som jeg har gjort rede for i oppgaven, inntraff som følge av Ottos abdisering, og Kong Georg overtagelse i 1864. Utfordringen som historiebruken nå var ment å løse, var legitimeringen av den nye kongemakten, i tillegg til å løse den bulgarske trusselen mot det greske nasjonsprosjektet. Opprettelsen av en uavhengig bulgarsk kirke, etterfulgt av en stat støttet av Russland betydde at Hellas ikke lenger hadde monopol på å kjempe de ortodokse kristnes sak.⁴⁹⁴ Russlands endrede fokus fra pan-ortodoksi til pan-slavisisme førte til at grekerne nå søkte tilbake til nærmere samarbeid med Storbritannia og vesten. Den bysantinsk-inspirerte historiebruken hadde sørget for en gresk nasjonalisme i folket sentrert rundt territoriell ekspansjon, og denne perioden måtte kombineres med antikken slik at man kunne forfølge bysantinske politiske mål, ved bruk av den antikke historien som fortsatt appellerte til vesten. Vi ser en klar symbiose mellom antikk historie, som for første gang inkluderte makedonsk historie, med den bysantinske middelalderen. Makedonsk historie ble inkorporert i det nasjonale narrative siden det ga grekerne ytterligere historisk rett til Makedonia, samtidig var antikkens Makedonia en inspirasjon i form av å være et monarkisk imperium under Alexander den store.

Den praktiske historiebruken forekom gjennom arkeologi og monumenter. Reisning av statuer kombinerte vidt forskjellige intellektuelle aktører som Korais, Velestinlis og

⁴⁹¹ Kavylas, 2015: 44

⁴⁹² Grigoriadis, 2013: 31-32

⁴⁹³ Grigoriadis, 2013: 33-34

⁴⁹⁴ Gallant, 2001: 57

patriark Grigoris.⁴⁹⁵ Splittelsene som eksisterte mellom slike tenkere ble ignorert til fordel for en fremstilling av disse som en treenighet som sammen sikret gresk frihet. Frem til 1909 ble bygningen av museum økt betraktelig, mest for å vekke interessen til vestlige innreisende.⁴⁹⁶ Antikkens relikvier var hovedfokuset her, men bysantinske relikvier fikk nå økt rettslig beskyttelse som objekter for middelalders hellenisme.⁴⁹⁷

Det økte fokuset på integrasjon hos vesten ble også realisert ved dyrkingen av konkurranseidrett. De olympiske leker ble vellykket gjenopplivet i 1896, og viste forbindelsen moderne Hellas hadde til antikken, så vel som det viste en europeiskhet naboene på Balkan ikke ennå besatt.⁴⁹⁸ Kongefamilien benyttet til å vise til sine undersåtter at de var legetime greske herskere, samt at det kunne føre til en oppblomstring av nasjonal stolthet som er viktig i tider hvor neste krig aldri var langt unna.⁴⁹⁹

Innen kampen for Makedonia, ble utdanning det fremste middelet benyttet for skapelsen av gresk nasjonal bevissthet i et område som fortsatt var under osmansk herredømme. Staten samarbeidet med litterære organisasjoner for opprettelsen av greske skoler og kirker i regionen til å konkurrere med den økte bulgarske tilstedeværelsen.⁵⁰⁰ Gratis bøker med patriotisk innhold ble sendt nord til Makedonia, og kampen om folkets nasjonale bevissthet førte til et bittert rivaleri som førte til væpnede kamper mellom greske og bulgarske nasjonalister, på tross av at de formelt var alliert mot Osmanriket.⁵⁰¹

Språkproblematikken var en faktor for den begrensede suksessen til de greske skolene i regionen, i og med at man lærte katharevousa istedenfor hverdagslig gresk.⁵⁰² Demotisk gresk ble midlet som ifølge mange ville øke suksessen til nasjonsprosjektet. Venizelos ble den politikeren som implementerte økt bruk av demotisk gresk i utdanningen med formål om å integrere de nye områdene Hellas vant under Balkankrigene i 1912 og 1913. Venizelos inkluderte demotiske intellektuelle aktivister i regjeringene sine, og den politiske motivasjonen endret seg til å oppmuntre praktisk kommunikasjon istedenfor den språklige forbindelsen til antikken.⁵⁰³

Et overordnet svar på hvilke måter eldre historie ble brukt innen det greske

⁴⁹⁵ Gallant, 2001: 71

⁴⁹⁶ Gazi, 2017: 100

⁴⁹⁷ Voudouri, 2017: 83-84

⁴⁹⁸ Llewellyn-Smith, 2014: 19

⁴⁹⁹ Girginov, 2005: 33

⁵⁰⁰ Karakasidou, 1997: 86

⁵⁰¹ Karakasidou, 1997: 96

⁵⁰² Mackridge, 2009a: 255

⁵⁰³ Mackridge, 2009a: 268

nasjonsprosjektet kan ikke svares på med en setning. Et fellestrekk er dog at historie har vært meget viktig for Hellas, og historiebruken har tatt nye former ettersom utfordringene har endret seg. En tanke bak oppgaven min var å vise den komplekse prosessen formingen av den moderne greske nasjonalidentiteten har vært, og hvordan Stugus fremstilling av at antikken som valgt fremfor andre historiske perioder er problematisk. De tre grove inndelingene av historiebrukstyper som forekom innen den greske staten i perioden jeg har tatt for meg har bestått av en periode hvor antikken for alvor var i fokus (1832–1844), deretter den bysantinske middelalderen (1844–1864), før sirkelen sluttet ved inkorporering av de førnevnte sammen med makedonsk historie til en pan-gresk symbiose (1864–1923). Min analyse av de ulike bruksorganene for historie i kapittel 2,3 og 4 reflekterer generelle teorier om historiebruk som jeg gjorde rede for i kapittel 1.

Opgaven min har vist hvordan politisk-ideologisk og offentlig historiebruk henger sammen med skapelsen av nasjonal identitet, og denne type historiebruk har dette som sitt øverste formål. Jeg oppfatter Patrick Geary sin teori om nasjonalisme som interessant, og strukturen i oppgaven min har båret preg av Gearys tolkning av prosessene nasjonsskapelse går gjennom. Geary peker på at nasjonsskapelse begynner med at historikere konstruerer myter om fortiden basert på historisk materiale. Deretter formidler politiske figurer historie til folket, før de i siste ledd får folket med på å tjene en nasjonalistisk agenda.⁵⁰⁴ De to første leddene er de jeg har fokusert på å formidle, da det er vanskelig å empirisk bedømme i hvilken grad befolkningen responderte til et hvert tilfelle av historiebruk med tanke på kildegrunnlag. I oppgaven min har jeg vist hvordan greske intellektuelle, som Korais, Zambelios, Paparrigopoulos og Psycharis produserte historiske teorier, som politiske figurer, som Kong Otto, Kong Georg, Deligiannis eller Venizelos spredte til folket ved hjelp av praktisk historiebruk. Min uenighet med Geary er angående ideen om konstruksjon basert på historisk materiale. Hvor går grensen mellom en konstruksjon basert på historisk data, re-aktivering av folkets tidligere kulturelle elementer, eller en simpel justering på folkets allerede nedarvede kulturelle trekk?

Anthony Smith har mye passende i sin teori, mens noen aspekter ved det greske nasjonsprosjektet er mer i linje med Gearys teori, nemlig som konstruksjoner. Grekerne var på mange måter «Ethnien» i linje med Smiths teori. Grekerne klarte å danne grunnlag for en moderne stat siden den nasjonale identiteten ble utviklet ved hjelp av myter, minner og

⁵⁰⁴ Geary, 2002: 156-157

tradisjoner. Disse elementene ble helt klart utviklet etter staten var opprettet, slik jeg har gjort rede for i oppgaven, men hadde et grunnlag ved at det var en forståelse om en etnisk identitet i Osmanriket på tross av at religiøs identitet var primær. Valakerne var for eksempel i en lik posisjon som «Ethnie» i Osmanriket. Disse gikk ikke videre til å utvikle en egen stat, og ble enten hellenisert, slik som tilfellet var med Ioannis Kolettis, eller ble en del av det rumenske nasjonsprosjektet.⁵⁰⁵

Siden folkegrupper er preget av sine fortidsforestillinger så må politikere rette seg etter disse i planleggingen av prosjekter. Den greske revolusjonen var i stor grad et intellektuelt prosjekt, siden den appellerte til de med kjennskap til antikkens Hellas istedenfor vanlige kristne bønder. Med dette i tankene er det kanskje ikke rart moderne Hellas har hatt et noe turbulent forhold til demokrati og partipolitikk. Megali Idea var ikke kun et politisk triks for å fjerne fokuset fra indre til ytre problemer i landet. Det var et prosjekt som appellerte til folks predisposisjon mot et nytt kristent romersk rike i øst, på grunn av deres dogmatisk kristne levesett over tusener av år. Nasjonalisme baserer seg som Smith sier på en forenkling og mytologisering av historiske hendelser. Dette ser vi i det greske tilfellet ved å løfte frem fiendeforholdet mellom grekere og muslimer som noe som alltid har eksistert, når katolikker virker, iallfall i enkelte perioder, som å ha vært en større rival mot Bysants. Et berømt eksempel på hatet mot den katolske vesten ble ifølge den bysantinske historikeren Doukas uttrykt av statsmannen Loukas Notaras, da han så tyrkernes store hær nærme seg Konstantinopel og uttalte «It would be better to see the turban of the Turks reigning in the center of the City than the Latin miter.»⁵⁰⁶ I tillegg til dette er plasseringen av uavhengighetsdagen på Marias bebudelsesdag et eksempel på mytologisering av historie som er med på å øke dens appell til en religiøs befolkning.

Smith peker på navn, territorium, språk, kunst, myter, symboler, heltetradisjoner og fokus på gullaldere på noe man deler med fortiden. Greske navn var i stor grad noe som ble konstruert, eller re-aktivert, og kom ikke som følge av en naturlig utvikling. Albanske, slaviske og tyrkiske stedsnavn ble forkastet og erstattet med greske. Vostitsa ble Aigion, Leontari ble Megalopolis, og Koulouri ble Salamis. Stedsnavn som var gått ut av bruk for lang tid siden, og glemt selv av sine egne innbyggere, ble gjenoppdaget i antikk litteratur og

⁵⁰⁵ Victor Roudometof. *Collective Memory, National Identity, and Ethnic Conflict. Greece, Bulgaria, and the Macedonian Question*. Greenwood Publishing Group, Inc, 2002: 197

⁵⁰⁶ Harry Magoulias. *Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks, by Doukas. An Annotated Translation of "Historia Turco-Byzantina" by Harry J. Magoulias, Wayne State University*. Detroit: Wayne State University Press, 1975: 210.

tatt i bruk.⁵⁰⁷ Personlige navn ble på samme måte, som Ali Pasha kommenterte i 1819, forandret med at religiøse navn som Yannis, Petros, Kostas opplevde nedgang til fordel for Leonidas, Temistokles, Aristides. Dette viser at vanlige grekere ble noe påvirket av den intellektuelle promoteringen av antikken allerede før revolusjonen brøt ut. Kunst og symboler er ikke noe jeg har tatt nøye for meg i denne oppgaven, men arkeologi ble promotert som kunst uten at folket nødvendigvis viste stor interesse for det. Territorier var løselig kontinuitetsbaserte. Antikkens Hellas ga ikke moderne Hellas den nødvendige justifikasjonen de trengte for å ekspandere, så bruken av bysantinsk og hellenistisk makedonsk historie ble grunnlaget for hva som var rettmessig gresk land. Språk har jeg gått nøye gjennom, og det kunstige språket katharevousa var promotert som det greske hovedspråket takket være sin konstruerte forbindelse til antikken. Det mer naturlige demotisk greske språket var dog noe som overlevde som følge av en naturlig utvikling fra Bysants, gjennom Osmanriket frem til moderne Hellas. Språket ble omsider omfavnet av politikere som Venizelos som et redskap til å integrere nye grekere fra erobret land.

Folkenborgs poeng fra kapittel 1 var at ved å bruke historie i politisk rettferdiggjøring, så låner man autoritet fra fortidens bragder.⁵⁰⁸ Dette var i det greske tilfellet med på å gjøre verdiene forbundet med Megali Idea til Hellas sin historiske misjon. Til dette tjente offentlige minnesmerker en sentral hensikt. Slike minnesmerker markerer ofte spesielle individer som har gjort noe for «oss» som gruppe. I grekernes tilfelle er det ingen bedre eksempel på, som jeg tok opp i kapittel 4, seremonien hvor restene etter Patriark Grigoris ble fraktet til Athen, før han deretter fikk statue sammen med Korais og Velestinlis.⁵⁰⁹ Her skulle man hylle greske helter, som hadde vist beundringsverdig mot og bidrag til nasjonen. Nedrivningen av minnesmerker var selvsagt også godt representert, særlig på Akropolis hvor blant annet den frankiske tårn, minareten, og rennesansepalasset ble fjernet. Dette reflekterer forsøkene på å skape det Stugu kaller for hegemonisk minnekultur hvor politikere promoterer enkelte minner foran andre til folket.⁵¹⁰ Ved bruk av minnesteder, enten fysiske slik som Akropolis og Korais-statuer, eller steder i sinnet slike som den greske uavhengighetsdagen eller de hemmelige greske skolene i Osmanriket. I Hellas ble slike elementer med på å skape et narrativ om historisk utvikling med klare deterministiske preg angående sin nasjonale realisering.

⁵⁰⁷ Koliopoulos, 2002: 243

⁵⁰⁸ Folkenborg, 2018: 141

⁵⁰⁹ Gallant, 2001: 71

⁵¹⁰ Stugu, 2008: 24-25

Hos Korais i kapittel 2 ser vi en klar tanke om en nasjonshistorie som har en gullalder i antikken, kontinuerlig nedgang før gjenfødelse skjer gjennom opplysning, og en ny storhetstid kommer som del av Europa. Dette kan sammenlignes med det intellektuelle arbeidet som omringet Megali Idea, hvor Bysants var gullalderen før vesten og tyrkerne brakte nedgang, før nasjonal forløsning skjer ved eventuell gjenerobringen av Konstantinopel. Det generelle synet historikerne på 1800-tallet promoterte, ifølge Folkenborg, var et darwinistisk syn om at de sterkeste og mest tilpasningsdyktige nasjonene ville seire over de svake, og drive historien videre.⁵¹¹ Paparrigopoulos tolkning av hellenisme passer inn i et slikt mønster. Hellenismens ånd var så mektig at den kunne absorbere svakere, mindreverdige kulturer, slik som den slaviske.⁵¹² Grekerne hadde gjennom hellenismen alltid hatt, og ville alltid ha en siviliserende misjon, og ansvar for spredningen av gresk språk og kultur. Det greske geist transformerte seg, ifølge hellenismen, stadig takket være ulike geografiske områder eller historiske perioder, og dette var for å fullføre sine ulike historiske misjoner, uten å nødvendigvis miste sin identitet av den grunn.⁵¹³ Her ser vi tanken om at grekerne utgjorde ikke bare en sterk, men en tilpasningsdyktig nasjon kapabel til å takle ulike utfordringer uavhengig tid og rom.

Den greske nasjonen ble identifisert med folket, uavhengig av staten. Grekere i Osmanriket var fortsatt like gresk som enhver i staten, noe som ga Hellas en ytterligere grunn til å erobre land. I del 1.3 poengter jeg Stugus observasjon om at begrepet nasjon gjerne benyttes ukonsekvent. Noen ganger er nasjon ensbetydende med stat, mens andre er nasjon oppfattet som en folkegruppe uavhengig om en stat er involvert. På samme måte kan begrepet folk omhandle et romantisk syn om at folk konstitueres av felles opphav og språk, eller felles statlig rettigheter uavhengig etnisk bakgrunn.⁵¹⁴ Ortodoks kristendom var den fremste karakteristikken som ble fremhevet angående gresk identitet ganske tidlig. Den andre fremhevede trekket var bosettelse i det greske riket. Men hva som utgjorde det greske riket var ikke lett å definere, og ble ikke definert siden dette ville ignorere grekerne som levde utenfor grensene til den første greske staten.⁵¹⁵ På denne måten er det uklart hvilken kategori den greske staten faller innom etter mitt syn. Rum-millet hadde bestått av flere nasjoner, så den greske idealstaten ville på sett og vis være en multi-etnisk ortodoks stat, samtidig som den

⁵¹¹ Folkenborg, 2018: 147-148

⁵¹² Hamilakis, 2009: 115-116

⁵¹³ Koubourlis, 2009: 61

⁵¹⁴ Stugu, 2008: 47

⁵¹⁵ Koliopoulos, 2002: 250

ikke ville være det gjennom hellenismens kraft til å inkorporere mindreverdige nasjonale kulturer.

Dette endret seg noe med opprettelsen av Bulgaria, som medførte at det greske utdanningssystemet ble utnyttet for fullt i skapelsen av identitet. Helleniseringen av Makedonia la vekt på temaer som felles blod og felles tro, og det fremste våpenet for å spre nasjonal bevissthet var gjennom opprettelsen av skoler. Dette passer Benedict Andersons syn om at skolebøker masseproduseres for å promotere lojalitet mot nasjonen. Sødning Jensens poeng om at lærebøker er nasjonens offisielle syn på seg selv og historien⁵¹⁶ reflekteres innen det greske nasjonsprosjektet, særlig i Makedonia. De bøkene som ble sendt gratis til Makedonia inkluderte «*Makedonias historie fra antikke tider til den osmanske erobring*», og «*Alexanders profetier*». Sistnevnte omhandlet profetier som Alexander den store skal ha kommet med på sitt dødsleie. Disse profetiene delte en nær symbolisme med Johannes åpenbaring, og endte med Alexanders prediksjon om at Makedonia ville bli en del av Hellas.⁵¹⁷ Dette reflekterer trenden innen det «objektivistiske» historieundervisninger, der historie gir seg ut for å være nøytrale, objektive fremstillinger med et klart budskap om nasjonal frigjøring.⁵¹⁸

For å avslutte vil jeg gi en siste kommentar angående Ola Svein Stugus poengtering om at antikken ble foretrukket, og på et sett «vant» over andre historiske perioder som middelalderen og den makedonske perioden. Jeg vil peke på at året 1923 ble et ekstremt definerende år innen fremtiden til den greske staten, ettersom de irredentistiske drømmene som fulgte Megali Idea gikk opp røyk i Smyrnas flammer. Den påfølgende folkeutvekslingen mellom Hellas og Tyrkia ble gjennomført med utgangspunkt i religiøs tilhørighet, og gresk identitet ble endelig fastsatt med ortodoks kristendom som øverste identitetsmessige markør.⁵¹⁹ Selv om historiens gang aldri tar slutt, vil jeg peke på denne hendelsen som avslutningen på det greske nasjonsprosjektet som startet i 1832. Det moderne Hellas og Det bysantinske rikets innbyggere deler begge to ortodoks kristendom som sitt øverste identitetsmessige kjennetrek, og tatt dette i betraktning vil jeg si at middelalderens historiebevissthet «vant» fremfor antikkens når alt kom til stykket.

⁵¹⁶ Stugu, 2008: 125-126

⁵¹⁷ Karakasidou, 1997: 96

⁵¹⁸ Stugu, 2008: 125-126

⁵¹⁹ Clogg, 2002: 99

Kildeliste:

Agnew, John. "No Borders, No Nations: Making Greece in Macedonia." *Annals of the Association of American Geographers* 97, no. 2, 2007: 398-417

Bagge, Sverre. *Europa tar form*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 2004.

Beard, Mary. *The Parthenon*. Suffolk: Profile Books Ltd, 2002.

Beaton, Roderick. Ricks, David. *The making of modern Greece: Nationalism, Romanticism, and the Uses of the Past (1797–1896)*. Bodmin: Ashgate Publishing Company, 2009.

Berg, Bård A. Niemi, Einar. *Fortidsforestillinger. Bruk og misbruk av nordnorsk historie, Speculum Boreale 4*. Tromsø: 2004.

Bøe, Jan Bjarne. Knutsen, Ketil. *Innføring i Historiebruk*. Kristiansand: Capellen Damm Høyskoleforlag, 2012.

Clogg, Richard. *A Concise History of Greece*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Clogg, Richard. «The Greeks And Their Past» I *Historians as Nation-Builders. Central and South-East Europe*. Redigert av Dennis Deletant & Harry Hanak, 15-31. London: The Macmillan Press Ltd, 1988.

Dimaras, Alexis. «Modernization and Reaction in Greek Education during the Venizelos Era». I *Eleftherios Venizelos. The Trails of Statesmanship*. Redigert av Paschalis Kitromilides, 319-345. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006.

Featherstone, Kevin. *Europe in Modern Greek History*. London: Hurst, 2014.

Folkenborg, Kjell Rune. *Én fortid – mange fortellinger*. Oslo: Cappelen Damm AS, 2018.

Gallant, Thomas. *The Edinburgh History of the Greeks, 1768 to 1913*. Edinburgh University Press, 2015

Gallant, Thomas. *Modern Greece*. London: Hodder Headline, 2001.

Gazi, Andromache. «Displaying archeology. Exhibiting ideology in 19th and early 20th century Greek museums». I *Ancient Monuments and Modern Identities. A Critical History of Archaeology in 19th and 20th Century Greece*. Redigert av Sofia Voutsaki & Paul Cartledge, 95-208. New York: Routledge, 2017.

Gazi, Effi. *Theorizing and Practicing «‘Scientific’ History in South-Eastern Europe (Nineteenth–Twentieth Century): Spyridon Lambros and Nicolae Jorga*»*. I *Nazionalizing The Past*. Redigert av Stefan Berger. Palgrave Macmillan, 2010.

Geary, Patrick J. *The Myth of Nations*. Woodstock: Princeton University Press, 2002.

Girginov, Vassil. Parry, Jim. *The Olympic Games Explained. A Student Guide to the Evolution of the Modern Olympic Games*. Routledge: 2005.

Grigoriadis, Ioannis N. *Instilling Religion in Greek and Turkish Nationalism: A “Sacred Synthesis”*. New York: Palgrave Macmillan, 2013.

Guttmann, Allen. *The Olympics. A History of the Modern Games*. University of Illinois press, 1992.

Hamilakis, Yannis. *The Nation and its Ruins: Antiquity, Archaeology, and National Imagination in Greece*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Hatzis, Aristedes. «A Political History of Modern Greece (1821–2018)». I *Encyclopedia of Law and Economics*. Redigert av Alain Marciano & Giovanni Battista Ramello New York: Springer, 2019.

Hobhouse, John Cam. *A Journey through Albania, and other provinces of Turkey in Europe and Asia, to Constantinople, during the years 1809 and 1810*. London, 1813.

Horrocks, Geoffrey. *Greek: A History of the Language and its Speakers*. London: Wiley-Blackwell, 2010.

Huxley, George. «Aspects of Modern Greek Historiography of Byzantium». I *Byzantium and the modern Greek Identity*. Redigert av David Ricks & Paul Magdalino, 15-24. London: Ashgate Publishing limited, 1998.

Joseph, John E. *Language and Identity: National, Ethnic, Religious*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004.

Kaldellis, Kaldellis. *The Christian Parthenon*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

Karakasidou, Anastasia. *Fields of wheat, Hills of Blood*. Chicago: University of Chicago Press, 1997.

Kavylas, Stathis N. *Modern Greece. What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press Inc, 2015.

Kitromilides, Paschalis. *Adamantios Korais and the European Enlightenment*. Oxford: Voltaire Foundation, 2010.

Kitromilides, Paschalis. *Enlightenment and Revolution: The Making of Modern Greece*. Massachusetts: Harvard University Press, 2013.

Koliopoulos, John S. Veremis, Thanos. *Greece: The Modern Sequel. From 1821 to the Present*. C Hurst & Co Publishers Ltd, 2002.

Koliopoulos, John S. Veremis, Thanos. *Modern Greece: A History since 1821*. Wiley-Blackwell, 2010.

Koubourlis, Ioannis. «European historiographical influences upon the young Konstantinos Paparrigopoulos». I *The making of modern Greece: Nationalism, Romanticism, and the Uses of the Past (1797–1896)*. Redigert av Roderick Beaton & David Ricks, 53-64. Bodmin: Ashgate Publishing Company, 2009.

Kvande, Lise. Naastad, Nils. *Hva skal vi med historie? Historiedidaktikk i teori og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget AS, 2013.

Llewellyn-Smith, Michael. «Greece and Europe. Progress and Civilization, 1890s–1920s». I *Europe in Modern Greek History*. Redigert av Kevin Featherstone, 17-26. London: Hurst, 2014.

Loverance, Rowena. *Byzantium*. Cambridge: Harvard University Press, 2004.

Mackridge, Peter. «Byzantium and the Greek Language Question in the nineteenth century». I *Byzantium and the modern Greek Identity*. Redigert av David Ricks & Paul Magdalino, 49-62. London: Ashgate Publishing Limited, 1998.

Mackridge(b), Peter. «A Language in the Image of the Nation: Modern Greek and Some Parallel Cases». I *The making of modern Greece: Nationalism, Romanticism, and the Uses of the Past (1797–1896)*. Redigert av Roderick Beaton & David Ricks, 177-188. Bodmin: Ashgate Publishing Company, 2009.

Mackridge(a), Peter. *Language and National Identity in Greece, 1766–1976*. New York: Oxford University Press, 2009.

Magoulias, Harry. *Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks, by Doukas. An Annotated Translation of "Historia Turco-Byzantina" by Harry J. Magoulias, Wayne State University*. Detroit: Wayne State University Press, 1975.

Millas, Hercules. «History Writing Among Greeks and Turks: Imagining the self and the other». I *The Contested Nation: Ethnicity, Class, Religion and Gender in National Histories*. Redigert av Stefan Berger & Chris Lorenz, 490-510. Houndsmill: Palgrave Macmillan, 2008.

Pesmazoglou, Stephanos. «"Europe", "Turkey" and Greek self-identity: Anatomic Mutual Perceptions». I *Europe in modern Greek history*. Redigert av Kevin Featherstone, 43-60. London: Hurst, 2014.

Petmezas, Socrates D. «From privileged outcasts to power players: the "Romantic" redefinition of the Hellenic nation in the mid-nineteenth century». I *The Making of Modern Greece: Nationalism, Romanticism, and the uses of the past (1797–1896)*. Redigert av Roderick Beaton & David Ricks, 123-136. Bodmin: Ashgate publishing Ltd, 2009.

Politis, Alexis. From Christian Roman Emperors to the Glorious Greek Ancestors. I *Byzantium and the Modern Greek Identity*. Redigert av David Ricks & Paul Magdalino, 1-14. London: Ashgate Publishing limited, 1998.

Pomeroy, Sarah B. *A Brief History of Ancient Greece: Politics, Society, and Culture*. Oxford University Press, 2013.

Ricks, David. Magdalino, Paul. *Byzantium and the Modern Greek Identity*. Bodmin: Routledge, 1998.

Roudometof, Victor. *Collective Memory, National Identity, and Ethnic Conflict. Greece, Bulgaria, and the Macedonian Question*. Greenwood Publishing Group, Inc, 2002.

Roudometof, Victor. *From Rum Millet to Greek Nation: Enlightenment, Secularization, and National Identity in Ottoman Balkan Society, 1453–1821*. Del av: *Journal of Modern Greek Studies* 16(1):11-48 (Mai, 1998)

Ryymän, Teemu. *Historie og politikk – Historiebruk i norsk politikkutforming etter 1945*. Oslo: Universitetsforlaget, 2017.

Smith, Anthony D. *Memory and modernity: reflections on Ernest Gellner's theory of nationalism*. *Nations and Nationalism*, 2, ASEN: 1996. 371-388.

Smith, Anthony. *Nationalism: Theory, Ideology, History*. Cambridge: 2001.

Stugu, Ola Svein. *Historie i bruk*. Fagernes: Valdres trykkeri, 2008.

Tassopoulos, Ioannis A. «Constitutionalism and the Ideological Conversion to National Unity under the Greek Constitution of 1864». I *Ways to Modernity in Greece and Turkey*. Redigert av Caglar Keyder & Anna Frangoudaki, 9-25. London: I.B.Tauris & Co Ltd, 2007.

Van Dyck, Karen. The Language Question and the Diaspora. I *The making of modern Greece: Nationalism, Romanticism, and the Uses of the Past (1797–1896)*. Redigert av Roderick Beaton & David Ricks, 189-200. Bodmin: Ashgate Publishing Company, 2009.

Voudouri, Daphne. «The legal protection of antiquities in Greece and national identity». I *Ancient Monuments and Modern Identities A Critical History of Archaeology in 19th and 20th Century Greece*. Redigert av Sofia Voutsaki & Paul Cartledge, 77-94. New York: Routledge, 2017.

Woodhouse, Christopher Montague. *Modern Greece: A Short History*. 5th Ed. London: Faber and Faber, 1991.

Wright, Sue. *Language Policy and Language Planning: From Nationalism to Globalisation*. Palgrave Macmillan, 2004.

Zervas, Theodore G. *(Re)Creating a National Identity in 19th Century Greece: National Identity, Education, and European Perceptions of Greece*. Chicago: North Park University, 2017.

Nettkilder:

<http://panathinaeos.com/2014/02/23/the-burning-of-frigate-hellas-in-1831-by-admiral-miaoulis/> (1.05.2019)

norske leksikon (2005 - 2007), Store. (2018, 29. mai). Clemens von Metternich. I Store norske leksikon. Hentet fra https://snl.no/Clemens_von_Metternich (1.05.2019)

Domus Media – bygningsfakta. Publisert 7. okt. 2014. Hentet fra: <https://www.uio.no/om/finn-fram/omrader/sentrum/se01/bygningsfakta.html> (10.2.2019)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Greece-1917-war-poster-02-petros_roumbos-56x83cm.jpg (1.05.2019)

https://en.wikipedia.org/wiki/Agia_Lavra#/media/File:Epanastasi.jpg (23.04.2019)

https://en.wikipedia.org/wiki/Underground_education#/media/File:Nikolaos_Gyzis,_To_Kryfo_Scholio_-_oil_on_canvas.jpg (23.04.2019)

https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Greece#/media/File:Territorial_Expansion_of_Greece_from_1832%E2%80%931947.gif (2.05.2019)

<https://www.gettyimages.no/detail/news-photo/an-offical-poster-from-the-1896-athens-olympic-games-on-news-photo/1640645> (1.05.2019)